

Beskrivelse
over
Baroniet Stampenborg
af
M. S. P. Repholtz
Kandidat i Theologien

København 1820

Høiædle og Høivelbaarne

Holger Baron af Stampe

Hans Majestæts Kammerherre, Kommandeur–Kapitain,
Ridder af Dannebrog m. m.

Friherskabet Stampenborgs

første Besidder

tilegnes

dette Arbeide

af Forfatteren
Underdanigst
M. S. P. Repholz

For flere Aar siden yttrede Deres Høivelbaarenhed det Ønske, at have en Beskrivelse over Baroniet. Underskrevne lovede at samle Materialier dertil og engang at bringe disse i Orden. Opfyldende

sit Løfte, overleverer han Deres Høivelbaarenhed dette Skrift, som han ikke havde formodet at kunne vore til den Størrelse, det har. Ved at tillades Udgang i nogle af Statens Archiver, erholdt Forfatteren flere Efterretninger, end som kunde opnaaes ved Eftersyn i alle de Repertorier, der angaae Fædrelandets Historie. Det, som paa disse forskiellige Veje er samlet, har han fat i Forbidelse med de Oplysninger, han har modtaget og selv kan give Vidnesbyrd om, nemlig om Godsernes nærværende Tilstand; thi det forekom ham, at Efterretningerne om det Forbigangne vilde derved tiltage i Interesse.

Dersom nærværende Abeide vinder Deres Høivelbaarenheds og Kyndiges Bifald, vil det inderligen glæde Forfatteren. Han tør da nære det ikke ubegrundede Haab, at Flere af Fædrelandets Lehns- og Stamhuus-Besiddere, eller og Jordegodseiere, bestræbte sig for at erholde Beskrivelser over deres Eiendomme, da vilde maaskee mange Guldkorn samles til Afbenyttelse for Oldgrandskeren, Historikeren og Statsoeconomen.

Med det oprigtige Ønske, at Deres Høivelbaarenhed maae leve længe og, som hidindtil, virke til Deres Godsers Fremvært; og at Deres Efterkommere i Arhundreder maaefølge i Deres Fodspoer, underskriver jeg mig

Nysøe 28de August 1819.

Deres underdanigste
M. G. P. Repholz
(Mathias Georg Peter Repholz)

Baroniet Stampenborg ligger i en Deel af Siælland, som fra de ældre Tider indtil nu fortiender at regnes iblandt Fædrelandets mærkværdige Egne. I Oldtiden var Jungshoved sandsynligviis Opholdsstedet for en Næsse-Konge. Paa en Pynt af denne Halvøe stod i flere Aarhundreder et af Kronens gamle Slotte, og Halvøen selv hørte under Jungshoveds Lehn. Nysø Gods var i lang Tid for den største Deel Klostergoods, dernæst henførtes det under Vordingborg Slot og Lehn, indtil det kom i private Besidderes Hænder.

I en passende Tids-Orden at fremstille disse og flere Mærkværdigheder, hvilke det var mueligt at samle af Fortidens Aarbøger og gamle Documenter, og derpaa at fremlægge de Oplysninger, som tiene til at sammenligne Nysøe og Jungshoved Godsers nærværende Tilstand med den i de ældre Tider, er Beskrivelsens Hoved-Indhold.

Den er deelt i tvende Parter, af hvilke den første leverer Efterretninger, der gielde om hele Baroniets Tilstand fra den

ældre, indtil den nærværende Tid; den anden derimod handler om Kirkernes Mærkværdigheder, Hovedgaardenes, Sogdenes og de enkelte Byers ældre og nuværende Beskaffenhed. Den 1ste Afdeling leverer altsaa en almindelig Oversigt, sat i Forbindelse med Fædrelandets Historie, den 2den Afdeling er en Topographie.

I.

Baroniet Stampenborgs Historie.

Fra den Tid Skibsfart og Handel begyndte at vorde almindeligere i Norden, maatte Danmarks insulariske Beskaffenhed, saavelsom dets Beliggenhed imellem de tvende store Have, Nordsøen og Østersøen, give nogle Punkter paa dets Kyster særegne Fortrin.

For den Søefarende vare i Oldtiden de Steder de vigtiste, som af Naturen havde en ikke Ankerplads og i hvis Nærhed fandtes en frugtbar Jordbund. Disse bleve tidligst bebyggede og vare dels Oplagsteder for Kiøbmanden, saasnart Egnens Drot tog ham og hans Handel under sin Bskyttelse, dels Samlingspladser for de Søehelte, som værnede om Drottens Herrredømme. Men tidlige vakte Handelsvarernes Værdie og Kiøbmændenes Rigdomme hos den Byttebegiærlige Attraae efter at besidde dem, ligesom Synet af et veludrustet Skib opflammede den Ærebegiærlige til at erobre et eller flere lignende, lod det sig endog kun udfære ved den blodigste Kamp. At overfalde enkelte Skibe under Seiladsen eller pludseligen at overrumple dem i Havnene, var den almindelige Fremgangsmaade; og denne havde ei heller saa høi en Grad af Uretmæssighed i hine Tider, da personlig Tapperhed og Forvovenhed vare høit agtede, da krigerste Foretagenders Lovlighed var afhængig af Armens Styrke, og da Landenes Beherskere vare for mange, til at alle kunde bringes til at erkiende og hævde nogensomhelst Art af Folkeret.

Imedens altsaa Søerøvereiet var i Norden en hæderlig Beskiæftigelse, fordrede Klogskab og Sædvane, at enhver Forening af Søehelte valgte sig en Anfører. Saavel i Kampen, som i Raadet var han den Første, og han skulde give de fælleds Kræfter den ærefuldeste og fordeelagtigste Retning. Saadanne Høvdinge, der ofte nedstammede fra en Overkonge og vare afhængige af ham kaldtes Søekonger, og de vare enten

Søekonger, og de vare enten Øekonger, naar de havde sat sig fast paa en Øe, eller Næssekonger, naar de havde opsøgt sig et Næs, hvorfra de beqvæmst kunde drive deres Søerøverie. Dette Næs (paa gammel Dansk Hoffuit, Horsæth, Hoved ¹⁾) lat. caput) var et Tilholdssted især om Vinteren, og dets Besiddelse var af stor Vigtighed, jo tidligere om Foraaret, og længere ud paa Efteraaret de derfra kunde drage i Søen.

Paa Siællands Kyster tælles flere Punkter, der med større eller mindre Vished kunne antages, at have været Opholdssteder for Oldtidens Næsser. Til disse hørte for en Deel den Strækning, som det nuværende Baronie Stampenborg udgjør, og i Særdeleshed Jungshoved Gods, der er en Halvø ²⁾

-
- 1) Stundom kaldtes det et Horn. Saaledes i Island, Langebek. sa. rr. dd. Tom. II. pag. 32. not. h. Skagens Horn i Nørre-Jylland — Horns Herred i Siælland. Dog brugtes benævnelsen: Horn, mere om den smallere Landstrimmel, som lig et Horn strakte sig ud i Søen; Benævnelsen: Hoved, derimod gieldt mere det brede afrundede Næs.
  - 2) Foruden paa Jungshoved have Næsser vist nok opholdt sig paa Stevns Klint, om hvis Elverkonge : Strømmens Konge, endnu gaaer Sagn i Egnen; paa Kongsøen i Kiøng Sogn, i hvis Nærhed findes det saa kaldte lille Gurre, Valdemar 3dies Jagtslot; paa Basnæs og Stisnæs ved Skielskiør. Disse ligge i det sydlige Siælland, paa de andre af Landets Sider gaves Flere. sfr. Vedel Simonsens Borgruiner. 2det Hefte. Pag. 44.
  - 3) J. M. Thiele har i den første Samling af sine Folkesagn pag. 86 omtalt flere Sagn, som høre herhid. Iblandt disse er det om Slot paa den anden Side af Vandet, nemlig paa Oremandsgaards Gods, og om en Broe, der skulde have ligget fra det ene Slots første Stokværk til det andet, og endeligen at gamle Mænd have seet Spor af dette i deres Opvært, aldeles modsigende de Oplysninger, som Forfatteren til denne Beskrivelse har forskaffet sig. Men at derimod en Søerøver har opholdt sig paa Jungshoved, er et sammesteds meget udbredt Sagn.
  - 4) Et Noor eller Nor er i Danmark et meget almindeligt Navn paa Indløbende af Fiorder og Sunde. Efter Berelius betyder Nor et trangt Sund, som ikke fryser; og efter Ihres Sluffarium skal der gives et svensk Ord: Nor, som betyder: trang.

Et Blik paa Jungshoveds geographiske Forhold vil foreløbigen lede til at antage, at det har været Sædet for en Søkong, hvormed deels Sagn ³⁾ og deels Levninger af en gammel Borg, hvis første Grundvold rimeligen skyldes en saadan Viking, tillige afgive Vidnesbyrd.

Jungshoved, i Baarse Herred, Præstøe Amt, ligger paa Sjællands sydøstlige Kant og beskyttes af Østersøens Bølger. Dens nordlige Bredder danne den søndre Side af Præstøe-Bugt og Indløbet til Præstø Fjord, i ældre Tider kaldet Bolefiord. Mod Østen ligger den omtrent i 16 Miles Afstand ligeover for Bornholm. Fra Jungshoveds sydligste Punkt, Staves Nkke, og Nord Vest ind ad Landet gaaer Noret ⁴⁾, det er Indløbet til en Viig, som skiller Halvøen fra Oremandsgaards Gods og tilsidst ender sig i den længere op i Landet liggende Rævhøls Mose. Vedbliver man fra denne Mose at gaae i en næsten lige Retning frem imod Nordvest, da findes en Dal, som stræffer sig imellem Endegaarde Bye paa Høire og Skibbinge Bye paa Venstre lige indtil Tubeks Mølle, forbi hvilken Mølle-Søens Vand igiennem Rosmosen udflyder i den bag Præstøe indløbende liden Viig af

Præstøe-Fiord. Denne Dal og de dermed i Forbindelse staaende Moser og Vandløb, hvilke tydeligen kunne sees af det med Beskrivelsen følgende Kort, afgive den største Sandsynlighed for, at Jungshoved har i de ældste tider været en omflydt Øe, men som grændsede nær til Landet. Den kaldes af Beboerne endnu altid: Øen. En Bekræftelse derpaa indeholdes ogsaa i Skibbinge Byes Navn; thi Skibbinge eller Skifvinge, som det i ældre Tider stundom benævnedes, betyder: de Enge eller Vænge, hvorpaa Skibene droges op, hvilket man ved første Øiesyn nu ikke skulde antage. Paa venstre Side af Dalen, imellem Rævhøls Mose og Skibbinge Bye findes endnu en lang og meget dyb Rende, som synes at være gravet og er saa bred og lang, at der i samme kunde ligge et temmeligen stort Skib. I Nærheden heraf er for nogle Aar siden fundet Skibskiøl.

Da disse geografiske Forhold vise, at Jungshoved, hvortil forhen hørte en Deel af Skibbinge Sogn, har i Oldtiden udgiort en Øe, kunde det derfor være tvivlsomt, om den paa Jungshoved fordem boende Søkonge har været Næsekonge eller en Øekonge. I hvilket som helst Tilfælde har Beliggenheden af dette Tilholdssted været ham meget beqvem, ogsaa med Hensyn til Sikkerhed for Overfald fra Landsiden. Hvad et Angreb fra Søesiden angaaer, da kunde i hine Tider Skibene sikkert ved at drages op ad Noret og ind i Landet, medens Indløbet forsvaredes af Borgen, som vist nok har ligget paa det samme Sted, hvor Jungshoved Slot senere laae og hvor endnu sees Slotsbaken med dens Grave. Derfor kunde Borgens Besidder med Rette være kaldt en Viking, dersom dette Ords Bemærkelse udledes af Angelfarernes Wig-cyng eller Wig-king ɔ: Kongen over Vigen; thi Noret er i Grunden Indløbet til en Viig ⁵). Ogsaa var Beskaffenheden af Øens Overflade saaledes, som en Søerøver maatte attraae den. Den var riig paa Moser og Skov, (rigere, end den nu er, da adskillige Skovsparter ere blevne Agerland) hvilke gjorde den ufremkommelig for den overfaldende Fiende; og dog tillige skaffede Materialier til Skibes Bygning. Nærmest omkring Borgen fandtes de Marker, som forsynede Høvdingen med Levnetsmidler.

At Jungshoved i Oldtiden var en Næsekonges Besiddelse, derom synes ogsaa de flere tiloversblevne Kæmpehøie at give Formodning. Der findes iblandt andre Høie endnu en paa Hovmarken, Nord Vest for Gaarden, med det Navn: Askebrænderhøien. Navnet paa denne har vedligeholdt sig, uagtet den ikke har nogen Steensætning og næsten ganske er overpløiet. Det lade sig tænke, at hine gamle Vikinger have i Bruna-Olds Dage opbrændt de Dødes Liig paa denne Høi, hvilken Skik kunde længe have vedligeholdt sig paa en Udkandt af Landet, som denne. Desuden gives der en Mangle-Høi, hvis rette Navn er vel Magle-Høi ɔ: Store Høi, Møller-Høi og Mislehøi foruden flere ⁶).

Efterat have forudskikket disse geographiske Bemærkninger, tilstrækkelige til at oplyse Halvøen Jungshoveds bekvemme Beliggenhed for en af Oldtidens Næsekonger, skal undersøges, hvad Fortiden har efterladt til historisk Oplysning om den Borg eller det Slot, hvis øde Tomte endnu sees. Desværre ere de Efterretninger, som Forfatteren har samlet, ikke meget betydelige, især i enkelte Perioder; dog trøster han sig ved at have bidraget sit til at Lidet eller næsten Intet skal være forbigaaet. Jungshoved deler nemlig Skiæbne med de fleste øvrige Steder, som i den hedenske og ældste kristelige Old have spillet en Rolle i Norden, at der om disse fra hiin Tid kan ikke vides andet, end det, hvorom man paa den etymologiske Vei og ved Sammenligning med Sagn, bevarede af gamle Skribentere, og stundom ved Tradition, kan komme til Kundskab ⁷⁾).

Det Spørgsmaal maae allerførst frembyde sig til Undersøgelse: Naar og af hvem er Borgen paa Jungshoved anlagt?

I en Ghorographie over Danmark af Nicolai Jonge, udgivet i Aaret 1777 (Side 209) besvares dette ligefrem saaledes: „Jungshoved Slot skal være bygget i Aaret 987 af en vendisk Sørøver Juhn eller Jung, som skal have givet Halvøen sit Navn og her have havt sit Tilhold med sit Fribytter-Anhang, ligesom dette Sted har i de ældre hedenske Tider været et bekvemt Sørøver Tilholdssted for de Askomaner, Obotriter, Svardaner og Angrivaner, som ellers under det bekjendte Navn Vitalianer, gjorde Østersøen usikker ved deres Sørøverie, indtil de bleve tilsidst udryddede og Slottet i Valdemar den 3die Tid 1369 blev et kongeligt Slot og Kronens Forlehning.“

- 5) I marmora danica pag. 269 og 370 anfører Worm forskellige Etymologier til Viking, af hvilke Suhm (D. H. Tom. I. pag. 521) bog ansaae den af det gamle Ord: Viig ɔ. Nederlag, for den antageligste. Vedel-Simonsen i sin danske Adels og Ridderstandshistorie, I Deel I H. pag. 27, anfører den anden Etymologie af Wigchyng, hvilken synes at fortjene mere Medhold, fordi Viking dog brugtes kun om visse gamle Sørøvere, hvis Opholdssted var bekvemmest ved en Viig, op ad hvilken ..... de kunde drage deres Skibe, imedens nogle af deres Mænd laae paa Vagt ved Indløbet.
- 6) De omtales i Beskrivelsens 2den deel.
- 7) Det bliver vel undertiden vanskeligt at bevare Maadehold i sine Gisninger, jo færre de Data ere, paa hvilke man vover at bygge dem, og jo større forkierlighed man føler for sit Æmne. Kritik er her det nødvendige Lægemedel; men den maae da tillige være grundet paa en billig Vurdering eller Erkiendelse af det Sandsynliges Værdie, hvor Intet kan bestemmes med Vished.

Saavidt Nicolai Jonge. Uagtet al Eftersøgning har det ikke været muligt at finde paa noget Sted hos de gamle Annalister den ringeste Oplysning om, hvorfra Jonge har med en saadan Bestemthed kunnet anføre 987, som det Aar da Borgen anlagdes, og at den anlagdes af en Juhn eller Jung. Hos Langebek og Suhm, hine paa fortiente Mænd af Samlinger, henhørende til Fædrelandets Oldhistorie, har Forfatteren til denne Beskrivelse

ikke kunnet opdage andet Vindnesbyrd, end det, som anføres i 646de Anmærkning til Navnet Jungshoved, paa det Sted, hvor det omtales i Valdemar den andens Jordebog ⁸⁾ med disse Ord: „Efter Sagnet skal Jungshoved have Navn efter en Sørøver Jon eller Johannes; men jeg troer det ikke, det betyder nemlig Jungs Hoved eller Næs.“ Men hvo denne Jung kan have været, tilføies ikke.

Dersom R. Jonges Paastand, at Jungshoveds Borg var anlagt 987 af en vendisk Sørøver Jung eller Juhn, som gav Halvøen sit Navn, havde sin Grund i sikre historiske Vidnesbyrd, da vilde denne Borg være den eneste i Danmark fra hiin Tidslader, hvorom en saadan Tidsbestemmelse kunde anføres; men indtil visse Vidnesbyrd findes, kan Ingen ansee hans Paastand for sikker, og allermindst den, som veed, hvor vanskeligt der er, at kunne angive et bestemt Aar i hvilket en mindre mærkværdig Borg kan være anlagt, og i en Tidsalder, da selv de vigtigste Begivenheders Tidsbestemmelse er stundom saare usikker. Heraf følger, at Jonges ovenfor anførte Udsagn neppe kan lægge Hindring i Veien for nogensomhelst Hypothesis, bygget paa samme Grundvold, som den, paa hvilken Gisninger om alle de øvrige gamle Borges Oprindelse og Ældste Begivenheder lader sig bygge ⁹⁾.

I følge de tydlige Spoer af Lehnsregieringens Ælde her i Norden, kan det antages, at Næsse-Kongerne paa Jungshoved have først været Vasaller, enten af Overkongen over hele Sielland i Leire, eller ogsaa, dersom det sydlige Sielland engang havde sin egen Overkonge, da Vasaller af den, hvis Sade har muligen været Kongsted i Faxøe Herred I de ældste Tider have Siællands Næsses konger neppe udstrakt deres Tog videre, end til Naboe-Landenes Kyster, og især til Kystlandene af Østersøen. Seiladsen var derfor meget usikker i disse Farvande ¹⁰⁾. Men Søekongernes Herredømme sank meest, fra den Tid Danmark var bragt under een Konges Scepter, og Kristendommen befæstedes i Norden. Sørøveres forhen saa hæderlige Færd, der gav Prøver paa Nordboens Dygtighed, som Kriger, tabte sig, da den afhængige Næsse-Konge maatte følge sin Overkonges Banner i større Ledingsfærd. Nu blev Tysklands Nordkyst Sørøvernes Hiem. Stundom hærjede Nordens Konger paa hinandens Kyster. Norges Hakon drog i det 10de Aarhunderede ned til Danmark for at hævne sig paa Harald Blaatand, der forhen havde giæstet ham i Vigen i Norge. Hakon drog igiennem Øresund, erobrede 11 Sørøverskibe og dræbte alle Haralds Vikinger, hvor han kunde træffe dem ¹¹⁾.

8) *Scriptores rerum danicarum cæt. Tom. VII. pag. 527.*

9) Efter de Recensioner, som i Aarene 1779 og 1782 ere skrevne over Jonges Ghorographie, og i Følge hans egne Angivelser, har han ikke været i Besidelse af noget silednere Document til sin Beskrivelse. Efter Recensenternes Vidnesbyrd har

han næsten udelukkende benyttet Pontoppidans Atlas. Han var kaldet af Brochenhuus, da Eier af Jungshoved, som Sognepræst til den nærliggende Allerslev Kirke.

- 10) Suhms Danske Historie Tome II. pag. 217. Iblant andet vidner ogsaa herom den Beretning, at en af Ansgarii Præster, Ragembert, som sendtes til Sverrig for at forebygge Kirstendommens Undergang, blev i det 9de Aarhundrede paa Overreissen fra Slesvig overfaldet af Særøvere og dræbt.
- 11) Suhm D. Hist. Tome III. pag. 60.
- 12) Islænderne kaldte den Jome, Adamus Bremensis provincia Jumim, og Saxo provincia jumensis. Herom taler Vedel-Simonsen i sin hist. Undersøgelse om Vikinge-Sædet Jomsborg i Venden. 1813 Side 28, 29, 47. Sfr. Jomsvikinga Saga, udgivet af Adlerstamm og Hammerskøld 1815, med et Register, hvori Jome omtales.
- 13) Af Scholiast. til Adam. Brem. Krønike. I Suhms danske Historie Tom. V. Side 170 synes de at være kaldte Rugier og Runer. HOs Helmold kaldes de Roani, Rhuni, Rani og Runi; af vore Forfædre benævnedes Rygen ved Roo og Rø.

Om Jungshoved kan have staaet i Forbindelse med det gamle Jomsborg; om maaskee en Joms-Viking har med sit Fribytterlaug fordrevet en Næsse-Konge herfra; om denne Siællands sydøstlige Egn har i Harald Blaatands, Svend Tveskiægs, Palnatokes og Sigvalds Dage været engang en Skueplads for et af Optrinene i Nordens Helte-Liv, kan ikke ubetinget nægtes. I nogen Tid Stod Forfatteren i den Formening, at Jungshoveds Navn kunde været beslægtet med Oprindelsen til Jomsborgs; thi, som de nyeste Skribentere antage, var det gamle Julin Tilligemed Borgen, der menes at have lagt i Nærheden, af Slaverne og de ældste Skandinavier kaldet Jom og Jum, eller Jomne, Jumne og Jume, hvilke Ord have megen Lighed med Navnet paa den høieste Guddom i det slaviske Sprog ¹²⁾). Det var da antageligt, at Vikinger fra Jome eller Jume havde under et Ophold paa det nuværende Jungshoved kaldet denne Pynt af Landet eller Hoved: Jumshoved eller Jomshoved, og at Benævnelsen var forandret i Tidens Løb til Jungshoved eller Jønshoved. Kommer nu dertil, at paa Jungshoved findes en Bye, hvis gamle Navn er: Runiklint, og sammenligens dette med Rygens, en ved Jome liggende Naboe-Øes, gamle Benævnelse: insula Runorum ¹³⁾), hvorfra kunde udledes, at nogle af disse Runi havde kaldt Runiklint efter sig; og at der endeligen gives i en Skov $\frac{3}{4}$ Miil fra Jungshoved Slot, kaldet Lillemarks Skoven, en stor Banke, som endnu hedder Tokes Bierg, som om det var kaldt efter den Toke, der er saa mærkværdig i Jomsborgs Historie; da vil vel Ingen nægte, at paa Etymologiens slibrige Vei var noget at holde sig til. Imidlertid er det langt fra, at Forfatteren tør bygge videre paa denne Hypothesis; han har anført den, som et Beviis paa, hvor usikkert det er ved Navne-Ligheder at lede sig frem til Resultater i Historien.

Den simpleste Maade, hvorpaa Oprindelsen til Jungshoveds Navn forklares, troer Forfatteren at være denne: Navnet Jungshoved bestaaer af 2de Ord: Jungs, som rimeligen er et Genetiv, og Hoved. Det siste er den almindelige Benævnelse paa et Stykke Land, som i Form af et Hoved strækker sig ud i Havet ¹⁴⁾), og findes paa flere Steder i Danmark, f. Ex. Knudshoved ved Vordingborg, Knudshoved ved Nyborg, Skovshoved i Nord-

Siælland, Skovshoved ved Greenaae, Fyenshoved ved Kiertemindede o. fl. Nu er det vist, at den yderste Pynt af Stevns herred endnu kaldes Mandehoved, som formodentligen har fra de ældre Tider været et fælleds Navn for det store Hoved, der strækker sig fra Siælland ud i Østersøen, og som i Korthed kaldes: Stevns. Hvad var da rimeligere, end at de Søfarende kaldte det mindre Hoved, som Sonden for Stevns strækker sig ud i Østersøen, Jungshoved, det er: Drengshoved? Denne Navneforklaring synes at være den simpleste og bestyrkes derved, at Jungshoved har fra de ældre Tider været Halvøens udelukkende Navn, og ikke Jonshoved, som Mange have skrevet det i de senere Tider ¹⁵).

Efterat Danmarks Kyster ikke længere tilstedede Sørøverhøvdinge noget frit Tilholdssted, toge Venderne paa Tysklands Nordkyst fat paa Søerøver-Haandværket, især efter Jomsborgs Ødelæggelse, 1043. De havde nu lært, hvad Søerøveriet kunde indbringe. Ogsaa det sydlige Siælland var udsat for deres idelige Plyndringer. Udøvede end de danske Konger, saasom Erik Eiegod, der indtog Jomsborg 1097, lige Ret og Skiel, stode der dog Søerøvere frem igien i tusindviis under de svage Konger, Niels og Erik Lam og i Landets betrængte Tider ¹⁶). Svend Grathe skal derfor i Midten af det 12te Aahundrede have anlagt mange Befæstninger ved Landets Kyster. Ligesom Vedel antager, at dette er skeet paa Sprogø, Samsø o. fl. Steder, og Holberg og Pontoppidan, at til samme Tid lagdes Grundvolden til Korsør og Nyborg, saaledes kan han maaskee ogsaa have ladet befæste det fordums Vikinge-Sæde paa Jungshoved. Saadanne faste Borge behøvede Landet, hvori Krigerne kunde ligge paa Vagt for at værne om dets Strømme. Dog gjorde indvortes Uroligheder, at man syntes at glemme den udvortes grumme Fiende. Efter Saxos og Knytlinga Sagas Vidnesbyrd var Siøllands østre og sydlige Kant meest udsat for Overfald. Her vankede Røvere omkring i Stedet for Agerdyrkere. Mange afsides liggende Egne, Især Øboerne, maatte betale dem Skat. Saa dybt var Danmark siunket under herskende Borgerkrige og Regieringer. Et Beviis paa Søerøvernes Mængde i de nordiske Farvande er det, at i Aaret 1157 skal paa Hallands Kyster være forgaaet, efter Saxo, 1500 Søerøverskibe, og efter Knytlinga 600 ¹⁷).

14) Hos Romerne kaldtes det ogsaa caput, hvoraf Cap o: Forbjergens fælleds Navn i flere fremmede Sprog.

15) Endnu en anden Oprindelse til Navnet: Jungshoved, lod sig med mindre Rimelighed tage deraf, at det i de ældre Tider kunde have været et evn for Junkerne (domicellis) eller de kongelige Prindser. Endeligen kunde Navnets Oprindelse udledes af Jungi, (et islandsk Ord) det er: den runde Deel af et Knivsblad, — pars cultri teres, capulum versus — fordi Halvøens runde Side, som vender ud imod Østersøen, ligner denne og er farlig for de Søfarende, som let kunne løbe paa dens Grunde.

16) Suhms D. p. Tome V. pag. 207.

17) Suhms D. p. Tome VI. pag. 162.

18) Suhms D. p. Tome VII. pag. 11.

- 19) Suhms D. p. Tome VII. pag. 403.
- 20) Suhms D. p. Tome VIII. pag. 51. Egnen omkring Vordingborg var Valdemar den 2dens jevnlige Opholdsted. Her kundgiordes 1240 hans bekiendte jydsk Lov. Ved Steensbye, hvor endnu findes et usædvanligt stort Thingsted, mødtes Kongen med den pavelige Legat Vilhelm og en tysk Ordensmester fra Lifland (1238).
- 21) Scriptores rr. dd. Tome VII. pag. 527. Det skrives Junxhorvæth, liggende i Burghøs Herred.
- 22) Samlinger 1. ste Bind. 1771–72. Om den danske Agerdyrkning og Landvæsen i Oldtiden.

Kun Valdemar og hans troe Absalon kunde redde Danmark. Fienden skulde angribes, svækkes og ødelægges i sit eget Land. Det sydlige Siælland var Samlingspladsen for de danske krigere. Nu fremstod igien en talrig dansk Flaade; og snart bleve Landets Kyster og Øer beboede og dyrkede. Paa visse Steder ved Søkysten laae Skibe paa Vagt, (hvert 4de Skib) vist nok paa flere Steder i den her beskrevne Egn, hvor alt var beqvemt dertil, og hvor Venderne især i Sundet mellem Siælland og Møen, altsaa nær Jungshoved, da imellem dette og Øen Nyord er Indløbet til Ulve-Sund ¹⁹⁾. Det er sandsynligt, at Jungshoveds Halvø tilligemed en Deel af Nysø Gods har udgiort flere Havnelag (eller Styrishavne, efter den jydsk Lov), som hver havde sin Styrismand. Et saadant synes i Følge Beliggenheden at have været, hvor nu den lille Bye Endegaarde er, tæt ved Rævhøls Mose og den dybe Rende, som maa være i ældre Tider udgravet, imellem Skibbinge, Endegaarde og Ammedrup Byers Marker. Efter Arrild Hvidtfeldts Beretning i Indledningen til Christian den 3dies Historie, skulde et Havnelag udrede et Skib paa 12 Aarer.

Een og tyve Gange udbød Valdemar 1. til Leding imod Venderne, inden han døde, just da Flaaden laae forsamlet ved Vordingborg til et nyt Tog. Efter Arent Berntzen, Pontoppidan og Thura lagde denne Konge Grundvolden til Vordingborgs i den følgende Tid saa berømte Slot. Dog har han neppe overseet Borgen paa Jungshoved, hvis Beliggenhed var i hine Tider af større militair Vigtighed, end den blev nogle Aarhundreder efter.

I Danmarks gyldne Dage, under Knud den 6te og i Valdemar 2dens første Regieringstid, laae en Deel af Landets betydelige Flaade i det sydlige Siælland ²⁰⁾; men efter Valdemars Fangenskab opfyldtes Havet igien med Søerøvere, som gik i Land, opholdte sig i Skovene og forstyrrede Landmandens Fred.

I den Jordebog eller catastrum, som Valdemar den 2den lod forfatte over sine Jorder og Indkomster i Aaret 1231 ²¹⁾, staaer Indtægten af Jungshoved anslaaet til XV marcas argenti 5: Mark Sølv. Antages disse, at have været lødige Mark Sølv, altsaa hver = 18 Rbd. 4 Mk. i rede Sølv, da beløb Indtægten af Jungshoved sig til 280 Rbd. rede Sølv. Naar Suhm ²²⁾ derimod regner en Mark Sølv = 10 gamle gode Rigsdaler = 8 Specier, da beløb Indtægten sig til 240 Rbd. rede Sølv. Over denne Sums Ringhed maa man ikke forundre sig, da ædle Metalleres Værdie var saare

høi i de Tider. Og skulde den end synes mindre betydelig i Sammenligning med Indtægten af Kongens Gaarde, som laae inde i Landet, da bør det ogsaa erindres, at Jordebogen er forfattet omtrent 8 Aar efter Kongens Fangenskab, og at Jungshoved i denne Periode kan have lidt meget af fiendeligt Overfald, hvormed Indtægtens Formindskelse maatte være forbunden.

Under Valdemar den 2dens Sønner og disses nærmeste Efterfølgere forværredes Landets Tilstand. Imedens udvortes Fiender plyndrede og brandskattede paa Kysterne, forøgede Geistligheden sine Eiendomme. Iblandt de Gavebreve, som ere fra Erik Menveds Tid og angaae den Egn, som her omhandles, gives et, hvorved de ædelbaarne Frøkener Agnes og Jutta, den danske Konges, Erik Plovpenning's Døttre, havde skienket til St. Agnetes Kloster i Roeskilde en Deel Gods i Syd-Sjælland, hvoraf Klosteret med Samtykke af Dominicaner Prioren i Danmark, tilbagegav Kong Erik Menved en Deel; men beholdt iblandt andet ogsaa Skibbinge²³), hvilken Bye nu hører til Nysøe Gods. Men uagtet Kongen havde ved sit Brev til Inbyggerne i Skibbinge og de øvrige Landsbyer befalet dem under sin Hyldest og Naade ei at lade nogen Anden have Indkomst og Afgrøde af deres Jorder, end St. Agnetes Kloster i Roeskilde, hvilket Kongen havde taget under sin særdeles Beskyttelse, Klagede dog Klosteret i det næste Aar, (1296) at Nogle, som ei frygtede Gud, voldeligen fratog det sit Gods. formodentligen sigter Klosteret i sin klage til Kongens Lehnsmand, som havde havt Godset under sit Lehn; men ikke vilde give Slip derpaa. Sligt kunde skee i Kongens Nærhed; thi han opholdt sig jevnlig i Vordingborg, hvad maatte da skee, hvor Magtens Arm ikke saa kraftigen kunde strække sig hen, i de længere bortliggende Dele af Riget?

Imedens Danmark under Erik Menved og den afmægtige Kristoffer var et Bytte, deels for udvortes Fiender, deels for gierrige Panthavere, forbleve Kongens Eiendomme i det sydlige Sjælland længst i Kongens Værge. Derefter vare snart Grev geerts, snart den holstenske Grev Johans tyske Riddere Befalingsmænd paa Sjællands faste Slotte, indtil Valdemar Atterdag kom tilbage. For ham var Sjælland af største Vigtighed; dog varede det flere Aar, inden han kom til dets fuldkomne Besiddelse. Vordingborg Slot overantvordedes ham i Aaret 1364, og det er rimeligt, at Jungshoved overgaves i samme Aar. Et farligt Forbund, sluttet til Valdemars undergang, blev heldigen adskilt. Med Hansestæderne, hvis Skibe ængstede Kysterne, sluttedes et fordrag 1369. I dette nævnes Otto von Bydelsbach²⁴), som var Høvidsmand paa Jungshoved. Denne var en af de 23 adelige Mænd, som i Kongens Fraværelse førte Regieringen tilligemed hans Raad: Henning Podebusk, Erkebiskop Niels af Lund, Bisperne Erik af Odense og Niels af Roeskilde. Han nævnes atter, som Høvidsmand paa Jungshoved i den Stadfæstelse, som Valdemar (1371) gav Hansestæderne paa at

beholde Skaane i 15 Aar ²⁵). Aaret efter bilagdes Stridighederne med Kongens øvrige Fiender, og han endte sine Dage i Fred paa sit Slot, Gurre ²⁶), hvorfra hans Liig førtes til Vordingborg, og siden ved hans Datters Foranstaltning til Sorøe.

- 23) Suhms D. H. Tome XI. pag. 205–258. De andre Byer vare Brandelæf, Burusæ (nu Baarse) Snesøræ og Hæslebye.
- 24) Arrild Hvidteldts Krønike Tom 11. pag. 546.
- 25) Arrild Hvidtfeldt 11. Tome pag. 350. Muligt, at Bydelobachernes Slægt har havt Eiendomme i denne Deel af Sieland; thi det var kort Tid derefter, at Valdemar v. Bydelsbach solgte Gadnøe (nu Gaunøe) til Dronning Margrethe, som sammesteds anlagde et Kloster.
- 26) Var det Gurre, hvorpaa Valdemar siges at være død, maaskee det lille Gurre i Kiøng Sogn? Hvorfor føre hans Liig fra det store Gurre i Nord-Sielland, som man har antaget, ned til Vordingborg? Hiint var ham jo ligesaa kiert, som dette, og at han derfor vilde begraves heller i Vordingborg, end ved det nordlige Gurre, synes at være synderligt. Mere rimeligt var det derimod, at det lille Gurre, et af de mindre Slotte, kan have været hans Dødssted, og at han derfra førtes til det større Vordingborg.
- 27) Scriptores rr. dd. Tome VII. pag. 8.
- 28) Nu er det en Hovedgaard, tilhørende Geheime-Conferenceraad F. Raben paa Beldringe. De øvrige Sogne i Baarse Herred, som ydede Tiende til den Roeskildske Bispestoel, vare: Æwerthorp, nu Everdrup, Snesør, nu Snesere, Burghuse, nu Baarse, Alwerslef, nu Allerslev, Beldringe og Skaningæhafn, nu Kallehaage.
- 29) I en gammel Fortegnelse paa Herrederne i Danmark i det 12te Seculo, og hvor mange Plouge ethvert af disse havde m. m. (Scriptores rr. dd. Tomus V. pag. 617.) siges, at Baarse Herred havde 330 Plouge (aratra). Aratrum eller en Ploug var saa meget, som der hørte til en Gaard; Saa meget, som kunde pløies og dyrkes med en Ploug. I 1662 vare Baarse Herreds Gaarde, i Følge Matricul Jordebogen: 775 Bøndergaarde, 8 Kirkernes eller Præste-Gaarde, 3 kongelige Ladegaarde, i adelig Herregaarde, 13 Møller. I 1819 vare der 10 complete og 3 ucomplete Hovedgaarde, 9 Præstegaarde, 12 Møller, 659 Bøndergaarde, Arvefæstere, Selveiere og Fæstere tilsammentagne. Det overlades Læseren selv at drage Resultat af dette.

Til samme Tid vides de Roeskildske Bisper at have havt Eiendomme paa nuværende Jungshoved og Nysøe Godser. I Byen Smidstrup havde de 7 Gaarde af forskiellig Størrelse og Afgift. I Egebjerg 3 Gaarde, hvoraf een laae øde ²⁷). Til Roeskilde Bispestoel var ogsaa lagt Tiende af Jungshoved og Skibbinge Sogne, hvilken skulde leveres til Biskoppernes Ladegaarde i denne Egn, Lekkinge (nu Lekkende ²⁸). Det sydlige Siælland synes paa den Tid at have været mindre opdyrket, hvortil Grunden vel især bør søges deri, at Jordbunden for en stor Deel har været bevoxet med Skov ²⁹).

Valdemar Atterdags statskloge Datter, Margarethe, Kunde lægge Sverrigs Krone til Danmarks og Norges; men ikke tugte de Fribyttere, som under Navn af Victualiebrødre forsynede Stockholm med Fødemidler i dens Beleiringstand, og siden efter ængstede vort Fædrelands Kyster. Det er ikke usandsynligt, at Indløbet til Præstøe Fiord i hendes Tid er blevet for en Deel stoppet, ligesom Indseilingerne ere paa flere Steder i Landet blevne forsænkede ³⁰).

Ogsaa fra Dronning Margarethes Tid haves Efterretninger om det Slot Jungshoved, da det siges at være overantvordet Dronningen, vor Frue Dag 1396, af Johannes Rud den ældre, Ridder, som igien undfangede i Tromaal 31) Stegeborg og Møen i

5 Aar. Brevet, hvorved denne Overdragelse bekræftedes, var forseglet af Biskop Peder i Roeskilde og nogle andre Adelsmænd. Denne Joh. Rud har nok været en dygtig Hovedsmand, hvis paa Jungshoved Slot udviste Aarvaagenhed berettigede Margrethe til at overdrage ham, at befale paa saa vigtig en Post, som Møen var, fordi den i Nærheden af Pommern og Meklenborg var meest udsat for Fribytternes Plyndringer ³²).

- 30) H. D. Scheel (i Krigens Skueplads pag. 200) omtaler Præstøe Fiord, som beqvem til Havn, naar de lave Steder i Indløbet opmuddredes. Forslag dertil var allerede skeet i hans Tid. Det er fornyet 1819, og Sagen vil maaskee faae sin Fremgang ved den nuværende virksomme Over- og Under-Øvrigheds Foranstaltning.
- 31) „At have et Slot paa Tromaal er nok det samme, som at holde det (lide castensi) i en fast Slotslov, Kongens og Rigens Raad til troer Hænde, som ærlig Riddersmands Mand egner og anstaaer.“ (Kofod Ankers danske Lehnsret §. 52). Det vil sige: at forsvare Slottet og holde sig paa sin Post saaledes det sømmer sig en Ridder og Kongens Mand, i Overeenstemmelse med Lehnsbrevets Indhold.
- 32) Gamle Danske Magazin Tom. IV. pag. 298 & 299. Jens Rud, som her omtales, er vist den samme, som nævnes i Scriptorum rr. dd. Tom IV. pag. 510, in libro donationum monasterii Sorensis. Men her kaldes han egregius vir, dominus Johannes Ruth de Junxhowed, miles. Han siges at have (1391) tilligemed sin Hustru domina Albeydis, filia domini Claves Grubendale, udvalgt sig en Begravelse i St. Mariæ Kloster. Derfor skænkede de til Klosteret deres Eiendom i Ølsjølille i Ramsjøherred, som gav ½ Mark Korn (efter Grams Mening 16 Tdr.) og i Stiensvedlille en Jord, som aarlig gav 2 Talenter Korn (efter Gram 2 Pund eller 8 Tønder) m. m. At hans rette Navn maae have været Johannes Rud og ikke Jens Rud, bekræftes af den Fortegnelse paa berømte Mænd, hvis Navne fandtes i Sorø Kirke over de der malede gamle Vaaben.

Efter den calmarske Forenings Begyndelse og indtil Kristian den Anden vides intet opbevaret om Jungshoved Slots Tilstand. De langvarige Stridigheder med de holstenske Hertuger og Sverrigs gientagne Bestræbelser for at afsondre sig, bortlede Kongernes Opmærksomhed fra Siællands sydlige Egne, fordem Valdemarernes kiære Opholdssted. Fra den Tid Kiøbenhavn blev de danske Kongers Residentse, og det nordlige Siælland formedelst dets nærmere Beliggenhed ved Sverrig blev dem vigtigere, besøgte Vordingborg Slot og dens Omegn sieldnere, dog har Kong Hans ofte opholdt sig der, saafremt Beretningen om hans fortroelige, dog anstændige, Omgang med Slots-Hovedsmandens Frue har nogen Grund.

Kristian den Anden behøvede Penge for at føre Krigen mod Steen Sture med Eftertryk. Ligesom det derfor var ham nødvendigt, at udskrive en svær Formue- og Fæe-Skat, hvoraf den første beløb sig til 10 af 100, og inkræve en nye Told af ind- og udgaaende Varer, saaledes var det ham ogsaa om at giøre, at han fik de Summer ordentligen indbetalte, som vedkommende Lehnsbesiddere skyldte. Af hans Qvitteringer for betalte Summer af Jungshoved Lehn ere 3de opbevarede ³³).

Den første Qvittering lyder saaledes:

Ffrwe sophie ebbe moghensszens effterleflwewerskæ ³⁴).
Giøre alle witteligt, att off elshelige Ffrwe sophie ebbe mohensszens effterlesswerskæ haffruer nw giort og antwordt off

till godæ Redæ IICIX (Ϯ:209) marck och III skilling po Regnskab aff huess udtbudz penninghe, som hun po wore Wegnæ uptog udi Jwngshoffwet Leen. Cum clausulis consvetis. ex castro nostro hafniensi. MDXVII. nostro sub signeto.

Heraf sees, at Kongen havde udskrevet en betydelig Skat, naar den af et mindre Lehn. som Jungshoved var, kunde beløbe sig til 209 Mark ³⁵). Ved Vdtbudts Penge forstaaes nemlig et overordentligt Krigstyr, som ikke vedkom den sædvanlige Lehns-Afgift.

Fra det næste Aar haves Qvittering paa udbuds-penge, hvis Sum ikke nævnes, nemlig denne:

Frwe sophie aff Jungshoffuit.

Fid Quittancie po huis Vdtbudts Pendinge hun i Jungshoffwit Læn nw til poste ther upboridt haffuer, och bliffuer deraf inthet skyldig, cum clausulis consuētis. Anno MDXVIII.

Den tredie Qvittering angaaer 1000 Mark danske, som Frue Ebbe Mogensens laante Kongen i Aaret 1520, samme Aar, som hans store Hær under Otto Krumpens Anførsel rykkede ind i Sverrig. Christian den 2den behøvede da Penge.

Ffrwe sophie aff Jungshoffuit.

Fick recognitionem puæ eth tusende Marck pendinge danske, som hwn min Herris Nade nw wenlig laant och med undsatt haffuer. Cum obligatione solita datum in castro hafniensi. MDXX.

I Følge denne Forskrivning er Jungshoved blevet et Pante-Lehn, hvori Lehnsmandens eller her Lehnsbesidderindens Herredømme udstraktes mere, end forhen; thi hun blev paa Grund af de Privilegier, som tilkom Panthaveren af Lehnene, berettiget til al Nytte og Brug af Godset, indtil Gielden var betalt, uden at gjøre Regnskab eller afkortes noget, endskiøndt Indtægten eller Frugten af Pantet snart kunde overstige Summen af den laante Kapital. Disse Pante-Lehner vare altsaa meget skadelige for Riget, og det var kun i den største Pengetrang, at Kongerne grebe til saadanne Midler ³⁶).

Det synes, at Jungshoved Slot fra denne Tid ikke mere maae have haft militair Vigtighed; thi Kristian den 2den havde da neppe overladt det til et Fruentimmer, men heller givet hende andet af Kronens Gods til Pant.

Da Frederik den Første var kommet i besiddelse af de danske Provindser, vides Jungshoved at have haft sin Lehnsmand, ved Navn Anders Ebbesen (1526) og 6 Aar derefter en nye Lehnsmand, ved navn Ebbe Andersen, formodentligen en Søn af den nysnævnte. Denne sidste modtog Brev paa Slottet og Lehnet, at beholde det uafløst, i Fald han sin Moder, Frue Pernille, overlevede ³⁷).

33) I Suhms Samlinger til den Danske Historie pag. 153, 168 & 188.

34) Frue Sophie var Enke efter den Ebbe Mogensen, med hvem Søhelten Peter Skram geraadede i en uenighed, som endtes med Ebbes Død og Skrams Landflygtighed. Nogle Aar efter kom Skram tilbage og forsonedes med sin Fiendes Paarørende.

- 35) Forstaaes ved disse Marker den samme Slags Mynt, som under Navn af Mark blev slagen i Aaret 1506, da var en saadan Marks Værdie kun 5 Mark Dansk i 1765, altsaa nu omtrent 8 Rigsbankmark rede Sølv; men af langt høiere Værdie, med Hensyn paa Tiderne.
- 36) Paa Jungshoved bevares Sagn om en Frue Else, hvem man endog giver det Tilnavn Parsberg, og hvis Minde er ikke meget berømmeligere, end nu Frue Marthes eller Mærthes paa Lindersvold. Da jeg aldeles ikke har kunnet finde nogen Frue Else, enten at have havt Jungshoved i Lehn, eller været en Lehnsmands Frue er det mig ikke usandsynligt, at Sagnet bør henføres til Frue Ebbe Mogensens, den eneste Frue, som efter historisk sande optegnelser har været i Stand til at regiere saa uindskrænket, som Frue Else skal have regieret. Mon ikke Frue Ebbe Mogensens er af Almuen kaldet Frue Ebbes, og at denne Benævnelse er med Tiden forandret til Frue Else? Da Christoffer Parsbiørg havde Slottet i Eie, kort Tid før end det kom under Prinds Jørgen, er det let skeet, at det ene gamle Navn forbandtes med det andet. Thiele har i sine Folkesagn optegnet nogle Fortællinger om denne Frue Else (1ste Samling pag. 85). Dog er det ofte vaskeligt, at finde nogen Overensstemmelse i det, som gamle Bønder fortælle. Stundom er deres Udsagn meget forskielligt, naar man efter et Aars Forløb kommer igien for at høre dem fortælle samme Tildragelse.
- 37) Efter Langebeks Antegnelser i Geheime-Archivet, staaer dette i Cacellie Regift. No. 3. fol. 236 og 277. b.

Om Anders Ebbesen og Ebbe Andersen have været bekjendte, som Frederik den 1stes Hovedsmænd, eller om de ved Arv fra Frue Ebbe Mogensens have besiddet Jungshoved, som et Pante-Lehn, vides ikke. Dog er dette sandsynligt; thi efter den gamle Skik, at Sønnens Tilnavn dannedes af Faderens Fornavn³⁸), var Anders Ebbesen en Søn af Anders Ebbesen og Frue Pernille, som efter sin Hosbonds Død afstod sine Rettigheder til Pantelehnet til sin Søn paa det Vilkaar, at han kunde beholde uafløst, saa længe hun levede³⁹). At Kongen har til den Tid ikke havt nogen Indtægt af Jungshoved Slot og Lehn, sees af et gammelt Register, som bevares i Geheime-Archivet, paa de danske Slottes Indtægter under Frederik den 1ste, hvori Jungshoved blot nævnes iblandt Rigets Slotte og Lehner, uden at der anføres nogen Afgift eller endog oplysende Anmærkning ved samme⁴⁰).

I den for Danmark ulykkelige Periode, først da Søren Nordbye og lybekkerne plyndrede Kysterne, og siden efter da Siælland var i Christoffer af Oldenborgs Vold, havde Jungshoved sikkert ogsaa sine Tildragelser, men derom er, saavidt vides, ingen Efterretning kommet til den nærværende Tid.

Den Lutherske Læres Indførelse i Danmark (1536) har for Nysøe og Jungshoved Godsers ældre Tilstand havt nogle Følger. Det Gods og de Tiender, som tilforn hørte deels til Roeskilde Bispestoel, deels til St. Agnetes Kloster i Roeskilde, og deels til Skovkloster ved Nestved⁴¹), bleve lagte under Vordingborg og Jungshoved Lehner.

Christian den 3die, som imidlertid var blevet sat i Stand til at indløse Jungshoved og flere Lehner, overdrog hiint i Aaret 1542 til Byrge Trolle, en skaask Adelsmand, Søn af Jakob Trolle til Lilløe og Broder til Søhelten Herluf Trolle⁴²). I 8 Aar havde han det, som Lehn paa Tieneste, nemlig indtil 1550, da det blev patsat til ham, for den Sum: 3300 Mark dansk Mynt og 106

rhinske Gylden ⁴³). I Pantebrevet nævnes tillige hans Hustrue Pernille Giøe, (en Søster til Birgitte Giøe, Herluf Trolles Hustrue.) fordi Jungshoved skulde, om han døde, overdrages hende og Arvinger, som Pante-Lehn. Christian den 3die behøvede i det Aar Penge, deels til at undersrytte Protestanterne i Tyskland, deels for at drive de forskiellige Underhanlinger med Kraft, som han førte med England, og deels for at modsætte sig den bremiske Erkebiskops Bestræbelser at bemægtige sig Dithmarsken.

Byrge Trolle har dog neppe kunnet opholde sig ofte eller i lang Tid paa sit Lehn, da han findes flere Gange at være brugt i Statens vigtigste Anliggender, baade som Lovkyndig og Diplomatiker.

- 38) Om den gamle danske Adels Slægtskab vides ikke meget fra hine Tider; det blev lettere at kiende denne, efterat Fred. I. havde befalet Adelen, paa en Rigsdag i Odense 1526, tage faste Slægtnavne.
- 39) Saadanne Bevillinger bleve Kongerne nødte til at give, naar de manglede Penge til at indfri Pantelehnene. Imidlertid glemtes ikke i Haandfæstningerne fra Fred. Istes til fred. 3dies Tid den Artikel, hvorved det paalagdes Kongerne at indløse Pantelehnene.
- 40) Det kaldes Register over det Gods, som i Danmark og Skaane laae til Fred. Istes Fadebuur, optaget i Aaret 1522, hans første Regierringsaar. Dette gamle Document fortiente at aftrykkes.
- 41) Hvori disse bestode, er omtalt deels idet Foregaaende, og deels skal det speiller anføres i Beskrivelsens 2den Deel.
- 42) Efter Langebeks Antegnelser, som findes i Geheime-Archivet, skal Byrge Trolle have været Lehsmænd paa Jungshoved 1542. Pontoppidan i danske Atlas Tome III. pag 116 & 117 nævner ham derimod først 1546.
- 43) Langebeks Uddrag af Cancellie-Register. No. 5. fol. 224.

Han var nemlig Rigets Raad og en af de danske Gesandtere, som sendtes af Christian den 3die for at besvare Kong Gustavs Besværinger mod ham, da han rustede sig; han ledsagede Kronprinds Frederik i Norge, da denne (1548) blev udvalgt i Oslo; Aaret efter ledsagede han Christian den 2den fra hans Fængsel i Sønderborg til Kallundborg, o. s. v. Endeligen vidner Stephanius om Byrge Trolle, at hans Navn straalte iblandt de flere Navne paa udmærkede Statsmænd, der gik Christian den 3die til Haande ved Affattelsen af den Koldinske Reces (1558) ⁴⁴). At Byrge Trolle var i sin Tid tillige en af Landets meest formuende og redelige Mænd, sees deraf, at Kongen betroede ham i Forening med Peder Oxe at oppebære den almindelige Landskat, som 1553 blev paabuden i begge Rigerne, om hvilken hverken Stephanius, Krag eller Hvidtfeldt tale ⁴⁵).

Det synes, som at Byrge Trolle har efter Christian den 3dies Død 1559 ikke synderligen befattet sig med Statens Anliggender. Sikkert har han foranlediget den Bestemmelse, som toges til Fordeel for Sognepræsten i hans Lehn Jungshoved, at Christian den 3die ved Klemmebrevet for Siællands Stift 1555 tilbage denne Konge-Tienden, hvoraf kaldet dnenu er i Besiddelse ⁴⁶).

Efter Byrge Trolle betroedes Jungshoved Lehn til Peder Oxe. Fædrelandet var nemlig blevet indviklet i den syvaarige Krig med Sverrig, og det vilde uagtet Daniel Ranzaus og Herluf Trolles Seire have seet betænkeligt ud for samme, dersom ikke den statskloge Peder Oxe var kaldet tilbage fra sin Landflygtighed, og hædret ved sin Konges Naade og Tillid havde i Raad og Daad beviist, at den berømmeligste militaire Virksomhed kan kun lidet udrette, naar ikke Orden og Sparsomhed i Statens Pengevæsen træde i Forbund med denne. Tre Maaneder efter sin Tilbagekaldelse (i Jan. 1566) fik Peder Oxe atter Plads i Rigsraadet og sine Godser tilbage. Frederik den 2den erkjendte med hver Dag hans Fortiendester, og det varede ikke længere, indtil 4de October s. A., at ham paa Livstid overdroges, som Belønning for Troskab og Iver, Slottet og Lehnet Vordingborg. Dertil kom nogle Aar efter Jungshoved Slot og Lehn ⁴⁷). Dog tog P. Oxe neppe dette i Besiddelse, førend efter Byrge Trolles Død 1571 ⁴⁸).

I Aaret 1574 den 9de Jan. modtog P. Oxe et fornyet Forlehningsbrev paa alle de Lehner, han havde, og hvori det hedder: „At der til Peder Oxe overdrages i Forlehning Hs. Majestæts og Kronens Slotte, Vordingborg og Jungshoved, med deres Lehner, desuden Lekkinge Lehn, Effwerdrup, Riisbye og mere Gods, som han allerede har i Værge, at nyde og beholde qvit og fri uden afgift sin Livstid; men at den kongelige Vildbane bliver Kongen forbeholden og Peder Oxe holder Slottene ved Magt og Bønderne ved Lands Lov og Ret.“ Skade, at disse Forlehninger, der udgiorde næsten det hele sydlige Siælland, nød kun i kort Tid godt af Peder Oxes Besiddelse. Han døde 24de October 1575 ⁴⁹). I sin Landflygtighed havde han opholdt sig i Lothringen, Belgien og Holland. Han havde lagt Mærke til, hvor langt hans Fædreland for disse Lande stod tilbage i Agerdyrkningen, og da han indsaee, at Danmark ved denne kunde sikkrest voxte i Rational-Kraft og Velstand, havde han i sin korte Virksomheds Tilstand her hjemme, efter sin Tilbagekomst, giorde ikke faa Forbedringer, saavel hvad Agerdyrkningen, som Haugedyrkningen angik ⁵⁰).

Efter Peder Oxes Død søgte hans Frue, Mette Rosenkrands (en Datter af Rigsraaden, Oluf Rosenkrands til Valløe, og Enke efter den tappre General, Steen Rosenspar til Skarolt, som faldt ved Svarteraae 1565) at beholde sin Mands Forlehninger i nogen Tid, i det ringeste Indtægterne til 1ste Mai 1576. Men i det kongelige Brev af 30te Novbr. 1576, dat. Vordingborg Slot, betydedes hende, som Svar paa Ansøgningen: at Forlehningerne udstrakte sig kun til hendes Hosbonds Levetid; at Kongen selv nu en Tidlang vilde holde huus paa Vordingborg Slot, hvorfor han kunde til sit Qvæg og Heste selv have det Foder behov, som derpaa fandtes; hun skulde stax lade sit Qvæg drive bort fra Vordingborg, hvilket udtrykkes temmeligen haardt med disse

Ord: „I wille therfor nu stax lade annamme, huis Femon I her haffue standendis, och bestillit, at wi thet inden faa Dage kunde bliffue quitt, saa frempt Wii icke skulle foraarsagis (thette Wii ugieerne giorde) att imod erholdt hun Tilladelse til at hendes Qvæg paa Jungshoved maatte forbliver der indtil 1ste Mai 1576. Grunden til denne Tilladelse ligger i de Ord: „eftherdi Wii ther (∴ paa Jungshoved) icke holde Husz.“ Jungshoved Slots Marker og Skove benyttedes da uden Tvivl for største Delen til Græsgang.

Kort efter, i Januarii 1576, blev Vordingborg og Hungshoved Slotte med tilhørende Lehn, ligesom ogsaa Lekkinge Lehn, med deres Inventarium overantvordede til Giler eller Gylar Grubbe. Han var Herre til Lystrup, en gammel herregaard i Nærheden af Faxøe, og Rigets Cantsler paa samme Tid, som Niels Kaas var Kongens Cantsler ⁵¹). Noget over 9 Aar var han i Besiddelse af Disse Lehner; han døde i Novbr. 1585 ⁵²), 3 Aar førend Frederik den 2den.

- 44) N. Kragii og Stepharii Chr. 2dens Historie 1ste Deels 4de Bog pag. 102. 6te Bog pag. 314. 332. 2den Deel 233. Stephanii II. 397.
- 45) Ryges Peder Oxes Levnetsbeskrivelse.
- 15) Supplement til Krag og Stephanii Christian 3dies Historie pag. 140. Klemmenbrev er et synderligt Navn paa den kongelige Resolution, hvorved Kirkenes og Sognekaldenes Indkomster forøgedes, Skulde det maaskee være oprundet af det Latinske: epistola clementiæ ∴ et Naades Brev?
- 47) Ryges Peder Oxes Levnetsbeskrivelse 1765. Side 277, 338, 340, 361. P. Oxe fik 1569 ogsaa Padeborg Lehn i Syd-Siællnd. Dette kaldtes saaledes af et gl. Slot Padeborg, omtalt af Hvidtfeldt i Valdemar Atterdags Historie og laae, hvor nu Sparresholm ligger. Det brugtes, som Statsfængsel.
- 48) I Følge Langebæks Antegnelser, som kendes i Geheime-Archivet, skal Byrge Trolle i Aaret 1570 have givet Præsten paa Jungshoved, Rasmus Villumsen, Tilladelse til at beholde et Stykke Jord til sin Præstegaard, som laae i Orcheberg Mark. Det Navn Orcheberg findes nu ikke paa Jungshoved.
- 49) Ved sin Død var han Danmarks dengang mægtigste og rigeste Mand. Han eiede Gisselfelde, Løgismose, Tølløse, Holmegaard, noget Gods i alle Danmarks Provindser, og Gaarde i en Deel Kiøbstæder. Med sin Hustrue fik han Valløe. Han havde desuden en stor Sum Penge staaende i Holland, i Antwerpen, og hvoraf hans Arvinger gik glip.
- 50) At Peder Oxe har forbedret Ferskvandsfiskeriet ved Gisselfelde og Valløe, at han har sørget for at Frugttræer indførtes hertil fra Lothringen, og Houge-Urter (f. Gr. botfeldske Roer) fra Tyskland og Holland, er kekiendt. Men desuden haves endnu opbevaret et Brev fra ham til Kantsleren Niels Kaas om at udvirke hos Kongen en Befaling, at Bønderne i Vordingborg Lehn skulde sommerpløje Jorden. (Ryges P. Oxes Levnets-Beskrivelse pag. 326). Skulde Peder Oxes Færd i sit Fædreland, især fra den Tid han kom tilbage, ikke fortiende en Mindetale? Gram var den første, som i sin Fortale til Stephanius's Christian 3dies Historie bidrog sit til at hævde Peder Oxe et hæderligt Eftermæle.
- 51) Peder Hansen Resens Fred. 2des Krønike af 1686 pag. 306.
- 52) Hans Epitaphium staaer i Kongsted Kirke, bekostet 1624 af hans 2den Hustrue, Frue Kirstine Lykke. Sammesteds findes Epitaphium over hans Søn Christian Grubbe og dennes Hustrue, Frue Jytte Gyldenstjerne til Totterupholm (nu Rosendal), hvis Vaaben og Navnes Forbogstaver staae paa Døbefadet i Skibbinge Kirke. Christian Grubbe var en Tidlang Lehnsmand paa Vordingborg Slot, til hvilket Skibbinge Sogn hørte.

Hvo, som fra 1585 til 1597 har havt Jungshoved i Forlehning, kan ikke let opdages. I det sidst anførte Aar overdroges det til

Christoffer Walkendorff, som Lehnsbrevet kaldes Hs. Majestæts og Rigets Hofmester ⁵³), og var en af de 4 bekiendte Rigsforstandere i Christian den fjerdes Mindreaarighed. I det meget korte Lehnsbrev, som tillige indbefatter Overdragelsen af Hs. Majestæts og Kronens Bønder og Tienere i Guldbierg og Gisle Sogne i Gudme Herred i Fyen, siges at han havde fornævnte Lehns og Sognes Rente, Vist og Uvist, intet undtaget, qvit og fri ad gratiam. Kristoffer Walkendorff fik disse Forlehninger Aaret efter at Christian den 4de var bleven myndig og i det samme Aar, som Tyge Brahe blev et Offer for hans Vrede.

Derpaa findes en Sivert Grubbe, Søn af Eiler Grubbe, at have aflagt Rengskab for Lehnet i Aaret 1601. I det næste Aar fik han det større Lehn, Malmøehuus ⁵⁴).

Fra Aaret 1602 begynder et Tidsrum, deer med Hensyn til de nøiagtigere Oplysninger, det giver om Jungshoveds Slots og Lehns Tilstand er af megen Vigtighed. Jungshoved findes nemlig fra dette Aar adskilt fra Vordingborg og Lekkinge Lehner, thi det var hidindtil anseet, som en Part af et af Siællands 14 Hoved-Lehner, nemlig Vordingborg, hvorfor det ogsaa forbigaaes af den svenske Resident Magnus Durell i hans Relation om Danmark fra Midten af det 17de Aarhundrede, og ligeledes nævnes det kun i Forbigaaende af Arent Berntsen ⁵⁵). Det blev i det ovenfor anførte Aar givet til Knud Rud Jørgensen, ⁵⁶) (sædvanligen kaldet blot Knud Rud). Lehnsbrevet, Renskabets over Slotters Indtægter af det Uvisse og Jordebogen har Forfatteren erholdt til nøiere Eftersyn af det kongl. danske Rentekammer-Archiv, og da disse Documenter formedelst deres Ælde og formedelst de Oplysninger de meddele om Slottets Tilstand i Begyndelsen af Christian den 4des Regieringstid fortiene at kiendes, ere de blevne tilføiede Beskrivelsen under Bilagene No. 1 og 2 ⁵⁷).

I Følge Lehnsbrevet var Knud Rud forpligtet til, næst efter Troskab og villig Tieneste, som det sømmede sig en Lehnsmand, at levere i det kongelige Rentekammer af Lehnets visse aarlige Indkomster, efter Jordebogens Udvisende, 200 Daler, og tiene med 2 Geruster Heste (det vil sige: tvende Heste tilligemed Rytterne, fuldt monderede), inden Riget paa hans eget og uden for Riget paa Kongens Bekostning. Avlingen og Græsningen til Slottet maatte han selv beholde; men derimod ikke anføre Kongen nogen Udgift paa dets Ladegaard. (Denne var en god Indtægt for Lehnsmanden, da han foruden Avlingen kunde holde en Mængde Qvæg). Efter Christian den 3dies Lehnordning, som gjør Forskiel imellem 2de Slags Lehner, de paa Afgift og de paa Regnskab, har Jungshoved været et Lehn paa Afgift. Imidlertid bør det dog bemærkes, at Jordebogen med dens Indtægter indleveredes tilligemed regnskabet over det Uvisse og Udgifterne ved Slottet, hvilken Forpligtelse ikke omtales i Lehnsbrevet. Grunden dertil kan vel søges i en kongelig Befaling, at Lehns

Jordebogen skulde indsendes, uagtet Lehnsmanden ikke gjorde Regnskab for dens Indtægter, for at Kongen kunde erfare Godsets Tilstand, og det kunde eftersees, om Bonden paalagdes for svære Afgifter. Af Lehnets uvisse Indtægter, hvortil henføres Stedsmaal, Husbodhold, Arvs foerløff, Rønningsgods og det som opbæres for Vindfælder ⁵⁸⁾ tilstodes Knud Rud tiende Delen, hvorimod de øvrige uvisse Indtægter, saasom Told, Accise, Vrag og Rudhogges Skov (∴ for Træer, som efter Udviisning fældes i Skoven) kom Kongen allene til Bedste. Lehnsmanden tilstodes fri Olden til hans hiemfødte Sviin (hvis Antal i 1602 var 140 Stykker), og det indskærpes ham, at have nøie Indseende med, hvor mange Sviin af Andre indsattes for Oldengield (∴ for Betaling, eller 1 Sviin for ethvert Antal af 10 Sviin). Det paalagdes ham ved Gaardfæstning og Sagefald at indkræve de 2de Parter i Penge og den 3die i Øren ∴ Qvæg. (Dette har Knud Rud dog ikke giurt, hvilket sees af Regnskabet). Lehnsmandens Pligt var det endvidere, at have nøie Opsigt med Kronens Jorder og Eiendomme i Lehnet, og skulde han opdage, at noget var kommet derfra med Uret, da havde han at indtale det igien ved Lov og Ret. Han skulde frede Skoven, (hvorved dog ikke forstaaes den Skovfred, som i vore Tider søges) have Tilsyn med Vildbanen, deri ikke jage eller lade jage og skyde uden der, hvor Kronen var deelagtig med Adelen i Jagten. Han skulde holde Lehnets Bønder ved Lov og Ret, ikke forurette dem det ringeste imod Loven og Jordebogen, eller i nogen Maade besvære dem med nye Paalæg. (Kronens Bønder vare i den Tid vist nok bedre forsvarede imod deres Herrers stundom lovstridige Adfærd, end de øvrige Bønder).

- 53) Efter en gl. Lehnsprotocol af 1597, findes i Rentekammer-Archivet og fortienere at extrahees, inden den aldeles forgaaer.
- 54) Schlegels Saml. I. 1. pag. 51.
- 55) Suhms Samlinger til den danske Historie 2den Deels 4de Hefte. Arent Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed. 1ste Deels pag. 36.
- 56) En anden Knud Rud havde til samme Tid Odense Gaard i Forlehnning. Schlegels Samlung. I. 1. pag. 45. Maaskee han hedte Knud Rud Griksen, af hvilket Navn en Adelsmand findes omtalt hos Resen. En af disse Knud Ruder studerede 1573 i Padua, og skal siden være bleven gift med Frue Ellen Marsviin, Moder til Kirstine Munk.
- 57) Jordebogen var for vidløftig til at copieres; men Ertracten af den er benyttet i Topographien.
- 58) Hvad der forstaaes ved Stedsmaal, Husbondhold, Arvs foerløff udvikles i Anmærkningerne til Lehnsregnskabet i Bilaget No. 2. Ved Rønnings Gods forstaaes det Gods eller Eiendom, som en Mand efterlader, naar han før en Forbrydelse eller uden Tilladelse forlader sin Stavn. Vindfælder ∴ omblæste Træer.
- 59) Saavel her, som paa flere Steder, har jeg brugt den almindelige Beregningsmaade, nemlig: 1 Pund Rug = 3 Tdr. 2 Skpr.; 1 Pund Byg = 4 Tdr. 1 Læst Rug var 40 Tdr., en Læst Byg = 48 Tdr. En Læst Havre = 100 Tdr. Et Pund Meel = 4 Tdr. Ved Beregningen maae vel erindres, at til den Tid regnedes kun 6 Skpr. paa en Tønde.

Den hele Sum, naar Lehns-Afgiften og den uvisse Indtægt sammenlægges, som i Aaret 1603 indkom af Junghoved Lehn, beløb sig til 418 gamle Dalere og 2 Skilling Lybsk. Hertil kom af Naturalprodukter 200 Sviin. Fra dette skulde drages en Deel Udgifter, saasom: Knud Ruds Tiende-Pending, Lehnsmandens, Præstens, Birkefogdens og de øvrige Betienteres Deputater; Udgifterne ved Slottets Reparation m. m. , saa at Hans Majestæts rene Indkomst, nemlig Lehns Afgiften og 9/10 af det Uvisse bleve i alt 319 Daler, 11 B. og 3 Pendinge Lybsk. Desuden vare 128 Sviin indsendte til Proviandtgaarden i Kiøbenhavn.

Lehnets Jordebogs Indtægter vare i Aaret 1603 følgende Producter:

Rug 19 Pd. 3 Skp. (= 62 Td. 2 Skp. ⁵⁹)
Meel 32 Pd. (= 128 Td.)
Byg 5 Læster 1 Td. (= 241 Td.)
Havre 228 Td. 1 Skp.
Erter 6 Skp.
Smør 5 Td. 2 Fierd. 9 Vegter.
Aal 2 Td. 1 Fierd.
Faar 37 Stkr.
Lam 134 Stkr.
Giæs 220 Stkr.
Høns 420 Par.
Æg 34 Del 1 Snees
Køer 29.
Foernød 19.

Heraf sees let, at 200 Daler og 2 Hefte med Monderede Ryttere var en meget moderat Afgift af disse samlede Jordebogs Indtægter, som Lehnsmanden indkrævede før sin egen Regning. Kom nu dertil hans øvrige Indtægter af Aflingen og Føde til 140 Sviin, da dømmes let, at uagtet Jungshoved regnedes iblandt den Tidsringere Lehner, vare dog de anførte Indtægter ikke ringe. I Christian den 4des Tegnebog ⁶⁰), hvori staaer et Overslag over hele Rigets Indtægter i Aaret 1602, anføres om Jungshoved, at Jordebogen renter aarligen 958 Daler (hvilket altsaa er Summen af hine ovenfor anførte Natural-Præstationer, anslaaede til Penge) og at Lehnsmanden Knud Rud deraf giver i aarlig Afgift 200 Daler, har Avlen til Slottet frie, med mere, som stemmer overeens med Lehnsbrevet.

Hvad den ovenfor omtalte Jungshoved Lehns Jordebog angaaer, har dens Eftersyn givet Anledning til følgende Bemærkninger, hvilke paa dette Sted passende kunne tilføies. Den Strækning af det sydlige Siælland, som Jungshoved Lehn udgiorde, efterat det var adskilt fra Vordingborg Lehn, var altsaa: Den hele endnu saa kaldte Jungshoved-Øe med Byerne Steenstrup, Smidstrup, Ambek, Roneklint, Bønsvig og Stavrebye; dernæst Stykker af de nuværende Oremandsgaards, Nysøe og Høfdingsgaards Godser, henhørende deels til Allerslev, deels til

Skibbinge, Mehrn og Kallehave Sogne, nemlig: den enkelte da værende Bondegaard, Oremandsgaard, Byerne Giedderød, Nebel, Kragevig, en Gaard af Tiørnehoved, 3 Huse af Rekkende, Tubeks og Sagebye Møller, de 2de store Byer Balluf og Viemose, tilligemed Øen Nyjord; endvidere St. Agnetes Klosters Gods, som bestod af 5 Gaarde i Allerslev, 5 Gaarde i Tiørnehoved, 1 Gaard i Endegaarde, 4 Gaarde i Skovhuse, en Gaard i Egebjerg; og endeligen det saa kaldte Fredtsgaards Lehn, hvortil hørte nogle Boel og Huse i Byerne Egebjerg og Smidstrup. Altsaa regnedes i Aaret 1603 den største Deel af det nuværende Nysø Gods, nemlig Byerne Ammedrup, Skibbinge, Broskov og de Jorder, som nu ligge til Nysø Hovedgaard, ikke til Jungshoved; men til Vordingborg Lehn. Dette bekræftes desuden af de i Rentekammerets Archiv værende Jordebøger, som ere for nogle senere Aar.

Kan det, ved at sammenligne de forskiellige Byers Afgifter, udledes af hiin gamle Jordebog, at de Gaarde, som gave meest havde de bedste Jorder, da findes Byerne Balluf (nu Bael eller Balle) og Viemose at have været de fortrinligste i Lehnet. I disse Byer gaves af hver Gaardmand:

1 Pd. Rug.
 1 Pd. Byg.
 2 Skpr. Skattehavre.
 3 Skilling Grot Indeboed ⁶¹⁾
 12 Skilling Gesteri.
 27 Skilling for et Boelsviin.
 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 1 Skp. Havre.
 1 Mark Vidpending.
 1 Skp. Vid-Havre ⁶²⁾
 5 Høns, 20 Æg.
 1 Foernød ⁶³⁾.

Desuden gave begge de omtalte Byer (i Alt 38 Gaarde, 5 Boel, 9 Huse) tilsammen 9 Køer og 6 Skpr. Erter.

Gaardene i de Byer, som ligge paa Jungshoved, udredede dengang langt mindre Afgifter, end ovenanførte Gaard i Byen Balluf. Deres Antal og aarlige Afgifter sees i den følgende Jungshoveds Topographie.

- 60) J. H. Schlegels Sammenlungen zur dånischen Geschichte, Munzkenntnisz u. f. w. Ister theil. pag. 40. Schlegel antager, at ved Daler forstaaes det samme, som siden kaldes Rigsdaler og i hans Tid Speciesdaler (nemlig i 1773). Denne Maalestok var vist nok for liden, naar man nemlig vilde reducere Kong Christianden 4des Dalere til Speciesdalere paa nærværende Tid, især hvad Myntens relative Værdie angaaer.
- 61) Indeboed er nok det samme, som Arent Berentsen i sin Bog, Danmarks og Norges Frugtbare Herlighed, II Deel Side 104 og 173, kalder Indebud. Han siger: „at Indbuds Penge synes at være Penge, som af Huusmænd eller Andre over deres aarlie Leie udgives, i Stedet for Laab at giøre, eftersom de gemeenligen ere pligtige, deres Husbond gangende Bud at giøre, naar dem tilsiges.“ Denne Bestemmelse af Ordets Betydning gielder ikke her, hvor Talen er om Gaardmænds Afgifter. Forfatteren troer, at ved Indeboed betegnedes den Afgift, der udrededes af Gaarmændene, for at have Indsiddere boende hos sig, hvilke af Lehnsmanden

- ikke fordredes til særeget Hoverie-Arbeide, naar ham betaltes en Recognition derfor, som kaldtes Indboeds Penge.
- 15) Ved Vidpening og Vidhavre forstaaes det samme, som ved Veed-Penge og Veed-Havre. formodentligen udrededes disse Afgifter af en Gaard for et vist Quantum Brænde, der udvistes Fæsteren af Skoven. I Stedet for Vidpenge staaer i nogle gamle Jordebøger: Pendinge for Brændevid 3: Brænde. Et Læs Veed regnedes i Arent Bærentsens Tid (1656) for 6B. og undertiden mindre.
  - 63) Foernød 3: Foringen af et Nød (en Kalv eller Qvie) om Vinteren. Den blev undertiden beregnet i Penge.
  - 64) Saaledes vides, at ogsaa i andre Landsbyer i Siælland gaves Gilder, der stode i Forbindelse med det større Gilde i en Kiøbstad. Af Langebeks Scriptoris rr. dd. Tom. II. pag. 333. erfares, at nogle Gilder, convivia. i Brandeløv, Giøstorp, Skudersløse, Ladbye og Gundersløv stode i Forbindelse med St. Peders Kloster og Broderskab i Nestved. Ogsaa Baarse havde sit Gildehuus, hvilket sees af Jordebøgerne for 1682 og 1688 over Prinds Georgs Landgilde i Vordingborg Amt. Huset blev siden forandret til et Tinghuus.
  - 65) Uddraget af en Lehnsprotocol for Aaret 1632. Da det maaskee kan interessere nogle Læsere, tilføies her, hvad Lehnsmanden var forpligtet til at levere til Kiøbenhavns Slot, nemlig: 50 Læster Brød, 6 Læster Gryn, 2 Læster Smør til St. Olai Dag, 400 Lam og Faar med Ulden paa, til Mortensdag 200 Giæs, den 8de August 80 Køer. Desuden skulde han aarligen levere til Kongens nye Bryggers ved Kiøbenhavn: 20 Læster Byg, til Kronborg 400 Td. Havre. Endvidere til Kiøbenhavns Slot 200 Læs Brænde, 14 Dage efter Mikkelsdag i det seneste, 30 Læster Bøgekul, deraf til Peter Baggelmand, Kongens Apotheker, 100 Tdr. Kul, til Henrik Apotheker 100 tdr. Kul og til Peter Possjierer 100 Tdr. Dette Kul skulde lægges ovenpaa Vedet, indbundet i Elle-Riis. Tillige paalagdes det ham aarligen at indmelde, hvor stort et Quantum Korn der avledes.
- 1 Læst er det samme som 42 Tønder = 1.670,40 Liter.

Endligen fortæner det at bemærkes, at ogsaa Jungshoved havde sit Gildehuus, som laae i Bønsvig, hvilken Bye har i de ældre Tider sandsynligen haft nogle Skibbyggere iblandt sine Indvaanere. Maaskee dette Gilde stod i Forbindelse med et Gilde i Præstøe, som omtales i Petri Resenii haandskrevne danske Atlas Tom. II. pag 310; og kaldtes Johannes den Døberes Gilde ⁶⁴).

Christian den 4de, hvis Opmærksomhed neppe nogen af hans Rigers Dele undgik, var ogsaa paa Jungshoved, medens Palle-Rosenkrands havde det i Forlehnning. En Note i hans Skriv-Calender for 1616 antyder nemlig, at han i det anførte Aar, den 5te April, drog fra Nykiøbing (paa Falster) og var til Lekking og Jungsskov, hvorfra han kom om Aftenen til Tryggevelde. Lekkinge var en af Kongens Ladegaarde, som før Reformationen hørte til den Roeskildske Bispestoel. Jungskov er upaatvivleligen Jungshoved, ligesom man endnu kalder Knudshoved ved Vordingborg med det forandrede Navn: Knudskov.

I Aaret 1615 erholdt den allerede omtalte Palle Axelsen Rosenkrands, Herre til Krenkerup, Jungshoved Lehn, forbundet med Vordingborg Lehn. Han var i Besiddelse af dem begge indtil Aaret 1632. P. A. Rosenkrands var en af sin Tids Udmærkede Statsmænd og Krigere. Han blev haard saaret i Aaret 1611 ved Beleiringen af Elvsborg, men fik sit Helbred igien og brugtes i Gesandtskabs Ærinder til England og Spanien.

I Aaret 1622 modtog han et fornyet Lehnsbrev paa Vordingborg, Jungshoved og Lekkinge Lehner og i dette kaldes han Palle Rosenkrands til Glimminge, da han efter sin ældre Broder (Holger den Rige) formodentligen havde faaet Glimminge. Til at underholde sig, sine Svende og Slottenes Folk

erholdt han i Genannt (Ϸ: Løn. Her er altsaa Talen om et Lehn paa Genannt; thi Jungshoved var, imedens Knud Rud var Lehnsmand, et Lehn paa Afgift) 200 Daler, 5 Læster Meel, ½ Læst Rug og 9 Læster Byg, (til Vordingborg Skoles Personer ½ Læst Byg) 1500 Tdr. Havre, 12 Tdr. Smør, 30 Køer, 100 faar, 100 Lam, 300 Giæs, 1520 Høns, 14 Boelsviin, 100 magre Sviin, 1 Td. Bergefisk, 1 td. Aal. Hvad der overgik denne Genannt skulde Palle Rosenkrands aarligen gjøre Regnskab for. Af de uvisse Indtægter fik han en tredie Part. Han skulde holde 7 Gerustheste ⁶⁵). Denne Lehnsmandens Indtæt af Lehnet, foruden aflingen til de store Ladegaarde, er anført her for at vise, hvor betydeligt det var.

Da Palle Axlesen Rosenkrands, imedens han nød disse Forlehnninger, var ofte bortsendt i Statens Ærender, findes det ene af hans Lehn, nemlig Jungshoved, i nogle Aar at have været overdraget Ove Giedde til Tommerup (i Skaane). Strax efter at denne udmærkede Søemand var kommet hjem fra Ostindien, hvor han havde grundfæstet den danske Handel, nemlig i Aaret 1623, blev ham tilstaaet, saavel hiint omtalte, som nogle norske Lehner og endeligen Vordingborg Lehn ⁶⁶). Til erindring om Ove Giedde har Jungshoved Kirke 2de Messing-Lycestager, hvorpaa staae baade hans og hans Hustrues Vaaben, foruden Aarstallet 1629. I Øvrigt er det synderligt, at hverken Lehnsprotocollerne eller Registranterne i Rentekammerets Archiv omtale Lehnets midlertidige Overdragelse, eller Regnskabers Aflæggelse af ham.

Efter at være udnævnt i Aaret 1632 til Skifte-Commissarius i Enkedronningens, Sophies, Boe paa Nykiøbing Slot, erholdt Palle Rosenkrands i det samme Aar Nykiøbings og Aalholms Lehner. I hans Sted overdroges Vordingborg, Jungshoved og Lekkinge Lehner til Frederik Reeds til Ingestrup ⁶⁷), som forhen havde været Lehnsmand paa Tryggevelde. For ham bleve Indtægterne betydeligen nedsatte, i Følge Beslutninger paa en Rigsdag, der holdtes i samme Aar. Han erholdt af det Uvisse ikkun en tiende Part, og i Stedet for at Palle Rosenkrands havde aarligen indleveret et vist Quantum Natural-Producter, befaledes det Frederik Reeds, at han aarligen til St. Mortensdag skulde indlevere til Proviantskriveren i Kiøbenhavn alt Korn og andre Producter, som Jordbogen beløb sig til, desuden Jungshoved og Lekkinge Ladegaardes Avl og Tilfødnings.

I Aaret 1646 foregik en Forandring med Statens Indtægter af Lehnerne. En stor Deel blev til Lehner paa Afgift, hvoriblandt de 3de ovenfor anførte ⁶⁸). Af Vordingborg, Jungshoved og Lekkinge Lehner blev det bestemt, at Frederik Reeds skulde aarligen erlægge 4177 Daler 42 β. og holde 7 Gerustheste.

Efter Christian den 4des Død, den 28de Febr. 1648, blev Jungshoved Lehn adskilt fra Vordingborg Lehn, paa Grund af den Artikel i Frederik den 3dies Haandfæstning: „at Lehnerne i Rigerne ei maatte lægges tilhobe.“ Ligeledes bestemtes, at

Afgifterne paa Lehnerne ei maatte forhøies eller Genanterne *) forringes, Lehns mændene og Almuen til Besværing. Herved sigtedes til det, som var skeet i Christian den 4des, især de sidste, Tider.

Den første Adelsmand, som efter denne Adskillelse ⁶⁹⁾ erholdt Jungshoved Lehn, var Jørgen Kaas til Guddomblund (Gudumlund). Han siges i Lehnsbrevet, som er dateret den 3die Junii 1650 (efter Forlehningens bogen havde han nydt denne Forlehning allerede i Aaret 1649), at skulle beholde det qvit og fri, ikkun gjøre Regnskab for Oldengield, Sagefald af Præster og Degne o. s. v.; holde Slottet i god Stand og tiene med een Gerusthest.

- 66) Indbo de Hofmans histor. Efterretninger om danske Adelsmænd, 1ste Deel pag. 7. Som Rigsadmiral fik Ove Giedde i Aaret 1558 Tranekiær Lehn.
- 67) Han var herre til Barritskov, Ingestrup og Hørbyegaard, hvilken sidste han skal have modtaget af Fred. 2den som en Gave, fordi han havde holdt ham over Daaben. Ingestrup hedder nu Kongsdal og ligger i Holbeks Amt. (Forfatteren skriver Reeds og ikke reedz, fordi dette Navn skrives saaledes i Lehns-Protocollen. Dette gielder ogsaa om Navnet: Rosenkrands o. fl.
- 68) Det sees af Forlehningens bogen for 1646, i Rentekammerets Archiv.
- 69) Foruden at Frederik Reeds's Lehn forringedes i dette Aar ved Jungshoved Lehns fraskillelse, fik saavel han, som en Adelsmand Sigvart Urne Ordre til, af Vordingborg Slots Lehn at udlægge 400 tdr. Hartkorn, for dermed at betale noget af Rigets Gield, i Særdeleshed til Admiralen, Kristoffer Lindenov, som paa den Tid havde Lindersvold og Gavnøe. Men Fred. Reeds udlagde ikkun 320 Tdr. Hartkorn, anslaaet til 60 à 50 Rd. Td. Som Grunde dertil anfører han: at intet videre kan mistes fra Lehnet og Ladegaardene, med mindre at baade disse og Vildbanen ødelægges; og at det tillige bør eragtes, at for nogle Aar siden, da Hans Majestæt lod bygge Ladegaarden uden for Kiøbenhavn og han af Kannikerne tilstiftede sig, hvad der laae beleiligt omkring ved samme Ladegaard, da udlagdes af Vordingborg Lehn til Kannikerne alt det Gods, som kunde mistes fra Lehnet.
- *) Genant = Specielt om visse fastsatte beløb, som 1536 — 1660 var tillagt kronens lensmænd til underhold.

Fra Aaret 1651 og indtil den gamle Lehns Indretning ophørte efter Enevoldsmagtens Indførelse, har Jungshoved haft 3de Lehns mænd, nemlig Niels Banner, Jørgen Reeds til Bedøe (i Skaane) og Niels Pallesen Rosenkrands. Den Første havde det i 3 Aar, den Anden fra Aaret 1654 og indtil 1660, begge med de samme Fordele, som Jørgen Kaas. Jørgen Reeds synes tillige at have bestyret Vordingborg Lehn, i det mindste i de sidste Aar af hans Faders Liv; (denne døde 1659) thi han har underskrevet og indsendt Lehns-Jordebøgerne for de sidste Aar, indtil Forandringen skete med alle Lehnerne.

Ligesom i nogle af Danmarks Egne endnu bevares Sagn om Begivenheder fra hine ulykkelige Krigs-Aar 1658–60, da Carl Gustav med sin Armee næsten ødelagde vort Fædreland, saaledes har ogsaa Jungshoved en Tildragelse fra hiin Tid at opvise. Slottet var nemlig taget i Besiddelse af de Svenske, som haardt plagede Bønderne. Da skal Svend Poulsen, en udmærket Skytte, en Aften være draget paa Eventyr og have skudt en svensk Herre, som stod i Vinduet, hvorpaa han retirerede over paa

Oremandsgaards Gods og forstak sig i Skoven, hvor Svensken ikke fik fat paa ham.

Denne Svend Poulsen var uden Tvivl den samme, som allerede i Aaret 1657 ved Krigens Begyndelse stod i Spidsen for en Trop Gynger eller Giønger, (saaledes kaldtes Indbyggerne af Giønge Herred i Skaane, fra gamle Tider bekiendte, som gode Smede, der forfærdigede de navnkundige Giønge-Bøsser. De befattede sig ogsaa meget med Kulbrænderie og Hiulmands-Arbejde) faldt ind i Halland, plyndrede der saa længe, indtil et svensk Streifcorps under G. D. Steenbuk den 17de Julii ved Skottorp i Halland adspredte Hoben. Dog samlede den sig igien, fik forstærkning af de tililende Danske og drev Streifcorpset tilbage ⁷⁰). Formodentligen stod Svend Poulsen med sin Trop under den tappre Niels Pallesen Rosenkrands, som efter at have modtaget en lærd Dannelselse i sit Fædreland færdedes fra sit 22de til det 30te Aar med Hæder i hollandsk og spansk Tieneste, og kaldt tilbage ved Krigens Begyndelse med Sverrig blev af Frederik den 3die sat til Major over Kongens Livcompagnie, kaldet Gyngerne (den 6te Febr. 1657) ⁷¹). Under Ulrik Christian Gyldenløve, der commanderede i Skaane, udmærkede sig Rosenkrands med sit Compagnie Gynger i Efteraaret 1657, indtil Carl Gustavs Fremgang i Jylland nødte Frederik den 3die til at drage en Deel af Tropperne til Fyen og Siælland. Med disse fulgte Svend Poulsen og hans Dragoner ⁷²). De bleve indquarterede i Egnen af Præstøe og Vordingborg, „formedelst de farlige Poster, der sammesteds fandtes“ saaledes siges i de siellandske Tegnelser om Kongens Livregiment, hvortil Svend Poulsen hørte. Efter den Roeskildske fred 1658 den 26de Febr. bleve hans Folk aftakkede og selv modtog han Forsikkring om den kongelige Naade. Da Carl Gustav i August Maanedes Begyndelse i det samme Aar landede igien, rasede Krigens nye og Landet behøvede atter Svend Poulsen. Ham blev givet det kongelige Løfte, at han, saasnart Gud gav en bedre Tilstand, skulde erholde Resten af hans Fordring paa Kronen betalt, tilbørligen vorde belønnet, og dersom han faldt i Landets Tieneste, vilde Kongen sørge for hans Hustrue og Børn. En af hans Gierninger var, kort efter den Tid, at overrumple den svenske Hovedsmand paa Jungshoved Slot og dræbe ham ⁷³). Som Belønning blev tilstaaet Svend Poulsen den største Gaard i Lundbye Sogn og Bye, Hammer Herred, fir for Afgift i hans Livstid; (denne Gaard staaer i Matricul-Jordebogen for 1662 for Hartkorn 20 Tdr. og blev nedsat til 9 Tdr. 3 Skpr. 3 Fdkr. Afgiftens Beløb var til den Tid: 4 Pund Byg, 4 Tdr. Havre, og af en Jord 1 Pund Byg; altsaa i det Hele omtrent 20 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre) den var foren en Officeergaard og var i Krigens Tid lagt øde ⁷⁴). Senere blev den Svend Poulsen tilskiødet, som Eiendom, og findes derfor ikke anført iblandt Sognets andre

Gaarde i Jordebøgerne over Prinds Georgs Landgilde af Vordingborg Slots Gods for Aarene 1682 og 1688.

- 70) Gebhardis Danske og norske Historie, 7de Afsnitt, pag. 281. Puffendorf pag. 336. (Ludwig Albrecht Gebhardi (1735-1802). Samuel Freiherr (Baron) von Puffendorf (1632—1694)).
- 71) Tycho Hofmans hist. Efterretninger om danske Adelsmænd 2den Deel pag. 105. (Tycho de Hofman (1714—1754), genealog og broder til Hans de Hofman samt Niels de Hofman)
- 72) I Følge de siellandske Tegnelser. see R. Nyerups Efterretninger om Fred. 3. p. 117. (Rasmus Nyerup (1759-1829))
- 73) Forhenværende Præst for Junghoved Menighed, P. D. Faber, har i Minerva for December 1807 fortalt Begivenheden med en Omstændelighed, der skal have sin Grund i mundtlige Efterretninger; men som ikke i alt stemmer overeens med sikkre historiske Vidnesbyrd. I Aarene 1658—1659 var nemlig ingen Else Parsbiere paa Junghoved Slot. Jørgen Reeds var Lehnsmand. Af en endnu levende gammel Bonde i Lundbye er det Forfatteren fortalt, at Svend Poulsen opholdt sig for det meste i Egnen af Bekkeskov og Vindbyholdt, saalænge Krigen varede, og tilføjede med sine Ryttere Fienden megen Skade. Især udmærkede han sig, som Spion. Engang kom han om Vinteren forklædt, som en gammel Kone, til det svenske Hovedkvarter og tilbød sig at vise, hvor Svend Poulsen laae skiult. Der udsendtes en Trop Ryttere og Svend Poulsen veiledede denne til Snesere, hvor der gives en endnu bekiendt, meget dyb Sø, og som dengang var nyeligen tilfrossen. I Skoven tæt ved smuttede Svend Poulsen fra Troppen, aftog sin Qvindedrægt, satte sig paa sin lille graae Hest og gik Rytterne imøde paa det Sted, hvor Søen er. Saasnart han havde tilraabt dem: „Her er Svend Poulsen“ galopperede han over Søen, hvor hand vidste, at Isen var saa stærk, at den kunde bære ham. Rytterne satte efter ham og druknede alle i Snesere Søe Almuen deromkring fortæller, at der til en vis Tid af Aaret høres en synderlig Lyd i Søen; og hvorfra kan den komme, uden fra Svenskerne, som druknede i den? Den samme gamle Bonde sagde, at han aff sin Bedstegader havde hørt tale om, hvor ilde Svensken havde handlet i den Egn. Saaledes havde de skaaret Brysterne af en Kone, som ikke vilde opdage, hvor hendes Penge laae. Af Riisbye havde de jaget alle Qvinder og Børn om Natten ud paa Marken, hvor de længe maatte ligge og lide Hunger, Tørst og Kulde. En anden gammel Bonde viste mig, hvor Svend Poulsens Gaard har staaet og sagde, at den var deelt i 2de Garde; og at Svend Poulsen havde desuden af Kongen: een Gaard, kaldet Hovgaarden, i Smidstrup paa Junghoved, og en anden i Knudsbye ved Vordingborg.
- 74) Disse Efterretninger ere uddragne af de gamle Jordebøger over Vordingborg Amt, hvilke findes i Rentekammerets Archiv. I denne Egn af Sielland avistes flere Belønninger for udviist Hielp i Krigen. Foruden at den største Gaard i Lundbye blev tilstaaet Svend Poulsen, findes ogsaa 5 gode Gaarde i Blangslev (de 2de i Hammer og de 3 i Mogenstrup Sogn, Hammer Herred), at være i Aaret 1661 forundt en Oberst Steding (af en holsteensk adelig Familie) paa hans Livstid. Ligeledes var Langebeks Mølle i Kallehave Sogn forundt en Capitain David Daniel. I Kiøng Kirke staa i Choret et Eitaphium over en Skytte, hvis Tilnavn var Jespersen, og som saaledes tiende Kong Frederik den 3die i den svenske Krig, i Qualitet af Konstabel, at han til Belønning fik en Eiendomsgaard i Kiøng.
- 75) Han blev siden efter Eier af Gaardene Hougaard, Holbekgaard og Alsted, og faldt ved Beleiringen af Helsingborg den 3die Julii 1676, som Oberst for Fodgarden, Ridder af Dannebrog og Commandant i Kiøbenhavn. See Hoffmanns hist. Efterretn. 2den Deel, Side 104 – 107. Rothes danske Mænds Eftermæle Tom. J. Side 395 – 396.
- 76) Jordebogen over Vordingborg Slots Lehn af 10de Novbr. 1660 udviser, at i denne Deel af Landet laae øde: 194 gaarde og 58 Huse. De Byer, som havde liidt meest, vare Stuebye, hvori 3 Gaarde laae øde, Lundbyetorp og Kiønggaard laae ganske øde; i Ring 5 Gaarde, i Snerthinge 9 Gaarde; i Kiøng Bye 7 Gaarde; i Sallerup 7 gaarde; i Nørre Mehrn 6 Gaarde; i Steensbye 7 gaarde; i Ørslev 7 Gaarde; i Kallehave 11 Gaarde; i Viemose 13 Gaarde. Derimod vare ingen Gaarde øde i Byerne Skibbinge, Endegaarde og Broskov, som nu høre under Baroniet og til den Tid laae til Vordingborg Slot. Den anførte Jordebog er underskrevet af u. F. Gyldenløve, (han skriver sig: Guldenlew) en naturlig Søn af Fred. 3. med Margrethe v. Pappen. Han havde udmærket sig i Kiøbenhavns Beleiring, og det blev ham betroet, strax efter Freden at undersøge Tilstanden i nogle af Landets Egne.

Kort efter Kiøbenhavns Beleiring 1659 lønnede Frederik den 3die en af sine tappreste Krigere, den ovenfor omtalte Niels Pallesen

Rosenkrands, som havde været Major for Liv-Compagniet Gyngerne, med Jungshoved Lehn og Commandantskabet i Naskov. Dog opholdt Rosenkrands sig efter kongelig Ordre meest i Kiøbenhavn, hvor han ved sine Kundskaber, som Ingenieur, bidrog meget til at befæste endnu stærkere den Stab, som han selv havde saa kiækt forsvaret i Stormens Nat den 11te Februarii ⁷⁵).

Da Freden var vendt tilbage, (den sluttedes den 27de Mai 1660) skulde tækes paa Raad for at læge de Saar, som en saa farlig Krig havde tilføiet Fædrelandet. Næsten hele Landet havde liidt, dog vare Vordingborg og Jungshoved Lehner iblandt dem, som vare værst medtagne. Paa Jungshoved var næsten hele Ambek Bye afbrændt og øde. Byerne Steenstrup, Roneklint og Stavrebye vare pantsatte og saavel i disse, som i Bøsnvig og de øvrige Byer laae flere Gaarde ubeboede ⁷⁶). Skovene var forhuggede.

Med Souverainitetens Indførelse i Danmark (den 18de Octbr. 1660) begynder i Landets Historie en Epoke, fra hvilken udgik mangfoldige velgiørende Virkninger paa Statsbestyrelsens enkelte Dele. Det første Arbeide var, at bringe Statens Indtægter i Orden. For at opnaae dette, maatte Lehnsindretningen nødvendiggen undergaae en Forandring; thi Hannibal Sehested gotgiorde for Kongen, ved Eftersynet af Rentekammerets Restance-Registre, hvormeget Landet havde tabt i mange Aar ved denne Indretning. Vel havde Christian den 3die ved sin Lehnsordning af 1557 nogenlunde bragt Orden i disse Sager, især ved at forpligte Lehnsmanden til Regnskab for det Uvisse og til ei at besvære Undersaatterne med for mange Byrder. Frederik den 2den bragte det efter Peder Oxes forslag dertil, at Afgifterne forhøiedes; men ved hans Begravelse i Roeskilde samlede sig Ridderne og paastode Nedsættelse til den gamle Afgift, hvilket tildeels lykkedes dem. Christian den 4de forhøiede i sine Velmagts Dage Afgifterne for nogle Lehner og udvirkede 2 Aar før sin Død, at Rigets Raad samtykkede i en almindelig Forhøielse. Regnskabernes Revision var i hans Tid strengere, og ved en Reces befalede han endog, at Lehns mændene skulde under Lehnets Fortabelse i Tide indsende deres Afgifter og Regnskaber. Men dette gik dog i Grunden meest ud over Bonden, da Lehns mændene atter forhøiede Jordebogs Indtægterne. Buen spændtes for stærkt, derfor maatte den briste. Den 46de Artikel i Frederik den 3dies Haandfæstning indskrænkede ham ogsaa i denne Henseende. Paa Rigsdagen 1660 yttrede de ringere Stænder, at Kronens Lehner herefter burde bortforpagtes til den Høistbydende og ikke blot Adelen erholde dem og for en ringe Afgift. En saadan Forholdesregel kunde ophielpe Statens Finantser, men Adelen vilde, at Lehnerne skulde overdrages kun til adelige. Uenighed i dette Stykke bidrog meest til at

Geistlighedens og Borgerstandens Beslutning toges, at overdrage Kongen Enevoldsmagten.

Efter at have forudstikket disse Bemærkninger, som vise Aarsagerne til den gamle Lehnsindretnings Ophævelse, altsaa tillige angaae Jungshoved Lehn, skal tales om de Forholdsregler, som toges med Kronens Godser, tildeels i Siællands sydlige Deel.

I Følge kongelig Ordre indsendtes den 21de Mai 1661 Jungshoveds Slots Jordebog for det Aar, underkreven af Jørgen Reeds, der havde været Lehnsmand i Lehnet under Krigen og som tillige aflagde Regnskab for Vordingborg Lehn. Først nu synes Jungshoved at have været virkeligen overdraget Niels Pallesen Rosenkrands. Til samme Tid indleveredes en Fortegnelse paa det Gods, som fra Vordingborg Lehn var udlagt og pantsat i de senere Krigsaar. Den var underskrevet af Ulrik Frederik Gyldenløve, som for saavidt indestod for dens Rigtighed, som det var muligt at give nøiagtige Oplysninger i denne Sag, da Svensken havde borttaget eller ødelagt alle didhørende Documenter paa Vordingborg Slot. Af denne Fortegnelse erfares endvidere, at Søren Lauritzen, kongelig Krigscommissarius i Siælland, havde erholdt i Pant en stor Deel af det Gods, som nogle Aar efter af hans Broder Jens Lauritzen blev lagt til Nysø Hovedgaard, hvilken denne lod bygge. For en Sum Penge, hvormed Søren Lauritzen havde forstrakt Kongen, fik han i Pant: alle Præstøe Byes Jorder, som laae under Vordingborg Lehn, tilligemed Byerne Skibbinge, Broskov og Effuen, (en liden Bye, som nu ikke er til; men hvis Jorder for en Deel ere lagte under Gaarden Bredeshauge, der tillige har Tappernøie Kroe) en Gaard, kaldet Valleboegaarden, Skuderupgaarden (nu Lilliandal) Oregaarden med Skov, Tubeks Mølle, alt beliggende i Baarse Herred; og i Hammer Herred: Sverdborg Bye og Skovmøllegaarden.

Ligeledes udfærdigedes den 12te Novbr. 1661 et kongeligt Commissorium til Jørgen Friis, forhen Rigsraad og siden Amtmand paa Vardøehuus, til Professor Bertel Bartholin, Magister Hans Stausen Rosing, Hans Adtke, Borgmester i Slangerup, og Capitain Rhode, hvorved det paalagdes disse Mænd, at forfatte en Matricul over Vordingborg, Jungshoved, Møen, Søe, og Tryggevelde Amter ⁷⁷). Comissionen indsendte sin Jordebog over Jungshoved, dateret 8de Julii 1662. Ogsaa Niels Pallesen Rosenkrands indsendte en Jordebog over Jungshoved, dat. Jungshoved Slot den 25de Aug. 1662, underskrevet og forseget af ham selv, og hvilken han kalder den rigtige Jordebog over alt det Gods, som laae til Jungshoved Slot. Denne havde et ganske andet Indhold, end Matricul-Comissionens. Hartkornet var nemlig betydeligen nedsat, Skovenes Hartkorn, forhen anslaaet til 24 Sviins Olden pr. Td. Hartkorn, var efter kongelig Tilladelse ansat til 48 Sviins Olden

pr. Td. Hartkorn; 3 Byer, pantsatte til velbaarne Jomfrue Birgitte Reeds, (formodentligen en Søster til Jørgen Reeds og gift siden efter med Erik Hardenberg Gyldenstjerne til Svanholm) vare udeladte, saa at hele Godset beløb sig til ikkun 213½ Td. Hartkorn, en temmelig stor Nedsættelse fra 574 Tdr. Hartkorn, hvortil det af Jørgen Reeds var blevet angivet at beløbe sig et Aar i Forveien, uagtet allerede dengang de 2de bedste Byer, Balle og Viemose, vare tilligemed Øen Nyord adskilte fra Lehnet.

I Aaret 1662 opførte saavel Jungshoved, som Vordingborg Slot med deres Gods, at være Kronens Forlehninger, da begge overdroges i en Art af Forpagtning til Jens Lauritzen, en bemidlet Mand, Søn af Lauritz Nielsen, som forhen var Borgemester i Peæstøe, og Broder til Søren eller Severin Lauritzen, om hvem ovenfor er talet. Under Navn af Pensionarius har Jens Lauritzen indleveret sine Contributions-Regnskaber ⁷⁸⁾ for Vordingborg Amt til Rentekammeret, fra Aarene 1662 indtil 1671. Dog har han ikke længere, end til 1ste Mai 1665 havt med Jungshoved at bestille; thi efterat de fra Godset pantsatte Byer vare indløste, tilstiødedes det den 7de Febr. 1665 til Christopher Parsberg. Et Document i Gehime-Archivet udviser, at dette samlede Gods da udgiorde 634 Tdr. 2 Skp. 3 Fdt. 2½ Alb. Hartkorn og betaltes med den Summa: 32324 Rigsdaler 10 fz. D. C. hver Td. Hartkorn vurderet til 50 Td. (Omkostningerne desuden tillagte). Dog forbeholdtes Kongen Resultion eller Ret til at købe det tilbage. Denne Christopher Parsberg var bekiendt som Diplomatiker, og havde ved Freden til Oliva taget Deel i Underhandlingerne. I Aaret 1662 havde han ledsaget Kronprinds Christian (siden Konge, Christian den 5te) paa hans Udenlandsreise, blev tilsidst Geheimeraad, Vicecantsler og af Christian den 5te ophøiet i Grevestanden den 25de Mai 1671. Han døde uden Arvinger, inden Patentet udstedtes ⁷⁹⁾.

Efter Kong Frederik den 3dies Død, den 9de Februarii 1670, skulde et Livgeding tilstaaes hans Søn Prinds Georg. Valget faldt paa tilstodes ham den 30te Marts 1670. Aaret derefter paalagdes det en Commission, bestaaende af Frederik v. Arenstorff ⁸⁰⁾ og Otto Scheel til Valløe, at begive sig til Amtet, for at erkyndige sig om dets Tilstand, hvor mange Gaarde endnu være ubesatte og hvorledes Skovene vare; og eftersom Jens Lauritzen, Pensionarius over Vordingborg Amt, skulde forlade det til 1ste Mai 1671, og Kongens høie Broder med ham havde ladet accordere om de Restancer, som han gjorde Paastand paa og retmæssigen kunde tilkomme ham at betales i visse Terminer, da skulde disse Herrer tage Restancerne for sig, nøie undersøge deres Beskaffenhed og Oprindelse, og endeligen dømme, hvor meget der kunde ham tilkomme. Commissionen indsendte i Junii Maaned samme Aar en Jordebog og Synsforretning over Godset, og af Jens Lauritzens Tilgodehavende, 9427 Rd. 2 Mk. 5ß.,

fradrogenes saa meget, at Restancen blev 7400 Rd. En Contract blev da sluttet med Prindsens Over-Kammerer v. Osten, efter hvilken Jens Lauritzen for ovennævnte Sum erholdt Nyttten og Brugen af de tvende Gaarde: Beldringeog Lekkinge i 5 Aar fra 1ste Mai 1671 indtil 1676.

Til samme Tid, nemlig den 8de Aug. 1671, skete et Mageskifte imellem Prinds Georg og Christoffer Parsberg, hvorved Jungshoved overdroges den Første, og denne fik til Erstatning Godset Frydendal, forhen Torbenfeldt ⁸¹). Formodentligen attraaede Prindsen Jungshoved, for desto bedre at have Godserne arronderede. Dog maae det bemærkes, at Jungshoved egentligen var Prindsens Eiendom, ligesom Torbenfeldt havde været det; Vordingborg Slot og gods var derimod kun en temporær Besiddelse; thi det var først i Aaret 1683 den 16de Junii, at Prindsen fik det paa Livstid.

Imidlertid havde den omtalte Pensionarius Jens Lauritzen ved et Skiøde, underskrevet af Kongen, Christian den 5te, den 3die October 1670, samlet det Gods, som han agtede at lægge til en Hovedgaard, han vilde bygge nær ved Præstøe ⁸²). Dette Gods bestod af 16 Gaarde og 3 Huse i Skibbinge Bye, foruden Skov til 20 Sviins Olden; af Broskov Byes 3 Gaarde og 2 Huse, hvortil Skov til 26 Sviins Olden; i Øster Egisborg Sogn, Valleboegaarden med Skov til 24 Sviins Olden; i Hammer Sogn, en Gaard, Kræmmervænget, med Skov til 12 Sviin. Desuden 10 af Præstøe Byes Jorder, liggende ved Jens Lauritzens Hauge; en Klosterhauge, hvis aarlige Afgift hidtil havde været 1 Tønde Løg, og 19 andre Hauger, hvoraf Præstøe Borgere gave aarlig 2 Tdr. Rostkker Øl.

Omtrent 3 Aar efter bevilgedes det Jens Lauritzen, nemlig den 30te April 1673, paa hans derom gjorde Andragende, at de 10 Præstøe Jorder med tilliggende Skov, Klosterhaugen og 19 Hauger uden for Præstøe Bye, saa og Præstøe Overdrev og en Jord fra Oregaarden, hvilket var tilsammen anslaaet i Matriculen til 20 Tdr. 2 1/10 Skpr. Hartkorn, maatte erholdes frie for Contribution, lige en anden Sædegaards Jorder, da han derpaa vilde lade sætte en Bygning, indhegne og forbedre Jorderne, imod at erlægge 300 Rd. foruden Omkostningerne. Af Bevillingens Slutning erfares, at paa Bygningen som kaldtes Nysøe, var blevet bygget siden 1671, at Gaarden skulde ikke være tiendefrie; (en Ubetydelighed erlagdes i Refusion) men betale det, som fra ældre Tider var erlagt, dog at Eiendommen nu blev fri for Reluition, da han efter det første Skiøde havde modtaget Godset paa det Vilkaar, at Kongen kunde købe det tilbage, naar det betaltes me 50 Rd. pr. Td. Hartkorn ⁸³).

77) En Copie af dette Commissorium og af Tarten, hvorefter denne Matricul-Jordebog blev forfattet, er anført under Bilagene No. 3 og 4.

- 78) Efter en kongelig Befaling af 19de Febr. 1662 skulde i Stedet for Lehner og Lehnsmand sættes i Regnskaberne: Amter og Befalingsmænd; og i Stedet for Lehns Jordebogs Regnskaber sættes Contributions-Regnskaber.
- 79) Paa Grund af de Efterretninger, som Langebek har givet om Christoffer Parsberg i Webers Samlinger til den danske Historie, Lovkyndighed o. s. v. (trykt i Kbhvn. 1775) Side 69 og følgende: har denne Adelsmands Enke ikke baaret det Fornavn Else, ei heller hedte nogen Søster af ham saaledes; saa af Sagnet om Frue Else Parsberg aldeles ikke synes at vedkomme Christoffer Parsbergs Familie. See Not. 36.
- 80) Arenstorff var oprindeligen en Sachser, siden naturaliseret og den samme, som i Kongens Forgemat erklærede Griffenfelde for Arrestant, da han den 20de Marts 1676, Klokkeren 7 om Morgenen, skulde til Kongen.
- 81) Torbenfeldt var en meget gammel Herregaard. Eberhard Moltike, Rigets Marsk, skrev sig Herre til Torbenfeld, allerede 1370. Navnet Frydendal fik det 1668 af Frederik den 3die.
- 82) Skiødets Præmisser lyde saaledes: Eftersom vor salig Fader, hoilovlig Ihukommelse Frederik den 3die, for givne rede Penges Forstrækning udi sidste Kiøbenhavns Beleiging haver pantsat til Søren Lauritzen, Krigscommissarius i Siælland, en Deel Jodegods, sammesteds beliggendes, og Vi allernaadigst have resolveret, samme Pantegods at indløse og derimod en Deel deraf igien at udlægge, hvilket fornævnte Pante-Gods, han igien haver afftanden og overdraget til hans Broder Jens Lauritzen, Pensionarius over Vordingborg Amt, og Jens Lauritzen nu igien til Os allerunderdanigst afftanden haver, tilskiøde og afhænde Vi til bemeldte Jens Lauritzen og Arvinger dette Jordegods, (derpaa følger en Extract af Jordebogen, hvori Godset specificeres).
- 83) Uddraget, ligesom det ovennævnte Skiøde, af Originalen, 2de Pergaments Codiciller, som ere i Kammerherre Baron Stampes Væрге. Desuden haves endnu et, ældre Pergaments Skiøde af 1655 paa Ammedrup-Gaard med dens tilliggende Skov tilskiødet en Lauritz Nielsen af hans 3de Medarvinger efter deres Fader Niels Lauritzen. Denne sidste, som var Bonde i Ammedrup, var Bedstefader til Jens Lauritzen; altsaa nedstammer Nysøes første Eier fra en Bonde i Ammedrup.
- 84) Af gamle Bønder i Kallehauge Sogn have nu levende Mænd hørt fortælles, at Prindsen havde Gartnere, hvilke han lønnede, for at de skulde drage omkring hos Bønderne, og plante og pøde Frugttræer i deres Hauger. Dette giældte vist ogsaa om Jungshoved, efter Frugtavlens Beskaffenhed i vore Tider at slutte.

Saaledes var i Aaret 1673, da Nysø Gaard og især Hovedbygningen stod færdig, det nuværende Baronie Stampenborg deelt imellem Prinds Jørgen, som Eier af Jungshoved og temporair Besidder af Vordingborg Slots Gods, og Pensionarius Jens Lauritzen, Herre til Nysø. Dog hørte af det nuværende Nysø Gods baade Skibbinge Kirke, nogle Gaarde i Skibbinge, og Byerne Ammedrup, Nørre Skovhuse, Endegaarde og Smidstrup Hovgaarde endnu under Vordingborg Slot.

Om Prinds Jørgens Ophold paa hans Livgeding har været afbrudt eller langvarigt, om særegne Foranstaltninger til Godsernes Forbedring skyldtes ham, vides ikke; men vist er det, at han har resideret i Vordingborg, hvor et Sommerpallads opførtes, som staaer aftegnet i den danske Vitruvius (2den Tome, Side 200). Ogsaa bevidner Pontoppidan, „at Amtet af Prindsens Generositet, Viisom og gode Anstalter drog de Fordele, der ei lade hans Hukommelse uddøe“⁸⁴). (I danske Atlas 3die tome, Side 84). Af opbevarede Documenter erfares, at Prindsen i mange Aar har betroet sit Livgedings *) Bestyrelse til sin Kammerer, Christian Siegfried von Plessen, som først havde Page hos ham og steeg siden til de høieste Hædersposter.

I Aaret 1683 begav Prinds georg sig til England, hvor han blev formælet med Jacob den 2dens yngste Datter Anna, som fra Aaret 1702 blev regierende Dronning i England ⁸⁵).

Med Prindsen fulgte hans Kæmmerer v. Plessen, som dog snart efter vendte tilbage til Danmark, for at bestyre hans Livgeding ⁸⁶).

*) **Livgeding** = underhold, der tillægges en person for hans levetid; især om det underhold, der tillægges en enkedronning, eller af en greve eller baron tillægges den efterlevende gemalinde.

85) Prinds Georg eller Prinds Jørgen, som han kaldtes i Danmark, var født 1653. I Aaret 1673 havde Christian den 5te bestræbt sig for at skaffe ham den polske Trone; men Religionen var i Veien; 1683 ægtede han Prindsesse Anna og fik 1689 Titel af Hertug af Cumberland, Greve af Kendale og Friherre af Ockingham; 1702 blev han den engelske Krones Generalissimus og Stor-Admiral. Han forskaffede de Danske Tilladelse til at bygge en Kirke i London; døde 1708.

86) Paa dette Sted være det tilladt at anføre, hvilke Prindsens Indtægter vare af Vordingborg Amt. De bestode i følgende Natural-Præstationer:

339 Tdr. Rug.	136½ Boelsviin.
2013 Tdr. Byg.	37 Foernød.
977 Tdr. Havre.	108½ Faar.
38 Pund 12 Skp. Meel	325 Lam
¾ Erter.	414 Giæs.
2 Skpr. Boghvedegryn.	684 Høns.
2 Skpr. Byggryn.	2 Kalve.
470 Rd. 3 Mk. 6 ß.	20 Sildegarn.
72 Køer.	en nye Vogn.
39 Tdr. Smør.	et Læs Høe.
2 Tdr. Sild.	2 Korn-Sække.
3 Skpr. 2 Fdkr. Sildebiug.	6 Tdr. Rostokker Øl.
2¼ Tønde Aal.	6 Skpr. Lyneborger Sak.

.....	Penge	2451	Rd.	2
Mk. 1 ß.	.....	Meel	130	Tdr. 3
Skpr.	.....	Rug	349	Tdr. 2 Skpr.
3 5/12 Fdkr.	.....	Byg	2093	Tdr. 0
Skpr. 2½ Fdkr.	.....	Havre	1031	Tdr. 6
Skpr. 1 Fdkr. 2 Potter				

Efter en løselig Beregning vilde Beløbet heraf i nuværende Penge omtrent blive 24000 Rbd. rede Sølv, eller 12000 Species. Den Pengesum: 2451 Rd. var til den Tid i det ringeste af 5 dobbelt Værdieimod de Rigsbankpenge S. V. som nu gilde. Beregningen er giort i Junii 1819.

Hertil skulde gøies Indtægterne af Jungshoved Gods for samme Aar, dersom jeg havde kunnet faae Underretning om deres Beløb. Dog tør jeg med nogenlunde Vished ansætte dem til ½ i Sammenligning med det store Vordingborg Slots Gods, alsaar til 4000 Disse forskellige Varer bleve i Aaret 1688 reducerede til følgende Hoved-Afgifter: Rbd. r. Sølv eller 2000 Specier. Regnes hertil Forpagtningsafgiften af Vordingborg Ladegaard, som var aarligen 4000 Kroner; da beløb Prindsens Indtægter af Godserne i det sylige Sielland i det ringeste til 16000 à 17000 Specier aarligen, det uderegnet, som kunde sælges af Skovene. Tillægges endvidere Indtægten af Colding og Riber Toldsteder, som ansloges til 30000 Rd. in specie (Riegels's Chr. 5tes Historie pag. 523) og at Prindsen, efterat han var kommet til England, fik Amterne Steinhorst og Tremsbattel i det Slesvigske, tilligemed Øen Femern, hvilke var Panter for ubetalt Giæld til den danske Krone, og afstod dem til Hertugen af Holsteen-Gottorp imod en Gotgiørelse af 30000 Rd.; saa indsees af alt dette, hvorledes en Arveprinds i hine Tider blev appanageret.

At Vordingborg og Jungshoved med tilhørende Godser bleve meget forbedrede under deres Bestyrelse af S. v. Plessen, er sikkert. Hertil ansporedes han desuden af egen Interesse; thi han stod hos Prindsen og Dronning Anna i en saa stor Naade, at hiin skiænkede ham de Penge, han skulde have fra Danmark. (Dette

fortæller Hofman i hans Efterretninger om danske Adelsmænd, 3die Deel, Side 288. En saadan Gavmildhed synes vel stor; desangaaende har jeg heller ikke kunnet erfare noget af de Documenter, jeg har efterseet). Directionen af det kongelige danske Rentekammer og de kongelige Indkomster betroedes til v. Plessen i Aaret 1692. Kort efter drog han til Holland, som Ambassadeur, hvor han viste sig med megen Pragt. Atter blev han Præsident i Rentekammeret, hvilken Post han hæderligen skal have nedlagt i Aaret 1700.

Efter Prinds Georgs Død (1708) skulde Dronning Annas Enkestands Indkomster her i Landet reguleres. C. S. v. Plessen negotierede paa Dronningens Vegne til hendes store Tilfredshed. Tractaten sluttedes den 9de Novbr. 1709 og ratificeredes den 22de Febr. 1710.

I Følge denne Tractat udfærdigedes en kongelig Befaling til en Commission, bestaaende af Claus Heinrich v. Bieregg, Ridder, Geheime- og Statsraad, Deputeret i Land- og Sø-Etatens General-Comissariat; (siden efter Amtmand i Vordingborg Amt) til Mathias Rumsen, Brigadeer og Oberst til Hest, Herre til Saltø, og til Renteskriver Gregorius Clausen: at de havde at begive sig til Vordingborg for at modtage Slottet med dets Ladegaarde, Skove, Bøndergods og alt det, som Hs. Majestæts Farbroder, Hs. kongelige Høihed Prinds Georg havde havt i Possession. Med Skovenes Modtagelse skulde møde en kongelig Jægermester v. Barnewitz.

De ubenævnte Commissarier meddelte Geheimeraad v. Plessen den 27de Junii s. A. en Gienpart af deres Ordre til at modtage Amtet og tillige overgive en Pakke med Anviisninger, som skulde tilstilles ham ved Overleveringen, og udbade sig hans Excellences Villie, hvad Dag han vilde bestemme til Overleveringen. Han lod dem mundtlig svare, at han den 3die Julii vilde forvente dem paa Vordingborg Slot. (Mon en kongelig Commission vilde i vore Dage lade sig nøie med mundtligt Svar paa en skriftlig Forespørgsel?)

En Extract af Commissionens Protocol, som i denne Anledning holdtes paa Vordingborg Slot, meddeles her, dels fordi den angaaer Jungshoved, og dels fordi den viser os, hvorledes man for noget over 100 Aar siden foretog Sager af den Beskaffenhed.

Commissarierne samledes med Geheimeraad v. Plessen den 4de Julii 1702. Denne begiærede derpaa, at det maatte føres til Protocols: At han paa Dronningens af Storbritanien, Annas Vegne vilde overlevere Amtet efter den derom imellem Hs. Majestæt Kongen af Danmark og Norge og ham, paa Dronningens af Storbrittannien Annas Vegne, sluttede Tractat; at han ikke tvivlede om, at Betalingen efter den derover ved det kongelige danske Rentekammers forfattede Afregning og derpaa de allernaadigst forordnede Commissariers under Forsegling

tilstillede originale Assignation (= Anvisning), ham paa hendes Majestæts Dronning Annas Vegne blev fornøiet; men saasom Assignation var ingen Penge og samme dog i Følge Tractaten førend Amtets Tradition burde være betalt, da, om imod Formodning berørte Betaling skulde udeblive, og ikke efter Anviisningens Indhold ved hans Hiemkomst til Kiøbenhavn, hannem fornøies, saa holdt han denne Amtets Tradition for nulle aldeles ugiort. (Det forekommer, som om disse Udtryk vare vel strenge og bare for liden Tillid til den danske Regierings Redelighed).

Derpaa udleverede Geheimeraad v. Plessen 2de Jordebøger, en efter gammel Landgilde og Kornmaal, og en anden efter det nye Maal, i Følge Forordn. af 30te Aug. 1687; men saasom i begge disse Jordebøger ikke fandtes noget at være indført om Jungshoved Gaard og Gods, og samme dog i Vordingborg Amt var beliggende, saa havde disse Commissoriets Ord: „at Commissionen skulde modtage alt, hvad vor salig Hr. Faders Broder, Hs. kongelige Høihed, Prinds Georg, haver havt i Possession indtil 9de Mai, som til Os skal aftrædes og overleveres“ givet Commissionen Anledning til at begiære Jordebøgerne over Jungshoved Gaard og Gods.

Hertil svarede v. Plessen: At disse i det kongelige Commissorio forberørte Ord ikke om Jungshoved kunde forstaaes, af følgende Aarsager: 1) Fordi Jungshoved i Commissoriet ikke var angivet ved dets Navn; 2) At Jungshoved Gaard og Gods ikke af salig Kong Christian den 5te til salig Hs. kongelige Høihed Prinds Georg udi hans tilkommende Arvepart var bleven udlagt, efterdi salig Kong Frederik den 3die Testamente derom ei noget indeholder. 3) At Tractaten imellem Kongen af Danmark Fred. 3die og Dronning Anna af Storbrittannien var sluttet og oprettet om Vordingborg Amts Aftrædelse; men ikke noget deri om Jungshoved var tracteret eller berørt. 4) At Jungshoved Gods var et adeligt Gods for sig selv og ikke henhørende til Vordingborg Slots Gods, som Hs. kongelige Høihed af hans salig Fader, Kong Frederik den 3die aparte havde bekommet, ved Mageskifte og Skiøde hans kongelige Høihed var blevet eiende. 5) At de af Kong Christian den 5te Vordingborg Slots Gods og Jungshoved Slots Gods allernaadigst givne Privilegier i Skattefirhed og i andre Maader, har været for hvert Gods i Særdeleshed. 6) At Jungshoved Gods har ingen Sammenføielse med Vordingborg Slots Gods, der ansees som et Livgeding, hvorover allene med Dronningen af Storbrittannien er bleven tracteret; men Jungshoved Gods er en Arvedeel; og endeligen 7) at Intentionen ikke i nogen Maade kan være til Jungshoved, sees deraf, at han efter den sluttede Tractat paa Dronning Annas Vegne, allene har været forpligtet til at svare Regnskab for Vordingborg Amts eller Livgedings oppebaarne Indkomster fra Dato, salig Hs. Høihed ved Døden er

afgangen, og ikke for Jungshoved, som ellers deri, i Fald det til Vordingborg henhørte, skulde været indført, hvorom dog ingenlunde er blevet handlet⁸⁷⁾.

87) De anførte 7 Momenter, som i Protocollen staar under 7 Rummere, burde reduceres til 3.

Disse Modgrunde optoges til Kongens Resolution, hvilken faldt saaledes paa Tydsk, underskreven af daværende Geheimeraad og Over-Secretair C. v. Sehestedt.

„Extract Protocolli, gehalten im königlichen zu Jägersburg 21sten Julii 1710.

Ward von Jhro kdnigl. Majestät allergnädigst resovirt, daß die zu Annehmung des Amts Wardenburg angeordnete Commission, ferner ihren Fortgang haben, und der Punct wegen des Gutes Jungshoved, ausgesetzt und bis weiter im statu quo gelassen werden solle, und sich darnach weiter nicht aufzuhalten, sondern nur die Sache wegen des Amtes Wardenburg einzig und allein zu adjustiren und abzuthun. In fidei protocolli.

C. Sehestedt“

I Følge denne Resolution overleverede v. Plessen ikkun Slottet Wordingborg med dets Gods til den kongelige Commission, og modtog Hs. Majestæts Kong Frederik den 4des til Dronning af Storbritannien givne forsikkringsbrev af 15de April 1710, paa Deputat Penge af Ribe og Kolding, samt de nærliggende Toldsteder Varde og Ringkiøbing, at skulle betales fra 8de November 1708 (Prinds Georgs Dødsdag) indtil 9de Mai 1710 med 37500 Rigsdaler in specie, og herefter aarlig (nemlig indtil Dronningens Død) til vher indfaldende 9de Mai med 25000 Rd. in specie.

Da Geheimeraad v. Plessen endeligen lod føre til Protocols, at han paa Dronning Annas Vegne forbeholdt sig Gotgiørelse for Restancerne af Landgilde indtil 1ste Mai 1709; ligeledes for de anselige Forbedringer, bestaaende i det nye Vordingborg Slot og andre derved liggende Huse, som Prinds Georg havde ladet opbygge; for de Paalæg og Besværinger paa Godset, som imod de kongelige allernådigst givne Privilegier vare skete m. m., og Commissionen havde svarer, at det ei vedkom den deom at handle, overgaves Vordingborg Slot, som paa Kongens Vegne modtoges tilligemed Godset og alt Tilhørende af Commissionen. Jungshoved derimod forblev i v. Plessens Værge. Commissionen opførte den 25de August 1710.

Undersøges noget noiere disse ved Vordingborg Amts Overlevering forefaldne Discussionier, da bliver det indlysende, at den danske Regiering maae have haft særegne Grunde, hvorfor den ikke med Alvor paastod, at Jungshoved Gods skulde

overleveres tilligemed Vordingborg Slot og Gods. Geheimeraad v. Plessens Remonstrationer lode sig let omstøde; thi uagtet han vel havde Ret deri, at Jungshoved Gods havde været Prinds Georgs Eiendom, Vordingborg Slot og Gods derimod kun et Livgeding, saa er det dog vist, at begge Godser henregnedes siden Souverænitetens Indførelse under Vordingborg Amt; og dernæst giældte i den afsluttede Tractat Overleveringen om Alt det, som Prindsen havde haft i Besiddelse (Possession). At Tractaten Jungshoved Gods Ei udtrykkeligen var nævnet, deraf benyttede sig altsaa v. Plessen til at gjøre sine Erceptivner, og som det synes, meest til privat Fordeel; thi det var høist usandsynligt, at Dronning Anna skulde have haft nogen særegen Grund, hvorfor hun vilde beholde Jungshoved Gods, eller ønskede nogen separat Tractat afsluttet desangaaende, imedens det var hende om at gjøre, at faae alle sine Enkestands Indkomster fra Danmark regulerede. Ligeledes maatte det være den danske Konges Villie, at faae alt det Gods, som Prindsen havde besiddet, tilbage.

At den danske Regiering var uforberedt paa v. Plessens Indvendinger, kan sluttet deraf, at iblandt Bilagene til Commissions-Protocollen fandtes en Correspondence imellem Geheimeraad Krag tilligemed de Deputerede for Financerne ⁸⁸), og Renteskriver Stausen angaaende Jungshoved Gods. Denne sidste, som var det 3die Medlem af Commissionen til Vordingborg Amts Modtagelse, havde fra Geheimeraad Krag faaet Ordre, til underhaanden at forskaffe sig Efterretninger om Jungshoveds Beskaffenhed og Værdie. I det Ærinde, at Kiøbe 450 Favne Brænde til offentligt Brug, reiste Clausen til Jungshoved og erholdt under sit Ophold sammesteds den Kundskab om Godsets Beskaffenhed, som høiere Vedkommende attraaede.

Imidlertid forblev Geheimeraad v. Plessen i Besiddelse af Godset, indtil det, fire Aar derefter, ved en separat Overenskomst blev i Kongens Navn modtaget af Caspar Joachim Giese, Etats- og Justitsraad, Amtmand over Vordingborg Amt, Herre til Giesegaard; af Jægermester v. Barnewitz og Renteskriver Clausen.

Dronning Anna skal have bevidnet Geheimeraad v. Plessen sin Tilfredshed ved at forære ham sit Portrait, besat med Diamanter og anslaaet til 40000 Rd. Væreie ⁸⁹). Han opholdt sig siden efter for det Meste i fremmede Lande og døde i Aaret 1723, efterladende sig en betydelig Formue, som hans 3de Sønner for en Deel satte i Jordegodser i Danmark ⁹⁰). Om Riegels har Ret, naar han paastaar, at Christian Siegfried v. Plessen var en slet Financier, derom maae Kyndige dømme, som nemlig have nøiere Kundskab om Statens Financers Bestyrelse til hine Tider, end Riegels synes at have haft ⁹¹). Vist er det, at v. Plessen ikke var det, hvad hans egen Formue angik, og dernæst, at Prinds Georgs Godser bleve vel bestyrede af ham. Ved Overleveringen til Kongen havde Jungshoveds Gods i Aaret 1714 ikke een Gaard

øde, og ikke den mindste Restance af Skatter og Landgilde fandt Sted. Dog synes det, at v. Plessens Anseelse var ringere i Danmark under Frederik den 4de, end under hans Fader, Christian den 5te.

I det Tidsrum Prinds Jørgen havde Jungshoved i Eie, blev det gamle Slot nedbrudt, saa at tilsidst ikke andet var tilbage af det, end en Broe over Graven og en Vindelbroe ⁹²). Men at der var giort Forberedelser til at sætte noget Nyt i Stedet, sees deraf, at efter Ridefogdens Beretning befandtes ved Gaarden liggende en Deel Materialier til at bygge med, saasom Steen, Tømmer og Bræder. Ladegaardens Bygninger vare næsten nye.

Fra Aaret 1714 indtil 1761 var Jungshoved et saakaldet Ryttergods og deelte da Skiebne med alle øvrige Ryttergodser, om hvis mindre fordeelagtige Administration for Staten, især efter Frederik den 4des Tid, gives i Almindelighed saare ugunstige Meninger ⁹³). Den danske Garde til Hest, bestaaende af 6 Escadroner, hver paa 75 Mand, under Generallieutenant v. Plessens Commando, blev lagt i Egnen af Vordingborg og paa Jungshoved. Gaardenes Antal forøgedes betydeligen i denne Periode; men hvor lidet en saadan Forholdsregel baadede, Kan kiendes deraf, at i hver Bye maatte flere Gaardes Jorder igien udparcelleres til de andre, for at disse kunde vedblive at være ved Magt. Det var Henrik Adam Brochenhuus, Kong Frederik den 5tes Staldmester, som bragte Godset atter i Orden, efterat det var ham tilskiødet af Kongen i Aaret 1761 ⁹⁴). (I Skiødet staae de Ord: „mod allerunderdanigst Betaling, som Vi selv allernaadigst har modtaget o. s. v.“)

Det er ovenfor viist, at Nysø Hovedgaards og Godsets Oprindelse skriver sig fra Jens Lauritzen. Denne formuende Mand, til hvem Bestyrelsen af Kronens Gods i Vordingborg Amt havde været overdraget, og hvis Tilgodehavende hos Regieringen blev betalt med Gods og ved at tage Indtægterne af Beldringe og Lekkende Gaarde i 6 Aar, forekom det Prinds Georgs Overkammerer v. Osten, at have været for nærgaaende. Jens Lauritzen havde desuden opbygget sig den nye og smukke Gaard, Nysø. Dette vakte Misundere, og da han vist nok havde betydeligen forøget sin Formue, imedens han var Pensionarius paa Vordingborg Amt, opstod maaskee Mistanke, at denne Forøgelse ikke altid var skeet paa lovlig Maade. Fra hans mægtige Naboe indkom en Klage til Hs. Majestæt Kongen, hvori ansøgte om Commissariers Udnævnelse for at undersøge Jens Lauritzens Udkomster, Pantebreve m. m.; ja deri klagedes endog over, at han indhegnede sine Marker, da dette geraadede Prinds Georgs Vildbane til Hinder. Og, hvilket var synderligt nok, begiæredes i samme Klage, at til Commissionen maatte udnævnes Hs. Excellence Hr. Envold Parsberg, Ridder og Kongens Geheimeraad, og Hugo Lutzov, Amtmand paa Korsør og Vordingborg Amter.

- 88) Disse vare: J. G. Holsten, Kronprindsens Overhofmester, Deputeret over Financerne, Ridder, Herre til Møllenhagen A. og Etatsraad Joh. Worm.
- 89) Hofmans historiske Efterretninger om danske Adelsmænd. 3die Deel, Side 289.
- 90) De have eiet: Fusinge, Odden, Steensbek, Selsøe, Lindholm, Glorup, Saljau, Førslev, Harrested, Gunderslevholm, Saltøe, Fuglebjerg, Gdøbye og Næsbyeholm.
- 91) Riegels's Christian den 5tes Historie pag. 595.
- 92) I Følge Commissionens Indberetning, som modtog det i Aaret 1714.
- 93) Det var at ønske, at en Cameralist vilde engang levere sin Betænkning over denne Sag, grundet paa originale Documenter. Man vilde da faae at vide, om der gives nogen Grund for de Paastande, som stundom høres, f. Ex. At Kongen skal have havt 2 Mark i et Aar af hele Møens Land; at Indtægten af Antvorskov store Gods har i et Aar beløbet sig til 12 Skilling o. s. v.
- 94) Denne, efter Sigende, kongelige Gave beløb sig til 85 Tdr. 2 Fdkr. Hartkorn Ager og Eng, og 2 Tdr. Hartkorn Skov frie Hovedgaardstart; dernæst Hartkorn Bøndergods 614 Tdr. 2 Fdkr. 2½ Alb., Skovskyld 12 Tdr. og Kirketiende 30 Tdr.

Cimmissarierne samledes den 8de febr. 1675 i Kiøbenhavn, hvor Pensionarius Jens Lauritzen og Prinds Jørgen Ridefoged, Peder Hammer, tillige vare nærværende. Jens Lauritzen erklærede i Almindelighed paa den imod ham indsendte Klage, at det Gods, som han i Vordingborg Amt havde faaet til Eiendom, var ham ved kongelig Ordre blevet anbefalet at modtage, og at dette var skeet paa Hs. Majestæts Vegne af Hs. Excellence Geheimeraad Erik Krag og General-Lieutenant Arensstorff. Han vilde hellere have beholdt det Gods, som var ham udlagt i krigens Tid for rede Penges Forstrækning, som Pantegods, da han deraf havde havt større Indtægt og ikke var bleven foranlediget til at anvende en stor Deel af sin Formue paa Nysø Gaards Bygning. Hvad i Særdelshed de Paastande angik, som giordes paa Prindsens Vegne af hans Ridefoged, at Jens Lauritzen havde tilegnet sig større Skovparter til Byerne Broskov, Effuen, af Præstøe Overdrevs Skov og Steensved Skov, da henholdt han sig aldeles til sine Skiøders og Adkomsters Indhold.

Commissarierne indsendte deres Forespørgsel desangaaende til Rentekammeret; og dets Svar affattedes i Overeensstemmelse med Jens Lauritzens Skiøder.

Endeligen begav Commissionen sig til Aastederne. Den decidrede da, at Jens Lauritzen, hvad Steensved Skov angik, skulde lade sig nøie med Valleboegaardens Skov, anslaaet til 60 Sviins Olden, og for hans tilgodehavende Skov til 24 Sviins Olden, henvistes han til Financerne, for at faae Vederlag. Angaaende Præstøe Overdrevs Skov, eragtede *) Commissionen at han vel havde de 19 Hauger eller den Deel af Overdrevet, som han havde indhegnet, ligeledes Skoven og Marken paa 10 Jorder, han imod 16 Tdr. Sædelands Tab havde mageskiftet til sig imod 10 andre Jorder, der laae længere fra hans Gaard. Paa det Øvrige af Overdrevet skulde Faringe Byes Mænd nyde frie Græsning⁹⁵); ligeledes skulde Præstøe Borgere beholde deres Græsning paa Overdrevet imod at give aarligen til Jens Lauritzen 2 Tdr.

Rostokker Øl. Hvad Skoven til Broskov og Effuen angik, da eragtedes, at de indhegnede Skovsparter, som egentligen henhørte til Byernes Gaarde og Huse, vare tilstrækkelige. Med disse Eragtninger var Jens Lauritzen tilfreds.

Først 17 Aar derefter, nemlig den 2den Julii 1692, resolverede Hs. Majestæt, at denne Commissionens Betænkning skulde stadfæstes ⁹⁶).

*) ..... **Eragte:** især om dommer eller højere myndighed: udtale som sit skøn; afgive en kendelse. Have eller udtale en vis mening eller et vist skøn om noget;
Eragtning: en meningstilkendegivelse; kendelse; dom.

- 95) Her fortæner at anføres det, som i et Indlæg, der gjordes ved denne Leilighed af Sognepræsten og de ældste Mænd i Præstøe, siges: at til Præstøe har i de ældre Tider ligget 32 Jorder, som skulle have tilhørt Skovklostere (ved Næstved, og afstodes siden til Vordingborg Slot) men da Borgerne ikke kunde mægte at drive dem alle sammen, bleve 6 af dem lagte til Faxinge Bye og en Jord til Oregaard. Deraf skal være oprundet, at Faxinge Mænd have havt Græsgang paa Overdrevet til Præstøe, uagtet de ikke gave noget derfor; men Præstøe Qvæg gaae af Overdrevet ind i deres Hestehauge, saa at begge Byers Qvæg have gaaet „Kløff imod Kløff“; baade paa Overdrevet og Faxingefang indtil den Tid (nemlig da Indlægget blev Skrevet, 1675). For at Oregaard ogsaa havde sit Qvæg paa Overdrevet, derfor holdt den en Tyr for Præstøe Mænd.
- 96) For at regulere og eftersee Hs. Majestæts Kongens og Nysøe Gaards Gods i Vordingborg Amt have i 40 Aar været udnævnt 4 Commissioner:
- a) ..... Geheimeraad Otto Scheel og General-Lieutenant Arensstorff i Aaret 1672.
  - b) Geheimeraad Envold Parsberg og Statsraad Hugo Lutzow i Aaret 1675 & 76.
  - c) Geheimeraad og Vice-Statholder Gabel og Hans Jacobsen Mantix i Aaret 1692.
  - d) Krigscommissarius Rsothgaard og Amtsforvalter klemmensen i Aaret 1712.

Efter Jens Lauritzens Død (1689) havde hans Søn Lauritz Laurtizens, som efter Faderen tillige arvede Sparresholm, der ligger omtrent $1\frac{3}{4}$ Miil Norden for Nysøe, disse Eiendomme henved 18 Aar. Han forøgede Godsets Værdie ved at tilkiøbe sig Skibbinge Kirke i Aaret 1704. Efter en Optegnelse af Langebek, som findes i Geheime-Archivet, var Nysøe Gaard i Aaret 1707 vurderet til at være 20000 Td. af Værdie ⁹⁷). Efter Lauritz Lauritzen, der testamenterede Sparresholm til sin Ridefoged, Christen Andersen, eiedes Nysøe indtil 1742 af Commerceraad Johan Nicolai Voigt, gift med L. Lauritzens Søster. Ogsaa han forøgede Godset, ved nemlig at tilkiøbe sig en stor Gaard og nogle Huse i Ammedrup, en Jord kaldet Klosterhaugen og 8 Enge paa den store Holm i Præstøe Fiord ⁹⁸).

I det nylig anførte Aar solgte Voigt Nysøe Gaard med tilhørende Gods og Skibbinge Kirke for 16000 Rd. til Grevinde Danneskiold-Samsøe, fød Catharina Christine v. Holstein (hun var en Datter af Greve C. F. Holstein til Cathrinebjerg, og 2den Kone til Grev Christian Danneskiold, der 26 Aar gammel døde i Kiøbenhavn af Smaakopper, i Aaret 1728, som Greve til Samsøe, Friherre til Høgholm og Lindenborg). Hendes Lavværge, som tilligemed hende har underskrevet Kiøbe-Contracten, var hendes

Broder Niels Rosenkrands v. Holstein, Conferenceraad. Denne erindres endnu af de ældste Bønder, som sige om ham „at han var en lovlig skrap Mand.“ Ved Frederik den 5tes Bevilling af 17de November 1747 fik Grevinde Danneskiold Samsøe Tilladelse til at antage og holde en Præst paa Nysø Gaard for sig og Familie, dog at derved intet fragik Præsterne i Præstøe.

I Aaret 1761 solgte Grevinden Gaard og Gods til Grev Gustav Holk for 26500 Rd., og med det Tillæg, at Greven skulde eftergive Bønderne alle deres Restancer, som vare 2 Aar gamle og derover. Han udvirkede, at Nysø Gaards efterkommende Eiere skulde have frie Raadighed over Skovene ved Nysø Gaard og Gods, som om det var complet eller havde sit fulde Hartkorn Bøndergods⁹⁹⁾.

Af Grev Gustav Holk solgtes disse Eiendomme til daværende Kammerherre og Staldmester H. A. Brochenhuus for 27000 Rd.. Saaledes forenedes Nysø Gaard og Gods med Jungshoveds og Oremands Gaards Godser, af hvilke Brochenhuus var bleven Eier ved Skiøde, dat. Fredensborg den 1ste Juni 1761. Efterat Nysø Gods var blevet complet Jordegods, bevilgedes det et Donations-Brev og Skiøde af 15de August 1763 overdroges til Brochenhuus den Kongen hidtil forbeholdne Jagt-Rettighed paa Nysø Gaard og Gods.

- 97) Af samme Vurdering i Aaret 1707 sees ogsaa Værdien af følgende Godser:
.....	Gisselfelde var værd
100000 Rdlr.	.....
.....	Holmegaard var værd
30000 Rdlr.	.....
.....	Næsbyholm var værd
24000 Rdlr.	.....
.....	Ravnstrup var værd
16000 Rdlr.	.....
.....	Bregentved var værd
30000 Rdlr.	.....
.....	Vemmetofte var værd
40000 Rdlr.	.....
.....	Valløe var værd
40000 Rdlr.	.....
.....	Sæbnegaard var værd
20000 Rdlr.	
- 98) Om denne Commerceraad Voigt har været i nogen offentlig Betiening, har jeg ikke kunnet faae at vide. Maaskee han tilkiøbte sig Commerceraads Titelen, som efter en Taxt af 31te Mai 1690 Kostede 1000 Rdlr. og medførte høiere Rang, end en Høiesterets Assessors Embede, som var lig med en Assistenceraads. Riegels Chr. 5tes Historie pag. 678.
- 99) Efter Bevilling af 17de Mai 1762. Grev Gustav Holk, som i Skiødet siges at være Kammerjunker hos Kronprinds Christian, (siden Konge Christian den 7de) var den samme, som 1760 blev Overskiænk, 1768 Ridder af Dannebrog og Deputeret for Finantserne, og 1769, i en Alder af 33 Aar, Geheimeraad; men dimitteredes 1770 Han arvede Baroniet Vintersborg i Lolland efter sin Broder og døde 1776.
- 100) Ved Bevilling af 18de Junii 1763.

At H. A. Brochenhuus har bragt de ovennævnte Godser i Orden og givet Nysø Gaard det smukkere Udseende som den har paa nærværende Tid, vil blive omtalt i Baroniets Specielle Beskrivelse.

I Aaret 1785 solgte H. A. Brochenhuus (som da var Ridder af Elephanten, Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand over Siellands Stift og Amtmand over Roeskilde Amt) disse fine Eiendomme til Statsraad Nils Lunde Reiersen for den Sum 136200 Rd. Af Reiersen begyndtes Udskiftningen og dreves med megen Iver ved Justitsraad og Engelbrecht.

Efter hans Død i Aaret 1795 sættes Godserne til Auction, ethvert for sig. Nysøe og Jungshoved købtes af Justitsraad Peter Thestrup; Nysøe Gods for 96100 Rdlr. og Jungshoved for 82100 Rd. Den begyndte udskiftning fortsattes af Thestrup.

I Følge Kiøbe-Contract af 28de November 1800 og Skiøde af 12te Martii 1802 gav den nuværende Besidder for begge Godserne den Sum 207000 Rd. I hans Tid er Udskiftningen tilendebragt, Skovene indfredede og en Hovedgaards Bygninger opførte paa Jungshoved Hovmark, ved hvilke Forbedringer Godsernes Værdie er betydeligen forøget ¹⁰¹).

Af Nysøe og Jungshoved Gaarde med tilhørende Bøndergods og Kirketiender blev ved en kongelig Resolution af 11te Febr. 1809 oprettet et Baronie, hvis Navn er Stampenborg. Denne Erection er grundet paa høisalig Kong Christian den 7des Confirmation af Geheimeraad og Statsminister Henrik Stampes og Frues Testamente, dateret den 7de August 1783. I Følge denne Confirmation tillodes det, paa Grund af Geheimeraad Stampes lange og troe Tieneste, at for den Summa 200000 Rd. skulde købes et Jordegods, og deraf oprettes et Friherskab med de sædvanlige Privilegier, under det Navn: Stampenborg. den nærmeste Arving var efter Testamentets Bestemmelser, Baroniets nuværende Besidder, Kammerherre, Baron og Commandeur-Capitain i Sø-Etaten Holder Stampe, Ridder af Dannebrogen, som altsaa udførte sine Velgiøreres Villie. Næst efter dennes mandlige Descendentere følger Etatsraad Carl Adolph Stampe, Herre til Skiørringe paa Falster, og hans mandlige Efterkommere, som nærmeste Arvinger. Skulde i Fremtiden opstaae Tvivl om Successionen til dette Baronie, da skal den devideres efter de samme Grundsætninger, som findes at være fulgte Successionen angaaende i den danske Kongelov. Skulde det tilfalde et Frentimmer, da skal den Mand, hun indlader sig i Ægteskab med, og deres Børn, som ere Arvinger, føre Stampes Vaaben og Navn.

101) Det er en grundet Paastand, at Udskiftningen, Skovenes Indfredning og Jungshoved Ladegaards Bygning har forøget Nysøe og Jungshoved Godsers Værdie over det Dobbelte af den Værdie, de havde i 1785.

II

Topographie.

Baroniet Stampenborg ligger i det gamle Vordingborg Amt, som nu hører under Præstø Amt, og i Baarse Herred.

Det indbefatter de tvende Sogne, Skibbinge og Jungshoved, tilligemed en Deel af Præstø Sogn, hvori Hovedgaarden Nysøe er beliggende, og nogle Byer og Jorder i Allerslev, Baarse og Beldringe Sogne.

1.

Skibbinge Sogn.

Hertil høre Byerne: Skibbinge, Endegaarde, Skovhuse, Egebjerg og de saakaldte Smidstrup Hovgaarde. Men førend disse hver for sig omhandles, skal tales om Sognets Kirke og Skole.

Skibbinge Kirke, som ligger paa et høit Sted nær ved Byen af samme Navn, er en af Siellands gamle Kirker. Den nævnes iblandt de flere Sogne i Baarse Herred, som omtrent 1370 gave Tiende til Roeskilde Bisp ¹⁾. Før Reformationen var den en Sognekirke for sig selv; men blev 1555 annecteret til Præstø Kirke ²⁾. Kongetienden blev tilstaaet Skolemesteren i Præstø, hvor til den Tid var en latinsk Skole, senere er den tillagt Conrectoren ved Kiøbenhavns latinske Skole. I kort Tid derefter var Kirken annecteret til Baarse og Beldringe; men skiltes atter derfra ved en Kongelig Resolution af 13de Mai 1647, og har fra den Tid været Præstø Kirkes Anner.

I Aaret 1567 havde Skibbinge Kirke 35 Decimanter, det er: tiendendende Gaarde, og 3 Gaardseder, det er Huse med lidet Jord ³⁾. Kirken besad, som Eiendom, en Gaard i Ammedrup Bye, Allerslev Sogn; en Gaard i Skibbinge Bye, hvortil var lagt Jorder af en af Byrge Trolles og en af Joachim Becls Tiendere, og Landgilden forøget. Desuden havde den en øde Jord paa Allerslev Mark, en Jord paa Runes Mark ⁴⁾, en Ager kaldet Kirkehøis Ager og 2 mindre Agre i Skibbinge Bye. Endeligen havde Kirken sin Skov, som var ansat til 20 Sviins Olden.

Da Kirkerne og deres Gods paa Vordingborg Amt skulde eftersees 1662 af Hans Kristofersen Hiort, en kongelig Commissair ⁵⁾, stod den for 29 Tdr. Hartkorn. Kirkens Bonde i Ammedrup gav 5 Mark og 10 ß; af 3 Jorder i Endegaarde

tilsammen 4 Mk. 11 β.; 3 Jorder i Skibbinge gave hver 2 Mk. 4 β., og 2de Huse tilsammen 2 Mk. 6 β. Kirkeskoven var i Krigens Tid saa ilde medtagen, at den ansattes kun til 2 Sviins Olden.

- 1) Langebek & Suhm script. rr. dd. Tom. VII. pag. 115 – 123.
- 2) Paa den venstre Side af Alteret i Præstøe Kirke Staaer en opreist Steen med Præsten Anders Klein i fuld Corpus. Han døde 1557, og af Omskriften sees, at han var Sognepræst blot i Skibbinge, altsaa den sidste, førend Annecteringen med Præstøe gik for sig.
- 3) I Følge en Udskrift af Siellands gamle Stifts Bog, hvis Rigtighed Attesteredes 1727 af Biskop Worm.
- 4) Ikke langt fra Kirken ligger en høi Banke, kaldet Runes eller Rones Banke.
- 5) Formodentligen den samme, som efter Abels Lexicon 1. Bind 3 H. blev Adlet, da han var 1682 Assistentsraad og Generalkrigskommissarius nordenskiöld.
- 6) Nu gives der ikke nogen Annexgaard i Skibbinge Sogn, da Sognepræsten har i dens Sted faaet udlagt Jorderne, nærmere ved Præstøe. Ikke heller have Kirkens Eiere i mange Aar kaldet Præster, da Privates Kaldsret til Kirker, som ere annecterede til Kiøbsteder, skal være bortfaldet i Følge en kongelig Resolution.

Kirken og dens Gods tilligemed Kirketienden, hvilke hidindtil havde for det meste hørt til Vordingborg Slot, bleve af Kristian den 5te overdragne, som Eiendom, til Niels Justesen, Bogholder i Søe–Etatens General–Kommissariat, i Følge Skiødet af 17de Julii 1697. Dog skete dette efter Ansøgning, da Niels Justesen modtog Skibbinge Kirke og Tiende, som Betaling paa hans og Medinteressenteres Fordringer for resterende Omkostninger ved Skibsfragter, og hans tilgodehavende Sum var 1171 Rd. 60 β. Dengang beløb Kirketienden sig efter gammel Jordebog til 3 Pund Rug, 4 Pund Byg og 6 Tdr. Havre, og efter nyere Maal, i Følge Forordningen af 30te August 1687, til 10 Tdr. 1 Skp. Rug, 16 Tdr. 4 Skpr. Byg og 6 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdkr. Havre. Denne Kirke–Eier erholdt, efter Skiødets Udsigende, tillige Herligheden og Rettigheden over Præstegaarden og Degneboligen, saa og at han selv kunde kalde Præster og Degne, naar samme Tienester bleve ledige, dog at søge tillige Kongens allernaadigste Confirmation i Cancelliet ⁶⁾.

Ved Skiødet af 31te Juli 1697 solgtes Kirken og dens Tiende til Jens Ipsen Trostrup, som i Aaret 1704 skrev sig Herre til Ørritzlefgaard (formodentligen Ørslev ved Vordingborg) og Commerceraad. At det i hine Tider ikke gik saa rigtigt til med Kirkens Jorder, kan sluttes deraf, at denne Trostrup havde mange Stridigheder for atter at faae dem lagte til Kirken. En af dens Jorder i Skibbinge havde han allerede 3 Aar førend han kom i Besiddelse af Kirken, kjøbt af Danmarks berømte Admiral Niels Juul. Om de øvrige haves der en vidtløftig Sag beskrevet, da Præsten i Præstøe havde forenet nogle af Kirkens Jorder med sin Annergaards Jorder, og Skibbinge Mænd havde tilegnet sig et Stykke Jord, som de paastode, at være „Bye–Plade ⁷⁾“ til deres Bye–Tyr.“

Af en saakaldet 8 Mænds Afsigt paa Kirkens Agre, som haves fra den Tid, erfares at Bønderne for 100 Aar siden havde

mange flere og forskellige Navne paa deres Agre, end man hos de nuværende kan faae Underretning om. Saaledes hørte til de faa Tønder Hartkorn, der vare Skibbinge Kirkes, smaae Leerbæksagre, Alteskovsagre, Sylleagre, Langebierig, Bregnebiergshødsen, Dagebiergsholm, store Leerbæksager, Brandmoseager, Ebbehøisager, store og lille Steensstueager, Rørtoppebanken, Sandgravsager (som grændsede til Runes Gadekiær)⁸⁾, Vippebanken, Ellidzbanken, Bavneager, Maglemoseager, Agrene paa lille Boels og store Boels Aas, Fingsingbergager, Hybbestækkeager, Grafager, Fuglebiergsager, Hølkeager, Ageren paa Brydebiergsaas, Nafvesnagsager, Guulhøisager, Ravnhøis Ager, Ravnsleedsager, lille Raadsager, Klatskovsager, Brendtesager, Krogsager, Raaemoseager, Tranelandsager, Ermelundshøisager, Støvlekiersager og nogle flere, som laae for en Deel paa Ammedrup Mark. Ligeledes omtales Kirkens Skovlodder, saasom Langskovslodden, der gik igiennem Stengesholm, Tuberholm og et Stykke Skov ved Mikkelskule. Den havde ogsaa en Eng paa Trollesmose. Det er sandsynligt, at disse mange, vist nok meget smaae, Agre ere fra de ældre Tider skiænkede til Kirken af fromme Kristne; men da de laae adsplittede rundt om i dette Sogn og i Naboe-Sognet, var det vanskeligt at forhindre, at Efterkommerne toge nogle af dem tilbage.

Den ovenfor omtalte Trostrup lod sig indrette en Begravelse i Kirken, og til dennes Vedligeholdelse gav han et Stykke Jord paa Kullekiærsmark ved Vordingborg, bestaaende af 2 Tdr. og 6 Skpr. Land, i Hartkorn 2 Skpr. 3 Fdkr. 2 Alb.⁹⁾.

I Aaret 1704 solgtes Kirken og dens Tiende til Lauritz Lauritzen, Herre til Nysø og Sparresholm, for 1171 Rd. i Kroner, og er fra den Tid blevet i Nysø Eieres Besiddelse.

Til Sammenligning med det, som ovenfor er anført om Kirketiendens Quantum af Korn i 1697, tiender Følgende: I Aaret 1785 var den overladt Bønderne for aarlig Afgift: Rug 13 Td. 4 Skpr., Byg 52 Tdr. 1 Skpr., Havre 35 Tdr., Ærter 6 Tdr., Penge 4 Mark. 12 β. Og i de Aar, da Amtet og Smidstrup Byes Overdrev besaaedes, gaves deraf i Tiende: Byg 12 Tdr. 6 Skpr., Havre 16 Tdr. 6 Skpr. I Aaret 1800 var den: Rug 17 Tdr., Byg 60 Tdr., Havre 39 Tdr., Ærter 9 Tdr., Penge 1 Rd. 5 Mk., hvori indbefattedes Tienden af Smidstrups Byes Huusmænds Jord paa Vesterskoven.

- 7) Ved Bye-Plade skal uden Tvivl forstaaes et indhegnet Stykke Jord enten i Byen eller tæt ved den.
- 8) Det er sandsynligt, at ved Runes eller Rones Banke har i gamle Tider staaet en Bye.
- 9) Denne Jord er senere solgt paa det Vilkaar, at ved hver forandring af Eier skal betales 6 Rd. i Indfæstning til Kirken. Derimod er henlagt til Begravelsens Vedligeholdelse et Vænge ved Tubeks Mølle, af hvilket den aarlige Afgift tilfalder Kirken.
- 10) sfr. Statsraad og Ridder Børge Thorclacius's Afhandling om Indskrifterne paa Døbefadene i de danske Kirker. Antoqv- Annaler 3 B. 1 H.

- 11) Tegninger af Skibbinge og Jungshoved Kirkes Døbefade, tilligemed den dertil hørende Beskrivelse har Forfatteren i Efteraaret 1818 indleveret til den kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring.
- 12) Det skal vel være quingentesimo; thi jeg kunde ikke faae ander ud, end quinquagesimo.
- 13) For Fuldstændigheds Skyld tilføies her Inscriptionen, der staaer paa en Steen i Muren: ..... Under Kong Frederik den 4des Navnetræk med Krone over læses følgende latinske Ord:
 „Hanc scholam, hujusque ad instar ducentas quadraginta, in circulis ad perpetuo alendas duodecim cohortes equestres a me institutis fundavi.“
 ..... (Under disse igien Aarstallet og følgende Vers:)

MDCCLXXI.

Aar, Gud! har Du mig opholdet,	Halvtredsinstyve
Pest mig intet Ondt har voldet.	At Sygdom, Krig og
og breder ud dit Navn,	Thi yder jeg min Tak
de Fattige til Gavn.	Og bygger Skoler op,
Værk Din Naade Fylde Kiende!	Gud! Lad i dette
Fundatz bestaae til Verdens Ende!	Lad denne min
Stoel en findes af min Ætt,	Lad altid paa min
Gud! og disse Skoler rætt.	Som mener Dig min

I Aaret 1800 var Kirkens tiendende Hartkorn 175 Tdr. 7 Skpr. 2 Alb.; i 1819 var den 177 Tdr. i Fdkr. Konge- og Præstetiende ere ved en af Kongen confirmeret Tiende-Accord fastsatte til et vist Quantum; Kirketienden kan oppebæres i naturen, naar for godt befindes, hvilket dog ikke er skeet af nærværende Besidder.

Hvad Kirkens Prydelser angaaer, skyldes det den nuværende Besidder, at den i Stedet for en gammel Altertavle, hvorpaa var malet nogle maadelige Figurer, og som var meget forfalden, fik en Altertavle med udhugget Arbeide, der købtes, da Graabrødre Kirke i Odense blev nedlagt; ligeledes, at Kirken har et til dens Størrelse passende Orgel.

Kirkens Døbe-Fad er en Levning fra Catholicismens Tid. Det har 2de Indkriptioner, bestaaende af Munkebogstaver. I den indre læser Forfatteren følgende Munkebogstaver, som staae i en Cirkel, og gientages fem Gange: M. I. V. C. AVE, hvilke han udtyder: Mater Jesus, virgo casta, ave (Jesu Moder, kudske Jomfrue, hil være Dig!) Den ydre Indskrift læses efter B. Thorlacius's Hypothese temmeligen sikkert, som ALLIfaus, et Navn, der er beslægtet med det gamle skandinaviske Eylif, og gientages 10 Gange. Rimeligviis er det Navnet, enten paa Giveren eller paa Metalstøberen ¹⁰). Endvidere findes paa dette Døbefad 2 større og 2 mindre Vaabner. De 2de mindre have oven over sig Bogstaverne F. I. og E. S., hvilke tilligemed Vaabenes Mærker og det for neden staaende Aarstal 1603 vidne om, at det til den Tid har tilhørt en Juel, hvis Hustrue var en Svave. Eftersees Hofmans historiske Efterretninger om danske Adelsmænd, da findes, at disse Kiendemærker passe kun paa Vincens Juel, Herre til Hesselmeed i Jylland, som var anden

Gang gift med Else Svave, en Datter af Peder Svave til Giørsløv. Hans Søn, Peder Juel Til Hesselmeed var gift med Jytte Gyldenstjerne, hvis Vaaben er et af de 2de større Vaabner, ved Siden af hvilket staaer Kristian Grubbes, hendes 2den Mand, som eiede Lystrup ¹¹⁾). Formodentligen har denne Grubbe skiænket Fadet til Skibbinge Kirke, da han var Lehnsmand paa Vordingborg Slot, 1621, hvilket Aarstal staaer neden under Vaabnerne. I Fadets Bund findes en Afbildning af Mariæ Bebudelse ved Engelen Gabriel. Luc. I, 26.

Under Choret er en aaben Begravelse, hvori staaer kun een meget stor og med Kobber velbeslagen Egekiste, i hvilken den ovenfor omtalte Jens Ipsen Trostrup hviler. De Indscriptioner, som staae paa nogle faa Ligstene i Kirkegulvet, ere nu ulæselige.

I Taarnet ere 2de Klokker. Paa den større staaer: „Anno domini millesimo quinquagesimo ¹²⁾ Sexagesimo sexto. Ihesus. Maria“. Paa den mindre Klokke staaer: Rudolf Burcharts, anno 1620. spes mea Christus.

Skibbinge Skole er af Grundmuur og Teglhængt. Den er en af de 240 Skolebygninger, som i Aaret 1721 opførtes i Rytterdistricterne ¹³⁾). Før den Tid havde Sognet ingen Skole. I Matricul Jordebogen af 1662 nævnes Degne–Stavnen, hvori Substituten boede, og hvis Tiende ansloges til 12 Traver Byg, 3 Skp. pr. Trave = 6 Td. Byg; da man til den Tid regnede 6 Skp. pr. Tønde. Degnekaldet, hvormed Skolelærer Embedet har siden Skolens Opbyggelse været forbundet, er nu gaaet ind. Der skal i sin Tid bygges en nye Skole i Sognet, i Endegaarde Bye, hvortil dette kommer til at bidrage aarligen en nye Afgift af 22 Td. Byg, Godseieren 6 Favne Brænde og Organistløn.

Byer:

Skibbinge. Dens ældre Navne vare Skibinge, (saaledes i Valdemar 2dens Jordebog), Schibinge og Skifvinge. Det kan neppe omtvivle, at Byen jo har faaet sit Navn af Ordet: Skib, og det gamle Danske: inge eller vinge, som nu betyder Enge eller Vænge; thi Egnens Beskaffenhed viser tydeligen, at Skibe have i Oldtiden kunnet lægge til, eller ogsaa have om Vinteren været dragne op paa dens Marker ¹⁴⁾).

Byen var indtil omtrent 1650 deelt imellem Trygevelde og Vordingborg Lehner, saa at 14 Gaarde hørte under hiint og 7 under dette. I 1658 blev den tilligemed mere Gods i det sydlige Sielland udlagt, som Pant for Rigets Gield, til Søren Lauritzen, Kong Frederik den 3dies Krigscommissarius.

Da Matricul Jordebogen for 1662 blev forfattet, laae 2 a 4 Tønder i Almindelighed, kunde efter den Tids Dyrkningsmaade, nemlig efter Trevangsbruget, saae aarligen af Rug og Byg 8 a 10 Tønder, Havre 4 a 6 Tønder og høste 6 Læs Høe. Ved Matriculen blev de Flestes Hartkorn nedsat. Den største Gaard, som blev ansat til 6 Td. 2 Skp. Hartkorn, kunde saae aarligen: Rug og Byg, i alt 14 Tønder, Havre 8 Tønder, og høste 10 Læs Høe. Dens Landgilde var i Penge, 1 Mark 6 Sk. 1 Hvid; 3 Td. Byg; 1 Td. Havre, et Faar, et Lam, en Gaas, 1 Skp. Gaasehavre, og 1 Td. Byg for Bøgevid. (o for Brændsel). Byen havde dengang kun 4 Huse.

I Aaret 1670 fik Jens Lauritzen Skiøde paa 16 Gaarde i Skibbinge Bye. Af disse stode de Fleste for aarlig Skyld 4 Mark og 4 Hviid, 3 Td. Havre og 11 Hviid Koepenge; og de gjorde fra 1673 Hoverie til Nysø Hovedgaard. Byens øvrige Gaarde bleve lagte under Jungshoved Gods, og vare indtil 1761 Rytter-Districtets Gaarde.

- 14) Skibbinge Herred i Siellands nordøstlige Deel har sit Navn af Byen Skibbinge i Vallekilde Sogn, hvis Beliggenhed lader formode den samme Oprindelse til dens Navn. Ligeledes ligger ved Aae, der løber ud i Veile Fiord, Kirkebyen Skibbet, fordum Skipyng eller Skypetorp, hvortil i Oldtiden kunde seiles. Erik Enum drog op ad denne Aae, for at overfalde sin Broder Harald Kesia, som han der lod dræbe. Suhm D. H. T. V. pag. 480.

Brochenhuus samlede i Aaret 1763 Byens Gaarde og de have fra den Tid ligget til Nysø Hovedgaard.

I 1785 var Gaaardenes Antal 20, af hvilke een var deelt imellem 2de Bønder. Hver Gaard stod da for Hartkorn: 5 Td. 5 Skp. = Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. og Landgildet var Rug 4 Skp. 2 Fdkr., Byg 1 Td. 3 Skp. 3 Fdkr., Havre 2 Td. 3 Skp. 2 Fdkr., Penge 1 Rd. 4 Mk. 2 Sk. Huusmændenes Antal var voxet til 23, af hvilke ingen stod for Hartkorn; men den almindelige Afgift var 3 Rd. eller 4 Rd., og stundom i Stedet for Penge 1 Ugedag.

I Aaret 1800 udgiorde Skibbinge efter Udskiftningen 19 hele Gaarde og en Halvgaard. Hver Gaards Hartkorn var nu blevet 5 Td. 3 Skp. 2 Fdkr. $1\frac{3}{4}$ Alb., Landgilden var ikke forøget. Huenes Antal var voxet til 38, og der var blevet de Fleste tillagt egen Jord.

I Aaret 1819 havde Skibbinge 19 Gaarde, hvilke stode for Hartkorn: hver 5 Td. 2 Skp. — Fdk. $2\frac{1}{75}$ Alb., Landgildet, som for de gl. Fæstere var: Rug 4 Skp. 2 Fdk., Byg 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. og Havre 2 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Penge 1 Rd. 4 Mk. 2 Sk., var for 9 Gaardmænd, som havde fæstet efter udskiftningen, forhøiet til Rug 1 Td. 4 Skp., Byg 4 Td. og Havre 3 Td., 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 40 Æg. En forhenværende Arvefæste-Gaard, kaldet Hestehaugegaarden, hvis Jorder ere fortrinlige, gav Landgilde, Rug 6 Td., Byg 6 Td., Havre 6 Td. og 40 Rd. i Hoveripenge.

Til Skibbinge Bye hørte 45 Huse. Af disse havde 21 hvert et Stykke Jord, hvis Hartkorn er 1 Skp. 3 Fdk. $2\frac{7}{8}$ Alb. og 13 havde Jord til 2 Skp. Hartkorn. Det almindelige Landgilde af

hver Huuslod var 4 Rd., af Nogle 5 a 6 Rd. efter ordens Bonitet; og Huusafgiften bestod deels i Penge, deels i Arbejdsdage. Arbejdsdagens Antal var i det høieste 20 a 24 aarligen. Et Arvefæstehuus med 4 Skpr. Land gav i Landgilde 14 Rd., Huusafgift 4 Rd., og skal aarlig have udviist en Favn Bøgebrænde, imod Erlæggelse af 5 Rd.

Til Byen hører en liden Holm, som stundom er overflydt med Vand og ligger Syd-Ost for Præstøe Kirke; den kaldes dasholmen ¹⁵). Paa Skibbinge Byes Marker ligger 2 saakaldte Bavnehøie, hvilke ere meget store og indesluttede hver sin Jettestue. Mærkelig er ogsaa den lange dybe Rende imellem 2 Banker, som ligger paa en Udslytters Mark, og som synes ikke at være bleven til af Naturen; men at være udgravet i ældre Tider og brugt som et Leie for Fartøier. I Skibbinge Hovedskov, skraaet over for Fedd, gives et stort Thingsted, og ikke langt derfra i samme Skov to Gravhøie, en større og en mindre. Et mindre Thinsted findes paa en Udflytters Lod, Nord-Ost for Kalkværket.

Endegaarde, som i gamle Documenter skrives Ændægaard og i nyere Ennegaarde og Eenegaarde, er en liden Bye, hvis Navn sikkert hidrører fra dens afsondrede Beliggenhed, da den har forud været en enkelt stor Gaard, hørende til Skibbinge Bye. Muligt, at en Styrismand har i de ældre Tider havt den i Besiddelse.

I Aaret 1475 siges Skovskloster i Næstved at have faaet den Gaard Andægard i Skibbinge Sogn sig tilskiødet af Niels Brun, Væbner, som var Borgemester i Næstved ¹⁶). Det er bekjendt, at de Jorder, som kom i de gamle Klostres Magt, bleve sædvanligen vel dyrkede, og maaskee kan deri for en Deel søges Grunden til Jordernes gode Beskaffenhed ved denne liden Bye.

I Lehnsmandens, Knud Ruds, Jordebog af 1603 anføres Endegaarde under den Rubrik: St. Agnete Klosters Gods, hvilket lader formode, at den ved Mageskifte er kommet fra Skovkloster til St. Agnetes Kloster i Roeskilde. I dette Aar gav Gaarden, som ved Reformationen var kommet under Jungshoved Lehn, aarligen 3 Mark og 3 Pendinge Landgilde. 12 Skilling Gesteri. 3 Tdr. Havre og 9 Vegter Smør ¹⁷).

Matricul Jordebogen af 1662 udviser, at Endegaarde til den Tid havde 4 Gaarde og 4 Huse, af hvilke een Gaard laae øde og afbrudt. Beboerne vare dengang Tienere til Beldringe, en af Vordingborg Slots Ladegaarde. De 3 Gaarde stode for Hartkorn, hver: 5 Td. 2 Skpr. 1 Fdkr., kunde saae aarligen af Rug og Byg, i alt 12 Tdr., Havre 6 Tdr., og høste 9 Læs Høe. Landgildet var for hver især: 1 Pund Byg (∴ 4 Tdr.) 1 Td. Havre, en løde Mark, 1 β. grot ¹⁸), 1 Foernød.

- 15) I Aaret 1819 er den sløifet og brugt til Fyldning ved Præstøe Østerbroe.
- 16) Script rr. dd. in libro donat. mon. beati Petri. Tom. III. Pag. 352.
- 17) 9 Vegter Smør var omtrent 8 Lispund og 9 Pund, dersom man regner med Arent Berntsen (Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 4 Bog. pag. 488) en Vegt Smør for 30 Mark (∴ 15 Pund). Men af Jungshoved Jordebogs Regnskab for 1603, hvori der siges, at Lehnets Indtægt i Smør var = 5 Tdr. 2 Fierd. og 9 Vegter, sees at en Vegt maa have været en mindre Quantitet, maaskee ei meget mere, end et Pund, som nu gives.
- 18) Hvad der forstaaes ved B. grot, skal i det følgende vises.

I Følge Kommissions Forretningen over Vordingborg Amts Modtagelse 1710 vare disse 4 Gaarde vel ved Magt; Udsæden var forøget og Afgifterne forhøiede. De 2de bedste Gaarde holdte 9 Heste, 5 Køer, 5 Stkr. Ungqvæg, 24 Faar og Lam, og 14 Sviin.

Endegaarde hørte til Jungshoveds Rytter-District, indtil 1761, og havde da 4 Gaarde og 7 Huse. Afgiften, nemlig Landgildet, var nu mindre, end for 100 Aar siden; thi den bestod i Rug 1 Td. 4 Skp., Byg 2 Td. 4 Skp. og Havre 2 Td.

I Aaret 1785 stode disse 4 Gaarde, hver især for Hartkorn: 5 Td. 5 Skp. – Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. og gav af Rug: 4 Skp. 2 Fdkr., Byg 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk., Havre 2 Td. 3 Skp. 2 fdkr. i Landgilde; altsaa endnu mindre end for 123 Aar siden. Aarsagen hertil bør søges deri, at Husenes Antal var voxet til 9, og nogle af disse havde hvert et temmeligt Stykke Jord; et af dem stod nemlig for Hartkorn 1 Td. 3 Skp. 2 Fdkr.

I Aaret 1800 var Gaardenes og Husenes Antal det samme.

I 1818 stode disse 4 Gaarde hver for 5 Td. 3 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. 2 Gaarde stode for gl. Afgift: Rug 4 Skp. 2 Fdk., Byg 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk., Havre 2 Td. 3 Skp. 2 Fdk. og 1 Rd. 4 Mk. 2 β. Den ene gav 7 Rd. for Hoveriefrihed. af nye Fæstere gave den ene i Landgilde: Rug 3 Td. 4 Skp., Byg 6 Td., Havre 6 Td., 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 40 Æg; den anden: Rug 4 Td., Havre 9 Td., og det Øvrige, som den Nysnævnte ¹⁹⁾. 9 Huse, af hvilke 2de med lidet Jord ²⁰⁾, foruden Skyttens Bolig med passende Areal af Agerland og et Huus, kaldet Vesterskovshuset, hørte til Endegaarde.

19) Til den undertiden betydelige Forhøielse af Landgildet har Besidderen seet sig berettiget derved, at han og hans Formænd have allene baaret Udskiftnings Omkostningerne, og tage en moderat Indfæstning.

20) Byens Gaardes og Huses Hartkorn er i 1818 forandret, da alle Huusmændene have faaet Jord.

Smidstrup Hovgaarde, som udgiøre en Deel af Smidstrup Bye, og bestaae nu af 2 Gaarde, øre til Skibbinge Sogn; de øvrige Gaarde derimod til Jungshoved Sogn.

Disse saakaldte Hovgaarde have, i Følge Jordebogen af 1603, udgiort en Deel af det saa kaldte „Fredtsgaardsleen“, hvilken Benævnelse jeg ikke har truffet paa uden i denne gamle Jordebog. Til den Tid udgiorde de 4 Boel, som hver gave 2 Mark Landgilde og en Fierding Smør, og dertil laae desuden 2 Huse. Navnet: Hovgaarde er sikkert givet dem i de ældre Tider, fordi det var dem paalagt at underholde Kongen, naar han eftersaa sine Styrishavne (*egl.: Pladsen ved Roret i Ledingskibet*. Havne hvori Ledningskibene laa). Byens Naven er let at udlede af det gamle: Smids og Torp : ∴ : en fra den større Bye udflyttet mindre Bye, hvori Smeden boede; den har det tilfældes med mange smaae Landsbyer, saa at der i denne Egn af Sielland gives endog 3 Smidstrupper.

Efter Matricul Jordebogen af 1662 vare Smidstrup Hovgaarde 3; 2de ældre Gaarde gave hver 6 Mark og 8 Sk. og 1 Td. 4 Skp. Havre i Landgilde. De kunde saa aarlig, hver især, af Rug og Byg, i alt 7 Td. 4 Skp., Havre 3 Td. og høste 4 Læs Høe. Den 3die Gaard kunde saa: Rug og Byg 6 Td, Havre 2 Td. og høste 4 Læs Høe. 2 Huse.

Indtil 1761 hørte de til Rytter-Districtet, og nu var der kun 2 Gaarde, da den 3dies Jorder vare udlagte til 7 Huusmænd.

I 1785 stode disse 2de Gaarde hver for 3 Td. 7 Skp. – Fdk. 2½ Alb. og gav i Landgilde 4 Rd. 3 Mk., i Hoveriepenge 3 Rd. 5 Mk. 15 β. Husene vare 10, som havde et forskielligt Areal af Jord. Paa en Jord, kaldet Holdets Jorden, staaer nu en skøn lille Skov, kaldet Holbek-Vænge.

I Aaret 1800 var Landgildet forhøiet til 10 Rd. 3 Mk. og Hoveriepengene til 23 Rd. 2 Mk. 7 β. Husenes Antal var nedsat til 6, af hvilke gaves i Landgilde 1 Rd. og i Huus-Afgift 4 Rd. og 1 Ugedag.

I 1819 stod hver Gaard for 3 Td. 6 Skp. - Fdk. 2½ Alb. Hartkorn og 1 Skp. 2 Fdk. Skovskyld. Den ene Gaard stod for gl. Afgift 4 Rd. 3 Mk. Landgilde og 23 Rd. 2 Mk. 7 β. Hoveriepenge; den anden, som var udslyttet, gav i Td. Rug og 1 Td. Byg mere. 7 Huse, hvoraf 6 med Jord. Paa denne Byes Jorder ligge nogle Høie, som nu ere for det meste overpløiede.

Skovhuse. Byens Navn tilkiendegiver dens Oprindelse, at den nemlig bestod af nogle Huse, beliggende ved Skoven. Den kaldes ofte Nørre Skovhuse til forskiel fra Søndre Skovhuse, en Bye i Øster Egiszborg Sogn, omtrent 1½ Miil sydligere.

Efter Jordebogen for Jungshoved Lehn af 1603, hørte Byen forhen til St. Agnete Klosters Gods i Roeskilde, inden den kom under hiint Lehn; dengang havde den 4 Gaarde, 2 Boel og et Huus. Gaardene gave hver 21 Skilling Landgildepeng, 12 Skill. Gesteri og 5 Td. Havre. Hvert Boel gav 23 Skill. grot.

I Aaret 1662 havde Byen 5 Gaarde, af hvilke een laae øde og afbrudt. Gaardenes Hartkorn blev nedsat; og den største, som stod for 4 Tdr. 3 Fdkr., og hvis Landgilde var 4 Tdr. Havre, 5 Mark og en Otting Smør, kunde saae aarligen af Rug og Byg tilsammen 8 Td. 4 Skpr, Havre 6 Tdr., og høste 6 Læs Høe. En Jord, kaldet Aalekiste Jorden, gav 1 Td. Havre. 3 Huse.

Efter Commissionens Jordebog af 1714 vare Gaardene 4 og Husene 5. Den største Gaars Landgilde var nu 1 Rd. 1 Mk. 8 Sk. Havre 4 Tdr. 1 Skp. 2 Fdkr. Aalekiste Jorden var lagt under Jungshoved Ladegaard. De fleste avlede 6 Fold Rug, 4 Fold Byg og 4 Fold Havre.

Da Jungshoved blev Ryttergods, havde Skovhuse i nogen Tid 5 Gaarde ²¹⁾; men den ene, som maaskee ikke kunde bestaae, blev deel i 3de Dele og hver Deel lagt til 3 andre Gaarde. Brochenhuus lod Byens Jorder og Gaardenes Hartkorn dele iblandt 3 Gaardmænd, saa at hver stod for Hartkorn: 4 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdkr. $1\frac{1}{3}$ Alb., og gav i Landgilde 5 Rd. 2 Mk. og Hoveriepenge 4 Rd. 3 Mk. 8Sk. Byen havde 9 Huse, hvoraf 3 med Jord.

I Aaret 1800 var Gaardenes Antal det samme; men enhver af dem stod nu for Hartkorn 4 Tdr. 1 Skp. 3 Fdkr. $1\frac{1}{3}$ Alb., og Skovskyld 1 Skp. $2\frac{2}{3}$ Alb, og gav Landgilde 5 Rd. 2 Mk., og Hoveriepenge 25 Rd. 2 Mk. 6 Sk. Af de 9 Huse stode de fleste for Hartkorn 1 Sk. 2 Fdkr., gave i Landgilde 1 Rd. 2 Mk., Hoveriepenge 10 Mark og Huusafgift 2 Rd. 4 Mk. a 3 Rd. 2 Mk., indtil 5 Rd.

I Aaret 1819 havde 2de Gaarde det samme Hartkorn, som ovenfor; den 3die derimod kun 3 Td. 2 Skp. - Fdkr. $\frac{1}{3}$ Alb., da det Øvrige var lagt til Fredskoven. Alle 3 Gaarde stode desuden for Skovskyld 1 Skp. - Fdk. $2\frac{2}{3}$ Alb. En Gaard stod for gl. Landgilde: 5 Rd. 2 Mk., og Hoveriepenge 25 Rd. 2 Mk. 6 Sk., tilfældeds med de 2de andre. Af de nye Fæstere giver den ene i Landgilde: Rug 3 Td., Byg 3 Td., Havre 4 Td., foruden Smaaredsel, som er 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 40 Æg, og den anden skal give 2 Td. Rug, 3 Td. Havre, og Smaaredsel. 10 Huse, hvilke alle have lidet Jord, de Fleste 1 Skp. 2 Fdkr. Hartkorn.

Egebjerg. Byen ligger ved nogle Bakker, som i ældre Tider have været begroet med Skov, især af Eeg; deraf har den nok sit Navn.

I en Fortegnelse over Roeskilde Bispestoels Indtægter omtrent 1370 ²²⁾ anføres Egebjerg i Skibbinge Sogn. Den siges da at have havt 2 Gaarde, af hvilke enhver havde $\frac{1}{2}$ Øre Jord og gav 1 Skilling Korn; ligeledes var der en øde Jord, som tilhørte Bispestolen. Alle tilsammen gave et Sviin ²³⁾.

- 21) Forfatteren har gjort den Bemærkning, hvad Jungshoved Godsens Tilstand angaaer, imedens det var Rytter-District, at man da bestræbte sig for at forøge Gaardenes Antal; men hvorlidet det gavnede, kan sluttes deraf, at man atter blev nødt til at dele de oprettedes Gaardes Jorder iblandt de Øvrige.
- 22) Langebek & Suhm ss. rr. dd. Tom. VII. pag. 8.
- 23) Antages, at en Øre Jord var ikkun et saa stort Stykke Agerland, som kunde besaaes med 1 Td. Korn, og saamegen høeslet at dermed kunde fødes en Koe eller et Nøed; (altsaa det samme, som i Arent Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 2den Bog pag. 82. udg. 1656, siges at være en Ørisboel, og hvilken Regningsmaade brugtes i Norge) da maae disse Gaarde ikke have fortient Navn, uden af Boel; med mindre det i hine Tider er gaaet til, som i vore Tider, at nogle Jorders Skyldfæstning forekommer meget ringe, i Forhold til Jordsmonnets Egenskab og Arealets Størrelse, en Følge af deres hurtigen fremskridende Opdyrkning paa sine Steder. Af den halve Øres Jord gaves i 1 Skilling Korn. Solidus (annonæ, hvilket er det samme, som Solidus frumenti, og hvorved for det meste forstaaes Byg) er en i den barbariske Middelalder opkommen Benævnelser paa en Mynt, som antoges at være = $\frac{1}{14}$ af en Mark; men som hos Romerne forsødes om en Guldmynt af temmlig høi Værdie. En Skilling Korn var efter gl. dansk Kornmaal = 12 Skpr. = 2 Tdr. Arent Berntsens 2den Deel.

I Jordebogen af 1603 anføres af Egebjerg een Gaard, henhørende til det forrige St. Agnetes Kloster i Roeskilde. Denne Gaard gav 3 Mk. 5 β. Landgildepeng, 2 Mk. Giesteri og 3 Td. Havre. og under det saakaldte Fredtsgaards-Lehn hørte af Egebjerg 1 Boel, som gav 5 Mark i Landgilde.

Efter Matricul Jordebogen af 1662 havde Byen 2 Gaarde, af hvilke den ene, hvis Hartkorn nedsattes fra $10\frac{1}{2}$ Td. til 3 Td. 1 Skp. gav 3 Td. Havre, 6 Mk. 6 β. og 7 Vegter Smør. Den anden, som stod for Hartkorn 2 Td. $4\frac{1}{2}$ Skp. gav 5 Mk. 5 β. Aarligen gave Skovhuse og Egebjerg tilsammen 1 Td. Smør og i Penge 2 Mk. 6 β.

I Aaret 1714 vare -Egebjergs 2de Gaarde vel ved Magt. Den største stod for Hartkorn 4 Td. - Skp. 1 Fdk. 2 Alb., den anden for 3 Td. 5 Skp. Udsæden af Rug gav oftest 5 Fold, Byg 4 Fold, Havre 5 Fold. Til begge hørte Frugt- og Humlehauger. Den største Gaard holdt 8 Heste, 6 Køer, 3 Stkr. Ungqvæg, 10 Faar og Lam, og 8 a 10 Sviin; den anden forholdsmæssig ringere. Hver Gaard havde da sin Koehauge med nogle gamle Eger og ung Bøgeskov; ogsaa paa Sædemarkerne var der Træer og en Skov, kaldet Skiegdam.

I 1785 stode Gaardene for samme Hartkorn, som ovenfor. Den større Gaard gav i Landgilde 4 Rd. 3 Mk.; den mindre 4 Rd. og begge, hver for sig, i Hoveriepenge 3 Rd. 4 Mk 8 β.

I 1800 var tilstanden den samme paa det nær, at den større Gaard gav i Hoveriepenge 24 Rd. 5 Mk. 4 β.; den mindre 21 Rd. 4 Mk. 8 β. Til denne Bye har neppe nogensinde hørt Huse.

Egebjerg havde i 1819, ligesom forhen, 2 Gaarde: den ene med Hartkorn Ager og Egn 4 Td. 1 Skp. - Fdk. 2 Alb. Skovskyld 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., hvis Landgilde var Rug 4 Tdr., Byg 4 Td., Havre 4 Td., og i Hoveriepenge 24 Rd. 5 Mk. 4 β. foruden Smaaredsel 1 Lam o. s. v. Den anden Gaard stod for Ager og Engs Hartkorn 2 Td. 6 Skp. 2 Fdk., gav gl. Landgilde 4 Rd. og Hoverie-Penge 21 Rd. 4 Mk. 8 β.

Endeligen høre til Skibbinge Sogn 2de Møller, en Vandmølle og en Veimølle.

Den første af disse kaldes nu Tubeks Mølle og er Bonden velbekiendt, som et Skiftested i Kongereiser. I ældre Tider kaldtes den Tudebølle Mølle, havde sit Navn af en Gaard, som har ligget nær ved den og kaldtes gamle Tudebølle eller Gamblegaard. Denne laae tilligemed en gammel Bye, som for længst er forsvundet og heed Koppager, deels paa de saakaldte Præstøe øde Jorder, deels paa den nuværende Faxinge Byes Marker, i Beldringe Sogn ²⁴).

I 1603 hørte Tubeks Mølle til Jungshoved Lehn. I Følge Lehns Regnskabet var i dette Aar gjort betydelige Bekostninger paa den, hvorfor Niels Møller maatte give en svær Afgift, nemlig 20 Pd. Meel, (som er = 80 Td.) ²⁵).

- 24) Scriptores rr. dd. Tom. IV. pag. 355. 1488 lød Abbeden i Skovkloster i Nestved opsætte et Huus paa Tudebøllefang, og at dette Huus ei stod i „Athelsvæn“ derom førtes et Tingsvidne. 1503 tvang Klosteret Mølleren, som havde ført „eet Gærdhe ind uppa Tudebølle Mølleledam, Kloster til forfang, af sit gamle gærdhested, til at sætte det i sit Sted igien.“
- 25) I Følge Arent Bernstsens Opgivende i Danmarks og Norges frugtbare Herlighed, 2den Part pag. 21.

Søren Lauritzen fik den i 1658 i Pant for Rigets Gield. Mølleren havde da faaet sin Afgift nedsat til 15 Pund Meel eller 60 Td. Af en Jord gav han desuden 2 Mark og 1 Pund Byg 3: 4 Td.

I Matricul Jordebogen af 1662 staaer Møllens Jordskyld for 8 Td. Hartkorn; han kunde aarligen saae af Rug og Byg tilsammen 18 Td., Havre 9 Td. og høste 12 Læs Høe. Afgiften af disse Jorder var kun ringe, 2 Mark og 3¾ Td. Byg. Af Vandmøllen var den aarlige Skyld endnu 15 Pund Meel, i det Stykke Jord, som bestandig havde ligget til Møllen, og stod for Hartkorn: 5 Skp. 1 Fdk., kunde saaes 9 Skp. Byg, 9 Skp. Havre og høstes 3 Læs Høe. Skoven til Møllen var ansat til 12 Sviins Olden ²⁶).

Efter Jordebogen over Prinds Georgs Bøndergods Landgilde var Afgiften i 1688 forandret til 3 Rd. 4 β. i Penge, 35 Td. 3 Skp. Meel, og 2 Td. - Skp. 2 Fdk. Havre.

Da Møllen kom til at høre under Rytter-Districtet, maatte Mølleren lade sig nøie med det Vænge, som laae til Møllen. 1761 stod dette for 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn Ager og Eng; 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld, og Møllen for 12 Td. Mølleskyld; gav aarlig i Landgilde 25 Rd.

Ved Skiøde af 28de October 1800 blev Møllen og dens Vænge giorte til Arvefæste paa de Vilkaar, at i aarlig Landgilde skulde betales 70 Rd. og og af hver nye Eier en Kiendelse af 100 Rd. til Nysøe Besidder; Mølleren skulde have 2 Favne Brænde i Udviisning hver Aar.

26) I Commissions-Forretningen af 1710 siges dette Stykke Skov at være næsten omhugget. Paa Holmen i Mølle-Søen stode 3 Eger og nogle ufrugtbare Træer, kaldte Sall.

Den anden Mølle, som ligger i dette Sogn og er en Veirmølle, kaldes Ravnemøllen eller Endegaarde Mølle. Den staaer paa et af de høieste Punkter i det sylige Sielland, hvis gamle Navn var Ravnebanken, men dennes fortrinlige Beliggenhed for Vindfanget synes ikke at være bleven benyttet førend i Brochenhuses Tid, da Grundskatten af Jorden, hvorpaa Møllen staaer, var 4 Rd. 2 Mk. Møllen er tilligemed 5 Td. Land et Arvefæste. Bygningerne ere Møllereisens Eiendom.

Tæt ved Ravnemøllen ligger en Arvefæstegaard, oprettet af Reiersen, og besogd forhen af et Overdrev, der deels hørte til Smidstrup, deels til Ambek Bye i Jungshoved Sogn. Denne Gaard kaldes Lundegaard ²⁷⁾. Dens Jorder beløbe sig til 104½ Td. Land Ager og Eng, geom. Maal, og staae for Hartkorn: 5 Td. 5 Skp. 2 Fdkr. I Landgilde og Hoveriepenge betales aarlig 104 Rd. 3 Mk., og enhver nye Arvefæster giver en Kiendelse af 100 Rd. til Nysøe Besidder. Aarligen faaer Arvefæsteren 2 Favne Brænde i Udviisning. Tienden til Kirken er 2 Td. Rug, 2 Td. 4½ Skp. Byg og 3 Td. Havre ²⁸⁾.

27) Etatsraad Reiersens fornavne vare: Niels Lunde.

28) For nogle Aar siden laae et Kalkværk i dette Sogn. Det blev drevet af en Mand i Præstøe, som af hver Brænding leverede 10 Tdr. Meelkalk til Nysøe. Nu drives det ikke mere, uagtet Ovnen staaer der endnu.

Bemærkninger, hele Skibbinge Sogn angaaende.

De Skove, som ligge i dette Sogn, beløbe sig i Følge en Landinspecteurs Opmaaling i 1812, til 373 Td. 1 Skp. Land, hvilke alle ere indfredede.

Deraf ere Endegaardenes Heftehaug, Skovhusenes Mark, Revsvænge og Skibbinge nederste Hestehaug .... 96 Td. 6 Skp.
Skibbinge øverste Hestehaug ..... 109 Td. 4 Skp.
Skovhuse Koehaug ..... 56 Td. 3 Skp.
Egebjerg og Hovgaardenes Kohaug ..... 94 Td. 2 Skp.
Holbeks Vænge..... 16 Td. 2 Skp.

Under denne Beregning høre ikke de Enge, som ved Skovene bruges af Skovbetienterne eller til Høslet af 18 Skibbinge Gaardmænd, ei heller Tørvemose, stor $5\frac{1}{8}$ Td. Land, som ligger ved Holbeks Vænge.

I de anførte Skove findes meest Bøg, kun paa enkelte Steder er Egen hyppigere. Alle udmærke sig ved en skøn Opvært. I Matricul Jordebogen af 1662 vare de vurderede til 70 Sviins Olden; nu staae de for Hartkorn Skovskyld 2 Td. 6 Skp.

Hele Sognets Hartkorn beløb sig i 1662 til 203 Td. $4\frac{1}{2}$ Skp. 1 Fdk., (men hvoraf 30 Td. 1 Skp. 1 Fdk. laae ganske øde) og vurderedes til 12226 Rd. 1 Ort. Sognet bestod dengang af 35 Gaarde og 12 Huse. I 1785 bestod det af 31 Gaarde og 51 Huse; i 1800 af $30\frac{1}{2}$ Gaard, 1 Arvefæstegaard og 63 Huse, og i 1819 af 30 Gaarde og 73 Huse. Heraf sees, at Husenes Antal er betydeligen forøget, imedens at Gaardenes Antal dog ikke er synderligen formindsket. En Følge deraf er, at ogsaa Folkemængden er betydeligen tiltaget, ja den synes endog at være bleven noget for stor i Forhold til Arbeidets Tilvært. I 1801 taltes her 572 Personer.

Skibbinge Sogns Beboere ere, i det Hele taget, retskafne og flittige Folk²⁹⁾. Velstanden er vel ikke saa stor i dette, som i Jungshoved Sogn, hvortil Aarsagerne ere: deels at deres Hartkorn, især hvad Skibbinge Bye angaaer, er temmeligen høit, deels at Sognet formedelst dets Beliggenhed ved Landeveien er meget udsat for at gjøre militaire eller Pligtreiser, især i Krigens Tid, og endeligen ere dette Sogns Bønder, paa nogle faa nær, hoveriegørende til Nyesø Hovedgaard. Dog er Hoveriet meget lempeligt, saa at Bønderne selv have foretrukket det for en moderat Penge-Afgift, da Forslag giordes dem derom i Aaret 1806.

29) Eierne vilde Forfatteren have tilføiet Bemærkninger om Land-Almuens Character, Sæder o. s. v. i denne Egn af Siælland; men deels følte han, at han var for lidet kekiendt med disse; og deels stemmede det, som han efter et 6 Aars Ophold paa Nysø havde kunnet lære at kiende, næsten aldeles overeens med Pastor Jonges Bemærkninger om den nordsiellandske Land-Almues Character, Meninger o. s. v.
30) Scriptores rr. dd. Tom. VII. pag. 115. 123.

Jungshoved Sogn

Dertil høre, foruden Kirken og 2de Skoler, Byerne: Roneklint, Bønsvig, Stavrebye, Steensbye, Steenstrup, Smidstrup, og Ambek; en Hovedgaard og 2 Arvefæstegaarde.

Jungshoved Kirke, som ligger i en Udkant af Sognet, tæt ved den lille Fiord Noret, der fra Østersøen gaaer ind imellem Jungshoved og Oremandsgaard, er ligesom Skibbinge Kirke meget gammel, sikkert en af de første fra Valdemars Tid, da Jungshoved nævnes som et Sogn, der omtrent 1370 gav Tiende til Roeskilde Bispestoel ³⁰). Dens Beliggenhed ved den gamle Slotsbanke giver tydeligen nok tilkiende, at Kirken er bygget paa dette Sted for Slottets Skyld, og at altsaa Slottet har været til, førend Kirken. Om Kirkens Opbyggelse gaaer det Sagn, at Grunden til den var først lagt et godt Stykke Vei fra Slottet, paa en Pynt i den nuværende Hovmark, kaldet Mytteshoved eller Mynteshoved. Men næsten hver Morgen fandte enten Grunden forstyrret, eller Materialierne henlagte til dens nuværende Plads. Denne Forstyrrelse maatte naturligviis en høiere Magt have foraarsaget, hvorom ogsaa Sagnet melder; rimeligviis var det Slotsherren, der ønskede sig Kirken nærmere, og den blev da bygget, hvor den nu staaer. Man seer endnu den Port paa Kirkemuren, hvorigennem hvilken Indgangen førte til Kirken fra Slottet; men som nu er tilmuret.

Den var maaskee oprindeligen en Korskirke ³¹). I Taarnet ere 2de Klokker, den ene med Inscriptionen; Si deus pro nobis, quis contra nos. 1616. gus mich Hartwich Quellichmeier. Paa den anden kunde ikke opdages nogen Indskrift.

Geheimeraad Brochenhuus har bidraget meget til Kirkens Prydelse ³²). I den ene Fløi, ligeoverfor Indgangen er indrettet et Begravelses-Capel, hvilket Kirkens Eiere ere forpligtede til at holde i god Stand. I 2de store Liigkister af Marmor hvile Henrik Udam Brochenhuus og hans Frue, Elisabeth v. Holstein. Denne sidste døde den 18de Febr. 1786, og var født den 19de Octbr. 1737. Han var født den 30te Mai 1720, og døde den 11te Juni 1803.

Kirkens Altertavle er ved en Resolution af 18de Octbr. 1799 borttaget fra sit rette Sted og sat bag i Kirken. I dens Sted er kommet et Fag Vinduer med Carbin for. Altertavlen var formodentligen givet af Christian den 6te, da hans og hans Dronnings Sophie Magdalenes Navnetræk findes derpaa.

31) Thi det meget rummelige Sakristie er nok en senere Tilbygning. Maaskee, at ogsaa Choret og Taarnet et have fra de ældste Tider været saaledes, som de nu ere.

- 32) Hvorom er allerede talet i Supplementet til Pontoppidans danske Atlas Tom. VI. 1774.

Døbefadet har i Bunden en afbildning, som forestiller Josva og Caleb med den store Drue. (4 Mosebogs 13 Cap.) Omkring denne læses de Ord: BEMYNT. DEN. HEER. VWEN. GODT. BOVEN. AL. hvilke efter en høllænders Forklaring betyde: „Elsker Herren, Eders Gud, over Alt.“

Paa Messing-Lysestagerne i Kirken staaer et Vaaben, nemlig de Giedders, med disse Bogstaver oven over: OG. DW. og Aarstallet 1629. De betyde: Ove Giedde og Dorthe Urne, hans Hustrue, som var en Datter af Knud Urne til Aasmark og Margrethe Grubbe til Beckeskov. Der er paa sit Sted allerede omtalt, at Ove Giedde fik Jungshoved Lehn 1623.

Paa Degnestolen findes udskaaret: ANNO. DOMEINI 1582. Nogle Liigstene findes i Kirkegulvet; den ældste over Sognepræsten Stellandi Nielsen, som døde 1620, 2 andre over Sognepræsterne Peder Hansen, død 1636, og Magister Fallenkamp, død 1719.

Jus patronatus og efter Forordningen af 3die Junii 1809 jus proponendi har Baroniets Besidder.

Jungshoved Kirke havde sin egen Sognepræst, fra de ældre Tider indtil 1718, da Præstegaarden brændte. Da annecteredes Sognet til Præstøe, og Præstegaardens Avling, som stod for 8 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. Hartkorn og formodentligen udgiorde nogle gode Jorder³³⁾, lagdes under Hovedgaarden. Ligeledes fragik Præsten en Refusion af Ladegaarden. Men i 1751 gjorde General Kirkeinspections-Collegiet en Forestilling til Hs. Majestæt, at Meningheden formedelst den lange Afstand fra Præstøe maatte igien faae sin Sognepræst. Dog vedblev Jungshoved Kirke at være Annex, indtil Geheimeraad Brochenhuus i Aaret 1762 bragte Sagen i Rigtighed. Da han tilbød at give den Præst, som skulde kaldes, i Stedet for Præstegaard, et godt Huus i Stavrebye med tilliggende Jord og aarlig Græsning til 4 Heste, 4 Køer, 15 Faar, 10 Læs Høe og 12 Favne Brænde aarligen, tillodes det ved en Resolution af 24de Junii 1762 saavel ham, som tilkommende Besiddere af Jungshoved, at kalde Præst og Degn. Nogle Aar efter byggedes en Præstegaard og i Stedet for den Præsten tilkommende Græsning paa Hovmarkerne og de 10 Læs Høe, udlagdes til Præstegaarden et Areal af 18 Td. Land.

- 31) I Følge Matr. Jordebogen af 1662 kunde Præsten saae u sin Jord aarligen 6 Pd. Rug og Byg 5: 23 Tdr. og høste 20 Læs Høe. Efter et Sagn, som gaaer i Sognet, skal Præsten, Peder Fallenkamp, selv have afbrændt Gaarden, formedelst det meget utøi, som fandtes i den, og derpaa være flyttet ind i Sakristiet.
- 34) Her vurderede 1 Pund Byg kun til $3\frac{3}{4}$ Td. imedens at det sædvanligen ansloges til 4 Td. ja endog til 4 Td. 1 Skp. ved Forordn. 30te Aug. 1687.
- 35) Disse øde Byer vare: Kirkebyen, hvis specielle Navn ikke findes, men formodentligen havde kun dette Navn, fordi den laae nærmest Kirken. Endnu kaldes Veien fra Stavrebye op til Kirken Kirkebye-Gaden. Den 2den Bye, som var

bleven afbrudt, har muligen været Hattebye eller Haddebye, beliggende ved Roneklint, hvor en af de udflyttede Gaarde nu ligger; der findes i dens Nærhed endnu de saakaldte Hattebyesagre.

I Aaret 1662 vare Kirke- Konge- og Præste-Tienden, hver 8 Pd. byg - 30 Td. ³⁴). Endvidere havde Præsten af Slottets Avling hver 30te Trave Korn, anslaaet til 3 Pund Byg, og af hver Gaard 1 Skp. Rug, i alt 67 Skp. Rug. For 2de Byer ³⁵), som i ældre Tider vare afbrudte og Jorden lagt under Slottet, fik han aarlig 2 Pund Byg og 3 fede Sviin, naar der var Olden, men var der ingen, 15 Mark i Erstatning for hvert Sviin. Da Godset overleveredes til Kongen i 1714, siges Konge-Tienden at være perpetueret til Kaldet ³⁶). Angaaende Kirke-Tienden siges, at den fra ældre Tider er af Sognemændene oppbaaren i Negen, da Gaardene ere ringe, for at de selv til deres Kreatur kunde beholde Foringen og ikke betages den ved Bortfæstningen til andre. Dengang udrededes den med 30 Td. Byg hvoraf Degnen fik 2 Td., fordi han ingen Bolig havde. I Aaret 1761 betaltes Kirketienden af Sognets da værende Hartkorn 239 Td. 7 Skp. - Fdk. 1 Alb. med 40 β. pr. Td. Hartkorn. I 1785 var samme Tiende overladt Bønderne, imod aarligen at svare Byg 109 Td. 1 Skp. , Havre 34 Td. 7½ Skp. og Penge 1 Mk. 12 β. I 1800 var den: Rug 4 Td., Byg 109 Td., Havre 42 Td. 3 Skp., Penge 1 Mk. 12 β. og kunde oppebæres i Natura, naar for godt befindes, undtagen af de 2de Arvefæstegaarde, som havde fast Accord. Med Præsten har Sognet, angaaende de 2de andre Tiender, en kongl. confiemeret Accord af 1796.

Jungshoved Sogn har nu 2de Skoler; den ene er af Frederik den 4des , bygget i samme Aar, som Skibbinge Skole, og ligger i Byen Steenstrup. Den anden Skole byggedes 1798 i Roneklint, i Følge en i 1796 approberet Plan, og den har en god Have, foruden 6 Td. Land Jord, hvortil Besidderen af Godset har tilladt den nærværende Skolelærer ³⁷) at føie 2 Td. Land, der forhen ikke var opdyket. Til sin Tid vil en 3die Skole vorde opbygget i Stavrebye.

36) I Følge Klemmebrevet for Siellands Stift af 1555. Det staaer i Supplem. til Kragii og Stephani Christian III'dies Historie.

37) Af denne duelige Skolelærer, Kirkesanger og Dannebrogsmænd hr. Dizel, har jeg faaet mange gode Efterretninger, især angaaende det Lokale.

I Aaret 1662 ansloges Degnetraven til 72 Traver *) Byg, af hver Trave 3 Skp. - ½ Td. Byg efter det daværende Maal. Af Slottet fik Degnen aarligen 1 Td. Rug, en Side Flesk og en Faarekrop. Til Vordingborg Skole maatte han betale 20 Skp. Byg. 4 Bønder gave Degnens Rettighed til en gl. Degnekvinde. Førend Skolen i

Roneklint blev opbygget, lønnedes en Læsekone i Bønsvig Bye med 6 Rd. aarligen ³⁸).

Nogle Skridt sydlig for Kirken ligger den saa kaldte Slotsbanke, hvorpaa Jungshoveds gamle Slot har staaet; den er omgivet af Grave og ligger omtrent 12 a 16 fod over Vandfladen. Medens en Bygning stod paa denne Tomte, maae derfra have været en viid Udsigt. Efter den nuværende Beskaffenhed af Udenværkerne, især mod Vandet, at dømme, lod Slottet sig ikke let tage, imedens Krigskunsten endnu var i sin Barndom. Vil man forestille sig et saadant gammelt Slots Udseende, maae man ikke sammenligne det med vore nuværende kongelige Slotte; thi dettes Bestemmelse har neppe nogensinde været, at tiene en Overkonge til Bopæl, men var rimeligen fra Svend Grathes Tid kun i militair Henseende anlagt og vedligeholdt. Hvilke Indretninger og Beqvemmeligheder det havde i Aaret 1603, vil man omtrent kunne gjøre sig et Begreb om, ved at læse Knud Ruds Regnskab for dette Aar i Bilaget No. 2. Pag. 164 Not. 2-0. Nu er Tomten begroet med Græs. Hist og her ligge Brokker af de gl. Muur- og Teglstone, som ved deres Form vidne om deres Ælde ³⁹).

Slottets gamle Ladegaard laae adskildt fra Slottet. Om dens Avling har i meget gamle Tider været betydelig, kan ikke vides, dog ere de Hovmarker, som ligge nærmest Slottet og Kirken, sikkert blevne tidligen dyrkede. Tages de 3 Pund Byg, som efter Matricul Jordebogen af 1662 udgiorde Præstetienden, (= hver 30te Trave) til Maalestok, da maatte Avlingens Indtægt til den Tid have været i det mindste 90 Pund Byg = 360 Td., hvilket Quantum Sæd vist nok var meget betydeligt i Forhold til hiin Tids Production og de Markers Størrelse, som kunne antages, dengang at have været dyrkede. Derimod gave Græsgangene til Ladegaarden og Olden i Skovene en større Indtægt. I de ældste Lehns-Regnskaber omtales ikke Slottets Avling, uden hvor der stundom meldes, at en Eng eller Stykke Jord er lagt under Slottet. Avlingen havde nemlig Lehnsmanden altid for sig selv, imod at holde Ladegaardsbygningerne i god Stand. Men da Lehns-Indretningen ophørte, ansattes ogsaa Slottets Jorder til Hartkorn.

*) Trave: Parvis opstillet række eller samling af kornneg paa marken; optællingsenhed for kornneg, langhalm, rør og lignende, omfattende et efter tid og sted varierende antal (af kornneg nu paa Sjælland, Lolland-Falster 20, paa Fyn som regel 40 (egl.: 20 kærve eller bundter á 2 smaaneg olgn.), i Jylland

sædvanligvis 60 (egl.:20 kærver osv. á 3 smaaneg); af bind, bundter rør, Lyng
olgn.

- 38) Saavel disse, som flere Bemærkninger paa andre Steder i denne Topographie, kunde forekomme nogle Læsere at være mikrologiske. Forfatteren havde ogsaa nær udslettet dem. Men da han vidste, at adskillige Læsere gierne saae dem, og da han dernæst selv troede, at de i det mindste kunde betragtes, som Curiositeter, lod han dem blive staaende.
- 39) Efter Sagnet skal paa Slottet være skeet den Tildragelse, at et Drengbarn ved at lege med en ladt Pistol har skudt sin egen Moder, eller, som Andre sige, en Jomfrue med en lille Hund paa Skiødet. En gammel Bonde i Skovhuse, som er død for nogle Aar siden, fortalte at han havde tient paa Slottet og kiørt for en Herre, hvis Navn han ikke vidste. Formodentligen har det været v. Plessen.

I Jordebøgerne af 1661 og 1662 siges Ladegaardens Mark og Høebiering (arbejdet med at bjærge hø) at være af 8 Mænd taxeret saaledes: „Till Jungshoffuit er ichun fast een March med en liden March, kaldis Møllemarcken, som begge kan saais, taxerit for 67 Td. Rug og Byg, er i Hartkorn bereignit 3 Td. Sæd imod een Td. Hartkorn, er 22 Td. 2 Skp. Hartkorn. Desforuden findes i samme store March en Deel udøchtig Jord, som ei er sat for noget. Der kan affles Høe 205 Læs, er udi Hartkorn, 24 Læs imod 1 Td. Harkorn, 8 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Findis tuende Indløcker til Greßgang, udi det ene, som er lille Hestehaffue, kan græssis 20 til 24 Stkr. Fæe, og udi den store Hestehaffue, naar den er indluckt, kan græssis 50 a 60 Stkr. eftersom Aaringerne er; fornffnte Indløcher kunde en sættis for nogen vis Høebiering, formedelst at de for Tykhed af Kratt og Unterschouff en kunde slaais. Schouffene, som udi forleden Krigstid ere meget bleffne forhugne og ilde medfarne, ere af 8 Mænd ichun agted og taxerit for 260 Suins Olden, er udi Harkorn 24 Sviins Olden mod 1 Td. Hartkorn bereignit, gjør 10 Td. 5 Skp. Summa 41 Td. 4 Skp. 1 Fdk.“

I Niels Rosenkrandses indleverede Jordebog af 1662 staaer, at efter Hs. Majestæts naadigste Bevilling bleve 48 Sviins Olden vurderede til 1 Td. Hartkorn, altsaa Hovedgaardens Avl nedsat til 36 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Hartkorn.

Da Jungshoved Gods overleveredes til Kongen i Aaret 1714, var Hovedgaardstaxten af Jord, Engbund og Græsning forøget til 55 Td. 5 Skp. Ladegaarden var forpagtet, efter Geheimeraad v. Plessens fremlagte Contract, for en aalig Afgift i Kroner: 650 Rd. fra 1ste Mai 1713–1716. Ladegaardens Inventarium, hvortil Forpagteren skulde være ansvarlig, var 80 Køer og 2 Tyre, tilsammen vurderede til 525 Slettedaler (= 4 marks værdi) 3 Mk.; Korn Udsæd, Rug 37 Td. 4 Skp., Byg 48 Td. 7 Skp., Havre 41 Td. 1 Skp., i alt 127 Td. 4 Skp. Ved Ladegaarden laae en Deel Bygnings–Materialier, baaede Steen, Tømmer og Bræder til ny Bygning, i Stedet for det gamle nedfaldne Slot. (Hvilke maae være blevne anvendte i den følgende Tid til andet Brug). Ladegaardens Bygninger vare paa den Tid: 1) et nyt i Aaret 1707 opbygget Huus paa 23 Fag i een Længde, behængt med Steentag, og hvori Forpagteren boede. 2) Et nyt Bryggerhuus, ud til

Stranden, paa 8 Fag, ligeledes teglhængt. 3) Kornladen, paa den søndre Side belagt med Steen, paa den nordre med Straae. 4) En Koestald paa 33 Fag med Halmtag og Leervægge, 56 Baase til 112 Høveder. 5) en Hestestald med Vognskuur paa 23 Fag m. m. Haugen, som laae uden for Laden, havde Æble-, Pære- og Kirsebær-Trær.

Nær ved Ladegaarden laae det Tinghuus, hvori Jungshoved Birkeret holdtes, bestaaende af 6 Fag, bygget af Egetømmer, med Leervægge og Straatag; i Huset stod et langt Fyrrebord og 2 Bænke⁴⁰⁾.

Af disse Bygninger ere ikke een tilbage; Hovmarkerne bleve nemlig, imedens Jungshoved var Ryttergods, kun brugte til Græsning, Ladegaardens Bygninger faldt ned⁴¹⁾, og da Brochenhuus modtog Godset i 1761, leiedes Jordene ud til Bønderne.

- 40) Junghoveds Birk blev kort efter den Tid forenet med Vordingborg og Steensbye Birker. Nu hører det under Vordingborg nordre Birke-District, hvis Thing holdes i Præstøe. Thinghuset paa Jungshoved blev siden Degnebolig og er nu nedrevet.
- 41) De brugelige Materialier anvendtes til at bygge Rytter-Barakkerne i Præstøe, som atter bleve nedrevne og solgte. Noget deraf købtes til Roneklint Skoles Opbyggelse.

Fra Aaret 1718 har Gaardens frie Hovedgaards-Taxt været: Hartkorn Ager og Egn 63 Td. 7 Skp. 1 Fdk. og Skovskyld, 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Forpagtnings-Afgiften for Hovmarkerne, som Bønderne betalte i 1785, var 1000 Rd. Fra 1786 til 1798 gave de aarligen 1600 Rd. foruden Hoverie-Pengene, som vare 267 Rd. 2 Mk. 1½ Sk. Da den nuværende Besidder modtog Godset i 1801, blev omtrent $\frac{4}{5}$ af Avlingen drevet for hans Egen Regning og det Øvrige overladt nogle Arvefæstere, deals for 3 Rd., deals for 4 Rd. aalig Afgift af hver Td. Land, foruden Skatterne af Hartkornet. 3 Aar i Forveien var sluttet en Hoverie-Forening med Jungshoved Godsens Bønder, i Følge hvilken de befriedes for Hoverie, mod aalig Betaling 6 Rd. pr. Td. Hartkorn; envher Gaardmand forpligtede sig til at gjøre 50 Reiser uden Betaling til Nysøe eller Præstøe efter Materialer til Bygninger paa Hovmarken m. m. Derimod tilstodes dem aalig af Skoven 1 Skovlæs eller 1 Favn Brænde.

En nye smuk Ladegaard har den nuværende Besidder ladet opbygge, bragt Jorderne under en ordentlig Drift og derved betydeligen forøget Godsets Værdie. Denne Gaard har en Tærskemaskine, som staaer i Forbindelse med et Mølleværk og et Kierneværk. I Aaret 1786 nævntes kun 7 Marker, hørende til Hovedgaarden, nemlig: Tokemarken, Mellemarken, Kirkemarken, Hestehaugemarken, Skovvængemarken, Høiemark og Fuglsangsmark. I 1806 vare der 11 Hovmarker: Skovvænget, Langebjerg, lille Hestehaugemark, Brunsmose, Bukkehøve,

Strandmarken, Slotsbanke-, Tofte-, Mytteshoved-, Sanderød- og Mislehøismarken, tilsammen 287⁹/₁₄ Td. Land ⁴²). Sædskiftet er: 1) Brak, 2) Hvede, 3) Byg med Kløver, 4) Kløver, 5) Kløver, 6) Rug, Byg eller Bælgsæd, 7) den Kornsort af de 3 unævnte, og som ei toges Aaret i Forveien, 8) Havre eller Byg med Kløver, 9) Kløver, 10) Kløver, 11) Kløver. Forpagtnings-Afgiften af Jungshoved og Nysø Hovedgaard tilsammen var i 1806 den Summa: 6460 Rd.

Ved Hovmarkerne ligge 4 Markhuse, som Forpagteren forsyner med Beboere, og hvoraf han hæver Afgiften.

Askebrænderhøien ligger paa en af Hovmarkerne.

42) Dette Areal staaer for 51 Td. 2 Skp. Hartkorn. De øvrige 12 Td. 5 Skp. 1 Fdk. ere overladte til 15 Huusmænd, deels som Arvefæste, deels i Leie, og deels med simpelt Fæste. Paa 4re saadanne Lodder staae 4 Huse. Senere er tilkommet et 5te Huus, hvoraf Herskabet aarligen hæver Afgiften 10 Td. 77B., foruden 4 Arbejdsdage.

Byerne i dette Sogn ere de ovenfor anførte. Nu skal enhver især omhandles.

Roneklint. Den blev i de ældre Tider skrevet Runiklint og Runniklint; Roneklint og feilagtigen Rønneklint i de nyere Tider. Tages Hensyn til dets ældste Navns Etymologie, da kan man maaskee antage, at klinten fik dette efter Rune, Valdærs Dronning, eller efter Kæmpen Rune, som Antiquaren Stobæus troer at være begravet med sine Stidsbrødre i Høien Runebjergæ i Skaane; eller og efter Runerne, hvilket Navn i Følge Helmod's Beretning ogsaa gaves Rygierne ⁴³). Det lod sig da tænke, at enten hiin Kæmpe eller Rygierne havde engang giestet disse Egne, og at saavel Stedet, hvor de gik i Land, hvor Byen Roneklint nu ligger, som ogsaa en Banke ved Skibbinge, kaldet Rones eller Runes Banke, havde erholdt deres Benævnelse af denne Begivenhed. En simplere Derivation kunde være denne, at Runiklint, som oprindeligen betydende den med Krat begroede Klint, udleddedes af det gl. Runrr ɔ: en Kratskov. (lat. arbustum, virgultum). Ordet Klint betyder da her ikke andet, end et Stykke Land, som ligger snart mere, snart mindre brat ved Strandbredden. Byen ligger nu omtrent $\frac{1}{4}$ Miil fra den Deel af Stranden, hvorpaa Navnet Klint kan passe. Paa et Sted kaldes den endnu: høie Roneklint.

43) Suhms D. H. Tome 1. pag. 136. Script. rr. dd. Tom. 1. pag. 60. I Biovulfs Drape, et angelsaxisk Digt, udgivet af Etatsraad, Geheimearchivar og Ridder Thorkelin nævnes i den 38te Sang et Hronesnæs. Pastor R. S. Grundtvig oversætter det ved roneklint.

44) Denne Jordebog er den ældste, som jeg angaaende dette Lehn har kunnet overkomme. Den tilhører de kongl. danske Rente- og General-Toldkammerets

forenede Archiv. Hvad Myntberegningen angaaer, staaer der foran paa dens første Side: „udi Summa Lateris over denne Jordebog og udi Summarum er regnet 1 Alb. (D: en Hvié) paa hver en Skilling efter Kongl. Maytt. Brevs Lydelse, og hver Grott i sig selv er regnet for een Skilling, og ingen Album paalagt, og hver Skilling Grot er regnet for 12 Skilling danske. Ved at extrahere af denne gamle Jordebog fandt jeg, at mange af Gaardmændenes Navne ligne de nuværende; dog vare det nogle med særegne Tilnavne, f. Ex. Taffle, Giest, Humble, Bryde, Noerboe, Kioldersvend, Schibbyger, Kiøbmand o. fl., ja endog et Øgenavn: Vindpose. Af en Familie, som endnu findes paa Godset, navnlig Kuld, gaves flere; af Fornavne forekom oftere, end nu, de gamle: Esbern, Boe o. fl.

I den Lehns-Regnskabet for 1603 vedlagte Jordebog siges Roneklint at have havt 11 Gaarde og 4 Huse⁴⁴). Af hver Gaard gaves da 6 Grott, 8 Skp. Havre, 12 β. Gesteri, 27 β. Boelsviins Pendinge, et Lam, en Gaas, 7 Høns og 20 Æg. Den almindelige Huus-Afgift var en Mark. Af hele Byen gaves aarligen 3 Køer, og for den 4de betaltes 3 Mark. Naar man vil stræbe at reducere de ovenfor anførte Penges og Producters Verdie til vore Tider, da medfører dette megen Vanskelighed og Uvished. Grott eller Groter var Navnet paa en Slags Mynt af Sølv, efter den nederlandske eller flamske Mynt-Regning. [Ældre end denne var den gamle Nordiske, som bestod i Marker, Ører, hvoraf 8 paa Marken, og Ørtuger, hvoraf 3 paa hver Øre. En Øre var = 1 Unze i Vægt, og omtrent saameget, som 2 Mk. 131/3 β. danske i 1765, da Lyxdorph gjorde denne Beregning. (Kiøbenh. Vidensk. Selsk. Skrifter 9de Deel.)] Med denne blandede sig den lyske Regning med Marker, Skillinger Grot, Grot, Skilling, Hvid og Pendinge, hvis Gehalt var til sine Tider saare forskiellig. En lødig Mark Sølv var = 3 lødige Mark Penge; en lødig Mark Penge var = 5 Skilling Grot, en Skilling Grot = 12 Grot og = 9 Skilling; en Grot = 9 Pendinge. Antages nu, at en lødig Mark Sølv er = 18 Rbd. 4 Mk. i Sølv, da vil en lødig Mark Penge være = 6 Rbd. 1 M. 51/3 β.; 1 Skilling Grot = 1 Rbd. 1 Mk. 77/10 β.; 1 Grot = 10 β. (den ubetydelige Brøk, som mangler i 10 β., behøves ikke at regnes) 1 Skilling = 13 β. og en liden Brøk. En Hvid vilde være omtrent 4 β. efter vor nuværende Mynt. Men denne Beregningsmaade, som meest gielder om de i Skaane dengang brugelige Myntsorter, modtager Forandringer, naar man seer hen til de forskiellige Tider. Den Nota, som staaer foran Jordebogen, melder, at i den er hver Skilling Grot regnet for 12 β. danske, altsaa maatte en Skilling være, efter vore nuværende Penge, omtrent = 10 β. S. V.; men siges der nu, at paa hver Skilling er udi Summeringen tillagt en Hvid, saa vilde en Skilling da udgiøre lidet over 13 β. S. V., og en Grot kun 10 β.; hvilket stemmer med den ovenstaaende Beregning. Naar altsaa hver Gaard i Roneklint skulde betale 6 Grott, da ere disse omtrent = 60 Rigsbank-Skilling rede Sølv. 8 Skiepper Havre vilde nærme sig 1½ Td. Havre efter nuværende Maal. 12 Skilling Gesteri 45) vilde være omtrent 1 Rbd. 60 Sk. rede Sølv; 27 Skilling 46) Boelsviins Pendinge vilde være omtrent 3 Rbd. 4 Mk. rede Sølv.

Altsaa var den Penge-Afgift, som i 1603 udrededes af hver Gaard i Roneklint, tilsammen 5 Rbd. 5 Mk. 8 Sk. i rede Sølv. Føies hertil 1½ Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 7 Høns og 20 Æg, da var denne Afgift ikke ringe, 1 Forhold til den ringere Production og de andre Byrder, som Lehnsmandens Myndighed, hiemlet ved Lovene, paalagde Bonden. Da der i den samme gamle Jordebog stedse regnes 16 Sk. dansk kunde efter den nærværende Værdi beløbe sig til omtrent 13 β., saa maatte en Mark være = 2 Rd. 1 Mk. rede Sølv, hvilken Afgift vilde endog til vore Tider være stor nok af et usselt Huus, uden Jord. Og da der tilige er ovenfor omtalt, al Byen gav i Stedet for den 4de Koe, der skulde leveres, 3 Mark = 6 Rd. 3 Mk. i rede Sølv, kan det let hændes, at Bønderne i denne Egn ville snart kunne sælge en middelmaadig Koe til samme Priis. Disse Bemærkninger har Forfatteren troet at burde tilføie, som tienende til Oplysning for Læseren, naar han vil giøre sig et Begreb om den Beregningsmaade, hvorefter Afgifterne i de ældre Tider udrededes af Bonden. Saavel vore, som hine Tidens Usikkerhed i Værdien af de forskellige Myntforter giør i Øvrigt enhver saadan Beregning noget uvis. Var man i Stand til at finde et sikkert Forhold, som med Hensyn til Værdien, fandt Sted saavel fordum, som nu iblandt en Deel Natural-Producter indbyrdes, og sammenlignede dette Forhold med Producternes Værdie i visse opgivne Myntsorter i de ældre Tider, da vilde man komme Visheden nærmere.

- 45) Giesteri eller Gesteri, som det skrives i de fleste gamle Documenter, var en vis Afgift, som paalagdes enhver Gaard, og bestod til den Tid i Penge. Dette Paalæg havde sin Oprindelse deraf, at Bonden var pligtig til at modtage sin Herre, hans Tienere og Heste, som Giester, en kort Tid om Aaret. Da en saadan Giestning stundom dreves for vidt, blev den, især ved Christian den 3dies Reces, afskaffet, og enhver Gaard ansat til at betale en vis Afgift i dens Sted, efter Gaardens Beskaffenhed.
- 46) Boelsviins Pendinge var en sieldnere Benævnelse paa en Afgift af Gaardene. Ved et Boel-Sviin forstodes et Sviin, som var hiemme fedet, og som ansloges til dobbelt saa stor en Værdie, som et Skov-Sviin eller Græs-Sviin, der var det samm, som et magert Sviin. Rimeligviis blev i de Egne, hvor Slotte laae i Nærheden, det paalagt Bonden at levere fede Sviin til Lehnsmandens og hans Tieneres Underholdning; men siden forandredes en saadan Natural-Præstation, hvorved kunde skee Misgreb, til en fast Afgift i Penge for hver Gaard.

Roneklint havde i Følge den af Jørgen Reedz indleverede Jordebog af 1661, ligesom forhen, 11 Gaarde, hver Gaard ansat til Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 1½ Fdk. 3 Alb. Deraf gaves 4 Mark og 3 Skilling, 1 Td. 4 Skp. Havre, et Lam, en Gaas, 7 Høns og 20 Æg. En Gaards Landgilde nød Birkefogden for sin Bestilling. 6 Huse gave hver især 2 Mark. Af hele Byen leveredes 3 Køer og for den 4de betaltes 3 Mark.

Under den svenske Krig 1659 var Byen bleven pantsat til Hans Hansen, Proviantskriver, og kort efter til Jfr. Birgitte Ridtz (skrives ogsaa Reeds).

Efter Matricul-Jordebogen af 1662 var hver Gaards aalige Udsæd af Rug og Byg tilsammen 5½ Td., Havre 2½ Td. Af Høe høstede 5 Læs. Hartkornet blev nedsat til 14 Skpr. og 3 Fdkr. Desuden var Gaardenes Antal forøget med 2de Halvgaarde, som stode, hver for Hartkorn 6½ Skp. 1 Fdk. og kunde aarligen saae: Rug og Byg 3 Td., Havre 4 Skp.; høste 4 Læs Høe.

I Jordebogen af 1714 anføres 11 Gaarde, 1 Halvgaard og 5 Huse. De Flestes Hartkorn var forskielligt, fra 3 Td. 4 Skp. til 4 Td. 3 Skp. Den sædvanlige Landgilde var da 4 Rd. 2 Mk. og Havre 1 Td. 7 Skp. 1½ Pot. Halvgaarden gav 5 Mk. 8 Sk.; et Huus, kaldet Fuglsang ⁴⁷⁾, gav 6 Mark, og et Gaardsæde, som stod for 2 Td. Harkorn, gav 9 Mark, og 6 Sk. De fleste Gaarde holdt 6 Heste, 4 Køer, 2 Stkr. Ungqvæg, 10 Faar og Lam, 6 Sviin. Rugen gav omtrent 4½ Fold; Havren 4 a 6 Fold. Det sædvanligen indhøstede Qvantum i et Mellemaar var: 14 Traver Rug, 12 a 16 Traver Byg, 2 a 3 Traver Havre, og 10 a 12 Læs Høe. Til de fleste Gaarde laae en Frugt- og Humlehaage. Husene svarede i Hoveriepenge 2 Rd. hver, foruden i Landgilde 6 Mark. Til Byen hørte en Skov, vurderet til 26 Sviins Olden, og som bestod i Roneklint Kohauge, Ellekragemarken, Vestermarken og et Vænge til een af Gaardene.

I 1761 havde Byen 12 Gaarde, 1 Halvgaard og 5 Huse. Envher Gaard gav i Landgilde 4 Rd. 4 Mk., i Hoverie-Penge 80 Sk. Den aarlige Huus-Afgift var 3 Rd. 2 Mk.

I 1785 var i Roneklint 11 Gaarde og 11 Huse. Hver Gaard stod for Hartkorn 4 Td. - Skp. 1⁷/₁₁ Alb., gav i Landgilde 5 Rd. - Mk. 2 Sk., Hoveriepenge 4 Rd. - Mk. 6 Sk., Huusafgiften var 3 Rd. 2 Mk.

Efter Bevilling af 29de Junii 1799 nedlagdes een Gaard, imod at der opbyggedes 2 nye Huse og at der tillagdes disse og 7 jordløse Huse, hver 2 Tdr. Land Middeljord; 4 andre Huse med Hartkorn, erholdt ogsaa hver 2 Tdr. Land. Desuden skulde henlægges Jord til Roneklint Skole.

47) Navnet har Huset endnu, formodentligen af et Krat, som ligger i Nærheden.

Af disse 10 Gaarde var i 1800 Landgildet 5 Rd. - Mk. 2 Sk. og Hoveriepenge 24 Rd. 1 Mk. 12 Sk. Af 17 Huse var den almindelige Afgift for hver især 6 Rd. og 4 Arbejdsdage. De Huse, som havde Jord gav 1 Rd. Landgilde og 1 Rd. Hoveriepenge. I 1808 nedlagdes efter Bevilling en Gaard.

I Aaret 1819 stode de 9 Gaarde for samme Hartkorn, som i 1785, men til enhver var lagt Skovskyld 3 Fdkr. ⁵/₁₁ Alb., fordi de have nogen Græsning i en Skov. Af 5 gamle Fæstere gave de 4 hver 5 Rd. - Mk. 2 Sk. i Landgilde, den 5te gav 8 Rd. 10 Sk.; af 4 nye Fæstere gave de 2de hver 1 Td. Rug og 2 Td. Havre, en 3die gav 2 Td. Rug, 3 Td. Byg og 3 Td. Havre; og den 4de 1 Td.

Rug, 2 Td. Havre og 5 Rd. 2 Sk.; alle fire hver 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 40 Æg. Alle Byens Fæstere betalte hver 24 Rd. 1 Mk. 12 Sk. Hoverie–Penge. 20 Huse, alle med Jord, paa 2de saakaldte Hiemsteder nær. En Lod, kaldet Kidhaugen, var udparcelleret iblandt 8 Huusmænd. I Byen boer en Lods.

Til Roneklint hører ved Magelæg en Græsmark, som har ligget til en i Aaret 1799 nedlagt Gaard, og benyttes af Nysø Gaard til Græsning for Ungqvæg. Endvidere hører til Roneklint de saa kaldte Mader, eller Madodden ⁴⁸⁾, en stor Eng paa en Odde, der fra Roneklints Koehauge strækker sig ud i Vandet, skraaes over for den smale Landstrimmel, Fedd, som danner den nordre Side af Indløbet til Præstøe Fiord, ligesom Maderne og Skibbinge Hovedskov, imellem hvilke ligger en liden Bugt ved det saakaldte Egehoved, danne den Søndre Side af Indløbet. Efter et Sagn, som bevares iblandt Roneklinterne og Ambekkerne, skulle hine have faaet Græsningen paa Maderne paa følgende Maade: Ambekkerne beklagede sig for en Frue, der boede paa Slottet ⁴⁹⁾, at de ei kunde uden Vanskelighed gjøre deres Pligtreiser, fordi deres Græsgang, Maderne, laae saa langt borte. Derfor giode hun den Forandring, at de fik Græsningen paa Egehovedet, som hørte til Roneklint, hvorimod Roneklinterne fik Græsning paa Maderne.

48) Ma–Enge er en gammel Benævnelse paa den Slags Enge, som ikke lade sig opdyrke, men dog give god Græsning; de foretrækkes for de saakaldte Kiær–Enge. Roneklints Mader ere nu en Øe.

49) Denne Frues Navn skal have være Else eller Elsebet, og nogle sige, at Tilnavnet var Parsbiørg. Men Else Parsbiørg er et Navn, som jeg ikke har været i Stand til at opdage, at have været nogen Lehnsmands Huffrue. Den eneste Else Parsberg, som omtales i de gl. adelige Slægtregistre, var, saavidt vides, Laurids Ulfelds Huffrue. (Danske Magazin 4 B. 155). Hendes Bryllup stod 1640. Christopher Parsberg, i hvis Eie Jungshoved var i kort Tid, nemlig 1671, var gift med Birgithe Scheel.

Nær ved Roneklint ligger en Vanding, som har faaet det Navn: Asdam, og en lille Mose kaldet Egelund, med nogle Ellebuske, hvilke anføres her, fordi Navnene have noget Særegt ved sig. Mosen med Ellerne ligner intet mindre, end en Egelund. En øde Plads gaves for nogle Aar siden midt i Byen, og som kaldtes Hundehaugen, hvor Frue Elses Skytte skal have boet. Der gives paa Byens Jorder en Høi, kaldet Jomfruehøien; en Høi, kaldet Lillehøi, staaer paa en af Udflytternes Lodder. Denne sidste er nu for en Deel demoleret, da den har afgivet mange Steen til Udflytter–Gaardens Bygning. Dens Høide er nu maaskee 3 a 4 Alen over det flade Jordsmon; Længden er 32 Alen fra Østen til Vesten og Bredden 24 Sl. fra Norden til Sønden. Muligt, at en Kreds af Steen har staaet omkring Høien, da nogle ere endnu tilsyne i Jordskorpen. Inden i den eliptiske Omkreds, som Høien har, findes en mindre Elipse omsat med store Stene, omtrent 18, hvoraf 14 endnu staae der, tilligemed de ledige

Pladser af dem, som Bonden vel har taget bort, inden Forbud kom derimod; denne er 12 Al. fra Norden til Sønden, og 7 Al. fra Østen til Vesten. Indgangen er 10 Al. lang, 2 Al. bred og har været dannet af 2 Rader store Stene, een paa hver Side. For Indgangen til dette, i Form af en Elipse dannede, Gravkammer ere 2 flade Stene, som næsten tillukke det. Noget særskilt Navn har Høien formodentligen ikke havt; af den Ager, som ligger tæt ved den, og kaldes Lillehøis Ager, kan formodes, at den hedte Lillehøi. Nogle Agre, som ligge længere derfra og imod Nord, kaldes Nørre Høis Agre, endskiønt der ikke findes noget spoer af en Høi. Østen for Høien ligge Ellekrages Agre; mod Sydost ligge Hertug-Agre, mod Sønden Høis Spiel og mod Sydvest Hattebye-Agre.

Bønsvig Byes Navn har baade i ældre og nyere

Documenter været uforanderligen det samme. Rimeligviis er det sammensat af det bekiendte Viig, og et gammelt Ord: Bønd, som betyder Indtømmeret i et Fartøi, f. Ex. Knæer og Krumholter (lat. costæ navis). Navnet blev maaskeegivet Byen, fordi der byggedes Skibe i ældre Tider, hvortil de rundtomliggende Skove afgave tilstrækkelige Materialier.

I Aaret 1603 havde Bønsvig 16 Gaarde og 3 Huse. Af hver Gaard gaves 3 Grott, 8 Skpr. Havre, 12 β. Gesterie, 27 β. Boelsviins Pendinge, 1 Lam, 1 Gaas, 7 Høns og 20 Æg. (Omtrent den samme Afgift, som Roneklinterne gave, paa 3 Grott nær, sfr. pag. 107.). Af de 3 Huse kaldtes det ene Gildehuset. Af hele Byen leveredes 3 Køer.

I Aaret 1661 vare Gaardene 16 og Husene 3. hver Gaard stod for Hartkorn: 3 Td. 1 Skp., og gav i Penge 4 Mark, Havre 1 Td. 4 Skpr.; 1 Lam, en Gaas, 7 Høns, 20 Æg. De øvrige Udgifter var ligesom ovenfor. 1 Gaard laae øde. I Matricul-Jordebogen stod hver Gaard for 12 Skp. Hartkorn, og kunde saae af Rug og Byg, i alt 4 Td. Havre 3 Td., Høe 4 Læs. Den gamle Præstegaard synes da at have lagt i Bønsvig eller nær ved Bønsvig Byes Jorder; thi der anføres ved denne Bye, at Præsten, Hr. Morten, gav af en Eng bag Præstegaarden 1 Td. Havre. Der anføres ogsaa, at Sognets Sæde-Degn havde i denne Bye en Jord, hvori kunde saaes 24 Skp. Rug og Byg, og avles 4 Læs Høe.

I Aaret 1714 var Gaardenes og Husenes Antal det samme, som ovenfor. Gaardene stode for Hartkorn: nogle for 2 Td. 1 Skp., andre for 2 Td. 5 Skp. Landgildet var 3 Rd. 5 Mk. 4 β. og Havre 1 Td. 6 Skp. 1½ Pot. Rugen gav almindeligen 4 Fold, Bygget 3½ a 4 Fold, Havren 3 a 6 Fold. Til hver Gaard kunde høstes omtrent 10 Læs Høe. Bygningerne vare vel ved Magt. De fleste holdte 6 Heste, 4 Køer, 2 Stkr. Ungqvæg, 8 Faar og Lam,

4 a 8 Sviin. 3 Huusmænd svarede i Landgilde, hver 2 Mk. 1 β., Hoveriepenge 2 Rd. Skoven til Bønsvig stod i samme Aar for Skovskyld 5 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og var taxeret til 124 Sviins Olden. Derunder indbefattedes: 1) Hovedskoven, som bestod af ung Bøgeskov og nogle gamle og unge Eger. 2) Bønsvig Koehauge med ung Bøgeskov og faa gamle Eger. 3) Bredagers Mark med ung Bøgeskov og en Deel Underskov. 4) Søndermark med gamle Eger. En Skov-Protocol af 1730 udsiger, at Bønsvig Skov, omtrent ½ Miil i Omkreds, bestod af ung Bøg- og Egeskov, foruden god Underskov af Hessel og Elle.

I Aaret 1761 havde Bønsvig 15 Gaarde, 1 Halvgaard og 4 Huse. 3 Gaarde gave i Landgilde, hver 3 Rd. 2 Mk. og i Hoveriepenge 64 β.; de øvrige 12, tilligemed Halvgaarden, gave 3 Rd. i Landgilde; Hoveriepenge, som de 3de første, undtagen Halvgaarden som betalte 48 β.

I Aaret 1785 stode 16 Gaarde, alle for lige høit Hartkorn: 2 Td. 2 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{8}$ Alb. Enhver gav i Landgilde 3 Rd. 4 β. og i Hoveriepenge 2 Rd. 1 Mk. $12\frac{1}{2}$ β. 5 Huse, hvis Afgift var almindeligen 2 Rd.

Det tillodes ved kongelig Bevilling i Aaret 1791, at 6 Gaarde i Bønsvig maatte nedlægges og deres Jord deles iblandt de øvrige 10 Gaarde. I Præmiserne til Bevillingen siges, at Bønsvig Jorder ere slette, bestaaende af sandagtig Skovgrund, der ei med Nytte kan sættes under Plov, førend efter 10 til 12 Aars Hvile, og endda neppe indbringe mere, end 3 a 4 Fold Sæd efter Udsæden. Det paalagdes Eierne at opbygge 6 Huse og at lægge 2 Tdr. Land til hvert af disse og 5 andre jordløse Huse. I Aaret 1800 nedlagdes endnu een Gaard.

Altsaa har Bønsvig nu (i 1819) i alt 9 Gaarde. Deraf staae 8 for Hartkorn: 3 Td. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{2}{5}$ Alb., den 9de for 2 Td. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{2}{5}$ Alb. 5 gamle Fæstere give i Landgilde, hver 4 Rd. 2 Mk. og Hoveriepenge 20 Rd. 4 Mk. 13 β. ⁵⁰⁾. Af nye Fæstere giver den, som har den mindste Gaard, i Landgilde: 2 Td. Rug, 2 Td. Byg, 2 Td. Havre, og Hoveriepenge 16 Rd. 11 β., foruden Smaaredsel, som er 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 40 Æg. De 3de andre nye Fæstere give: een 2 Td. Byg, 6 Td. Havre; en anden 1 Td. Rug, 2 Td. Byg, 4 Td. Havre; en 3die 1 Td. Rug, 2 Td. Byg, 3 Td. Havre og 4 Rd. 2 Mk. i Landgilde, foruden den almindelige Smaaredsel. for hver især ere Hoveriepengene 20 Rd. 4 Mk. 13 β. Byen har 25 Huse, af hvilke de 21 have Jord.

Paa denne Byes Opkomst har Udskiftningen havt en saa velgiørende Indflydelse, at den i det Hele kan regnes for den meest velhavende paa hele Baroniet.

50) Disse faae hver især en Favn Brænde udviist af Skoven. I 1812, ved Aarets Slutning, da en Favn Brænde gieldte 30 a 40 Rd. i denne Egn, og Gaardenes hele Afgift var 25 Rd. 13 β., fik Fæsterne paa den Maade Penges Værd af Besidderen, for at have Gaardene i Fæste. Allermeest gieldte dette om Arvefæsteren i

Steenstrup, som gav 80 Rd. i aarlig Afgift, men fik sig udviist 3 Favne Gavntræe og 5 Favne Bøgebrænde.

I Bønsvig Koehave findes en af Oldtidens Kæmpegrave, som strækker sig fra Nord til Syd omtrent 70 Al. og er 10 Al. bred. Den er omsat af 80 eller maaskee flere Stene, nu tildeels bedækkede af Mos og Løv. For den søndre Ende hæve sig 2 Stene, men ingen for den nordre. Østen for denne lange Forhøining ere 2de Vandhuller, af hvilke Jorden formodentligen er tagen. Terrainet er ellers jevnt og fladt. Paa Forhøiningen groe nu en halv Snees store Bøgetræer. Den har megen Lighed med No. 8 i Pastor og Ridder Bastholms Indberetninger til Historiens Oplysning o. s. v. (see antiqvar. Ann. 2det Bind 1ste Hefte pag. 59) ikkun, at der inde i Kredsen ikke findes nogen Steensætning, eller Spoer af, at der har været en saadan.

I det saakaldte Bønsvig Indelukke, den Deel af Skoven, som ligger Norden for Byen, staae Levningerne af et hedensk Offersted, henved 90 Skridt fra Strandbredden. Paa 3 store Stene hviler en Overligger af over 9 Alens Peripheri. De 2 af disse tilligemed nogle andre, som stode omkring Stedet, ere tildeels sprængte. Denne Steensætning, som er forskiellig fra den Art af Steensætninger, som findes i Kæmpehøiene, og som formedelst Stenens Form synes at have været uskikket til at være et Alter, har jeg kaldet et Offer-Sted, ikke fordi jeg antager, at Offeringer kunde have været anstillede ovenpaa den store Overligger, men i Nærheden af samme, hvor de andre store Stene stode, da Hr. Pastor Fuglsangs Hypothese, at saadanne Steensætninger have i den raaeste Oldtid været en Slags Afguds-Sanctuarier eller Templer, har megen Sandsynlighed for sig ⁵¹).

Steenkisten i Kragekrogen kaldes en Samling af Stene, der staae i Bønsvig Koehave, og have maaskee ogsaa udgiort et gammelt Offersted; thi det synes at være demoleret og en Deel deraf bortført. 6 store Stene ere tilbage, hvoraf den ene er ligesom sammenvoxet med en stor Bøg. De staae paa et jevnt og fladt Jordsmon.

Steenseholt er en stor Sandbanke paa en Udflytters Lod af Bønsvig. Herpaa findes Spoer af et gammelt Thingsted, og et Bøsseskud derfra en Steensætning, hvis Overligger er sprængt. Toverholt, ligeledes en Sandbanke.

Paa en Huusmands Lod staaer en Hvidtorns-Stub, som bruges til Sømærke. Der fortælles om denne Stub, at den, som lægger Haand paa den, vederfares der et eller andet Uheld. Saaledes havde en Gaardmand villet hugge af den til en Plovsløber; men da han var i Færd dermed, gik Øxen ind i Benet. Atter lagde han en anden Gang sin vanhellige Haand paa den, og Dagen efter mistede han en Koe. Den kaldes Staaderstubben, fordi en Tigger døde ved Siden af den. Sikkert vil den i mange Aar bevarer urørt.

Stavrebye. Den kaldes i ældre Documenter Staffuerbye og Staverbye. Navnet kan udledes af det gl. Danske: Staur, Stør, som betyder Mosegræs, slet Græs; (lat. carex) eller ogsaa af Ordet: Stavre, Stav ɔ: en Knippel, Stok, som bruges til Gierdsel. I Danmark findes flere Byer af det Navn, saasom i Lolland, i Fyen ved Hindsgavl, Veilbye Sogn. Langebek mener, at Staurbye eller Stavrebye har sit Navn af Staur ɔ: et Kiær. Efter det Jordsmon at slutte, som ligger omkring Stavrebye, har Byen tilforn været mere, end nu, omgivet af Moser, især paa den nordlige og østlige Side, til hvilke hører endnu den store Mose, kaldet Stavrebye Lyng, som bruges til Tørveskiær; saa at det er ikke usandsynligt, at Byen erholdt dette sit Navn, fordi den havde Overflødighed af Mosegræs, eller fordi der laae store Moser omkring den.

I Aaret 1603 havde Stavrebye 16 Gaarde, 2 Halvgaarde og 4 Boel, foruden 2 Huse. Hver Gaard gav 4 Grott. 8 Skp. Havre, 12 Skilling Gesteri, 27 Skilling Boelsviinspendinge, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, 7 Høns, 20 Æg. Halvgaardene gave 3 Skilling Grot⁵²⁾, 8 Alb. Fæskat⁵³⁾, 5 Høns, 20 Æg. Hvert Huus gav 1 Mark. „Dannemarkishollum (Danmarksholm, en liden Øe, som ligger imellem Nyord og Stavrebye) sagdes Peer Degn alletider at havehavt quit“, fordi han ikke havde nogen Eng. Hele Byen leverede aarligen 4 Køer.

52) Der maae skielnes imellem en Grot og en Skilling Grot. En Skilling Grot indeholdt sædvanligen 9 Grot; men efter den Nota, som er vedføiet Jordebogen af 1603, er den 12 Skill., hvilket i Følge det Ovenforanførte kan beløbe sig til omtrent 9 Mark og 8 Skill. i rede Sølv.

53) 8 Alb. ɔ: 8 Hvid (= 2 Mk. 3 B. r. S.) Feeschatt eller Fæskat, regnedes formodentligen som den passende Afgift, en Halvgaard havde at betale i Stedet for Boelsviinspengene.

I 1661 bestod Byen af: 16 Gaarde og 3 Halvgaarde. En Heel- og en Halvgaard vare afbrændte. Hver Heel-Gaard stod for Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 3 Alb. og gav 4 Mk. 1 B., 1 Td. 4 Skp. Havre, et Lam, en Gaas, 7 Høns og 20 Æg. Præsten, Hr. Morten, havde ogsaa i denne Bye nogen Jord særskilt. I Byen boede en Deel af Slottets Betientere, f. Ex. Anders Kiøgemester. 11 Huse. Stavrebye var da pantsat til Hans Hansen, Pviantskriver, og senere til Jomfrue, Velbaarne Birgitte Ridtze eller Reeds. Efter Matriculen af 1662 kunde hver Gaard saae: Rug og Byg 6 Td., Havre 4 Td. og høste 5 Læs Høe.

Ved Overleveringen til de kongelige Commissarier i 1714 vare her 17 Gaarde, 6 Gaardsæder og 5 Huse. Gaardenes Hartkorn var forhøiet. Den største stod for 4 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Landgildet var 4 Rd. 1 Mk. $5\frac{1}{2}$ Sk. og Havre 1 Td. 7 Skp. $1\frac{1}{2}$ Pot. Der anføres, at Rugen gav omtrent $3\frac{1}{2}$ a 4 Fold. Bygget $2\frac{1}{2}$ a 3 Fold og Havre 4 a 6 Fold. Hver Gaard høstede 12 Læs Høe. De holdt 6 Heste, 2 a 4 Køer, 6 a 12 Stkr. Ungqvæg, 4 a 8 Sviin. De 6 Gaardsæder siges, at høste af Rug: 6 a 8 Fold. 5 Huse gjorde Hoverie til Ladegaarden.

Skoven til Stavrebye, ansat til 1 Td. Hartkorn, var vurderet til 24 Sviins Olden, og bestod af: 1) en Skov, kaldet Bøget og Tykket, med unge Riiseger og unge Bøger, foruden Underskoven. 2) Langesaad-Skov med ung Bøge-Skov og faa Riiseger.

Indtil 1761 var Gaardenes Antal voxet til 24, foruden 15 Huse og en Degnebolig. Men af disse 24 Gaarde vare dog 3 udparcellerede iblandt nogle af de andre Gaarde, deels i halve, deels i tredie Dele. Afgiften af en Gaard uden tillagt Parcel var: 1 Td. Byg, 2 Td. Havre, 1 Rd. og Hoveriepenge 64 Sk.

I Aaret 1785 havde Stavrebye atter 16 Gaarde, som hver stod for Hartkorn: 4 Td. 2 Skp. - Fdkr. $2\frac{29}{32}$ Alb. Landgildet var 1 Td. og 1 Fdkr. Byg, 2 Td. 3 Skp. Havre og 5 Mk. $5\frac{1}{3}$ Sk., foruden Hoveriepenge 1 Rd. 3 Mk. $1\frac{1}{2}$ Mk. 16 Huse, hvis Huusafgift var forskiellig, fra 2 Rd. 4 Mk. - 4 Rd.

I Aaret 1800 var Gaardenes Antal, Hartkorn og Landgilde, som ovenfor; men Hoveriepengene forhøiede til 25 Rd. 4 Mk. 2 β., paa Grund af Hoverie-Foreningen 1796. Hver Gaard stod for 2 Fdkr. Skovskuld. Af 28 Huusmænd havde de 12 Jord. 8 Huse stode paa udflyttede Gardspladser.

Efterat en Gaard er i Følge Bevilling nedlagt i Aaret 1814, har Byen nu (1819) 15 Gaarde, hver med Hartkorn: 4 Td. 1 Skp. 2 Fdkr. $2\frac{5}{32}$ Alb. 7 gamle Fæstere give i Landgilde, hver 1 Td. - Skp. 1 Fdkr. Byg, og 2 Td. 3 Skp. Havre; 1 Rd. 1 Mk. 4 β. For de 8 nye Fæstere er Landgildet forskielligt; een af dem giver 4 Td. Rug, 4 Td. Byg og 4 Td. Havre foruden Smaaredsel; 3 andre give, hver: 1 Td. Byg, 2 Td. Byg, 3 Td. 4 Skp. Havre o. s. v. Alle betale, hver især, Hoveriepenge 25 Rd. 4 Mk. 2 β. 8 Gaardmænd gotgiøres aarligen 1 Td. Havre til enhver af dem, da de ikke længere have nogen Græsning i den Skov, som kaldes Bøiet eller Bøget. 30 Huse, hvoraf 21 med Jord.

Danmarksholmen, hvorpaa findes nogen Græsning, er tilstaaet Stavrebye Gaardmænd til Afbenyttelse. Denne Holm ligger omtrent $\frac{1}{4}$ Miil fra Landet, skraaes for Staves Nakke, den sydligste Spidse af Jungshoved ud i Østersøen, og den er imod Sonden besat med en Mængde store Stene. Bønderne kalde den Degneholmen, fordi den i ældre Tider var tilagt Degnene, som ikke andensteds havde Eng.

Paa en af denne Byes Marker ligger en aflang Sandbanke, kaldet Fagerholt eller Favrholt ⁵⁴). Dette Sted har maaskee sit

Navn deraf, at det forekom at være et fagert eller smukt Opholdssted. Stavelsen: holt, synes at tyde paa, at det har været besat med Træer. Et Stykke Jord, kaldet Oxeholmen, har efter Sagnet sit Navn af Hans Oxe, en Bonde, som fik det, fordi han kørte med Frue Elses kalkunske Høns. Af Benævnelser: Hamp-Agrene, Hampeland og Hampelands Rende, kan udledes den Formodning, at i ældre Tider saaledes her den Hamp, som siden brugtes til Toug og Seil, naar Skibene skulde udredes.

Byens Beliggenhed leder til den Formodning, at den i de ældre Tider har været lidet skikket til Agerdyrkning og mere beqvem til en Røverrede. Thi foruden det, at der ligger Skov i Nærheden, som vist nok har været der fra umindelige Tider, har Stavrebye imod N. O. og Østen en meget stor Mose, kaldet Tørre Lyng⁵⁵). Nord for Byen ligge Vesterløse Holme og Fagerholts Mose.

54) Ved Knæred i Sønder Halland ligger nu et Fagerhult, ligeledes et i Skaane i Christiansstads Lehn. Et Fagerdal nævner Suhm, (D. H. Tom. IX. pag. 464) hvor Kongerne af Danmark og Sverrig mødtes tilligemed deres Dronninger.

55) Af denne Mose udvises aarligen et Stykke Tørveskiær saavel til Gaard- og Huusmænd, som til Inderster og Fattige. Hver Gaardmand faaer 100 Al. Tørven er fortrinlig god.

Steenstrup. Denne var vist nok fra de ældre Tider været en Torp eller mindre Bye, udflyttet enten fra den større Stavrebye, eller fra en af de 2de nedbrudte Byer. Jordbunden har formodentligen været meget stenig, da Byen fik Navnet Steenstorp, der er forandret til Steenstrup.

I Aaret 1603 havde den 8 Gaarde. Afgiften var 9 Skilling Pendinge, 8 Skpr. Havre, 12 β. Gesteri, 20 β. for et Boelsviin, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, 7 Høns og 20 Æg. Af hele Byen udrededes aarligen 2 Køer. En Mose (den nuværende Rævhøls Mose) og et Sted, kaldet Sortholm, hørte forhen til en af Gaardene, men lagdes i det Aar under Slottet.

I Aaret 1661 stode enhver af de 8 Gaarde for Hartkorn: 3 Td. 2 Skp. 2 Fdkr. Afgiften af en Gaard var 1 Rd. og 1 Td. 4 Skp. Havre foruden Smaaredsel. I Krigens Tid var ogsaa denne Bye bleven pantsat til Velbaarne Jfr. Birgitte Ridtz. Efter Matricul Jordebogen af 1662 var hver Gaards aarlige Saad: af Rug og Byg tilsammen 6 Td. Havre 2 Td.; høstedes 3 Læs Høe. Hartkorn blev nedsat til 14 Skpr. 3 Sdkr.

I Aaret 1714 var de 8 Gaardes Hartkorn forskielligt. De Fleste stod for 4 Td. 1 Skp. 3 Fdkr. Landgildet var 4 Rd. 2 Mk. og Havre 1 Td. 7 Skp. 1½ Pot. Rugen regnedes, almindeligen at give 5 Fold, Bygget 3 Fold, Havren 4 a 5 Fold. Der høstedes til hver Gaard omtrent 6 a 8 Læs Høe. 3 Gaarde vare fortrinlige i

Henseende til Bygninger og Jorder. Frugthaver fandtes hos Alle og Humlehaver hos de Fleste. Ved hver Gaard holdtes 6 Heste, 2 a 4 Køer, 2 Stkr. Ungqvæg, 6 a 12 Faar og Lam, 6 a 10 Sviin.

I Aaret 1785 var Hartkornet for alle 8 Gaarde lige høit, nemlig 4 Td. $2\frac{3}{4}$ Alb. Landgildet var i en Tid af 71 Aar ikke forhøiet med mere end een Mark; det var 4 Rd. 3 Mk. Hoveriepengene vare 4 Rd. 3 β. Ingen Huse.

En Arvefæstegaard blev i 1795 oprettet af 2de Fæste-Gaarde, hvortil i October 1800 lagdes nogle Naboers Lodder, saa at dette Arvefæstes hele Hartkorn nu beløber sig til 10 Td. 4 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. Ager og Eng, Skovskyld 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Den har omtrent 97 Td. Land, betaler 80 Rd. aarlig Afgift; men faaer 5 Favne Brænde aarlig, og desuden til Gavn 2 Skovlæs halv Bøg, halv Eeg. Af hver nye Fæster gives 60 Rd. Nu (i 1819) har Steensstrup kun 5 Gaarde, som hver staaer for Hartkorn 4 Td. $2\frac{3}{4}$ Alb. og Skovskyld $1\frac{1}{2}$ Alb. 2 gamle Fæstere give i Landgilde 4 Rd. 3 Mk., og i Hoveriepenge 24 Rd. 1 Mk. 1 β. Af nye Fæstere giver een i Landgilde 3 Td. Rug, 3 Td. Byg og 4 Td. Havre, foruden Smaaredsel, og Hoveriepenge 24 Rd. 1 Mk. 1 β. 2 andre give 1 Td. Rug og 1 Td. Byg, 4 Rd. 3 Mk., og Hoveriepenge. En Gaardmand, hvis Gaard blev nedlagt, fik i dens Sted 6 Td. Land i Arvefæste og aarlig een Favn Brænde. Han betaler deraf 18 Rd. 1 Huus med Jord giver 12 Rd. Landgilde, 10 Rd. Huus-Afgift og gjør 8 Arbeidsdage.

Skoven til Steenstrup Bye var i Aaret 1714 vurderet kun til 3 Sviins Olden, og laae deels paa en Mark, kaldet Steenstrup Aas⁵⁶⁾, deels paa Byens Søndremark, deels paa Holtagres Mark.

Paa Avesfæsterens Mark, nær ved Hovmarken ligger en meget stor Gravhøi. Maglehøi eller, som Bønderne kalde den, Manglehøi, ligger paa en Udflytters Lod af Steenstrup og er meget mærkværdig formedelst sin Størrelse og Høide. Kun om denne fortælles paa Jungshoved, at den er seet brændende og staaende paa Pæle, og at underjordiske Folk dandsede omkring den.

56) Aas er det almindelige Navn paa den fælleds Mark, som Bønderne førend Udskiftningen dyrkede i Forening med hverandre, dog saaledes at hver havde sin Lod, uden at være adskilt ved andet Mærke, end den simple Agerreen. Dog bruges Navnet Aas kun om Ager og Skov paa Bakker.

Smidstrup. Ovenfor ere de Gaarde omtalte, som kaldes Smidstrup Hovgaarde og ligge i Skibbinge Sogn. Smidstrup i Jungshoved Sogn kaldes almindeligen Øens Smidstrup, til Forskiel fra de andre Byer af samme Navn, som ligge i denne Egn.

Smidstrup Bytes Jorder have allerede tidligen været dyrkede. I den Fortegnelse, som Langebek har opbevaret (Scriptor. rr. dd. Tom. VII. pag. 8) paa den roeskildske

Bispestoels Indtægter i Siælland, Møen og Rygen, og som sandsynligen er fra 1370, anfæres om Smidstrup Bye paa Jungshoved, at sammesteds var een Gaard, som havde en Øre Jord og gav deraf aarligen et Pund Korn; 3 Gaarde, hver med $\frac{1}{2}$ Øre Jord og gav en Skilling Korn; 2 Gaarde, hvilke begge tilsammen havde $\frac{1}{2}$ Øre Jord og gav en Skilling Korn; og en Gaard, som gav 2 Grotter (II Grossos). Alle tilsammen udredede 3 Sviin. (Sfr. det, som ovenfor er sagt om Egebierg, hvad nemlig Benævnelserne: Øre Jord, Pund og Skilling Korn angaaer).

I Aaret 1603 bestod Byen af 8 Gaarde og 2 saakaldte Gadehuse. Af hver Gaard gaves 7 Grott. 8 Skp. Havre, 12 β . Gesteri, 27 β . for et Boelsviin, 1 Lam, en Gaas, en Skp. Gaasehavre, 7 Høns, 20 Æg. Huus-Afgiften var en Mark. Af hele Byen udrededes en Koe.

I Aaret 1661 stode disse 8 Gaarde, hver for Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 3 Fdkr., og gave, hver især, 4 Mk. 4 β ., 1 Td. 4 Skp. Havre og Smaaredsel. 4 Huse. Byen var bleven meget forarmet ved Krigen. I Matriculen af 1662 nedsattes Hartkornet til 10 Skp. 3 Fdk. Hver Gaards Udsæd var ikkun: Rug og Byg tilsammen 4 Td., Havre 2 Td. Af Høe høstedes 3 Læs.

I Aaret 1714 var Gaardenes Hartkorn meget forskielligt. Den mindste stod for 2 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.; den største for 3 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Landgildet var 3 Rd. 3 Mk. 10 β . og Havre 1 Td. 7 Skp. $1\frac{1}{2}$ Pot. Rugen gav almindeligen 3 a 4 Fold, Bygget kun 2 a $2\frac{1}{2}$; men Havren 5 Fold. Af Høe høstedes fra 7 indtil 10 Læs. Hver Gaard holdt 6 Heste, 2 a 4 Køer, 6 a 8 Faar og Lam, 6 a 10 Sviin. De fleste Gaarde havde Frugt- og Humlehave. 2 Huse, deraf det ene en Smedie. Hver af disse gav 2 Rd. Hoveriepenge og i Landgilde 1 Mk. 8 β .

I Aaret 1785 havde Smidstrup 8 Gaarde, hver med Hartkorn 2 Td. 5 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. og Skovskyld 2 Fdk. 2 Alb. Landgilde-Pengene vare 3 Rd. 3 Mk. og Hoveriepengene 2 Rd. 4 Mk. $10\frac{1}{2}$ β .

I Følge kongelig Bevilling af 22de Novbr. 1794 nedlagdes 4 Gaarde. Herved forstørredes de øvrige Gaarde og udlagdes Jord til nogle Huse.

I Aaret 1819 havde Byen 4 Gaarde og 12 Huse. Hver Gaard staaer for Hartkorn: 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., Skovskyld 1 Skp. 3 gamle Fæstere gave i Landgilde 3 Rd. 3 Mk. 8 β ., og den fjerde, en nyere Fæster, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre. Hoveriepengene vare for enhver især 20 Rd. 3 Mk. 3 β . Til 10 Huse hørte Jord ⁵⁷).

57) Opregnelsen af hver enkelt Byes Antal af Gaarde, Huse, Hartkorn, Landgilde o. s. v. i forskellige Perioder af de sidst henrundne 200 Aar kunde synes mindre værd at mærke. Dog er den det ikke for de Læsere, som ville nøiere lære at kiende Godsernes ældre og nuværende Tilstand; ei heller for dem, der søge Materialier til Fædrelandets Agerdyrknings Historie. For Fuldstændigheds og ikke en unødvendig Vidtløftigheds Skyld ere altsaa disse Bidrag vedføjede hver enkelt Byes Topographie.

Ambek. Denne Bye har sikkert sit Navn af den Bæk, som begynder Østen for Ambek ved en Mose, forhen kaldet store Søe, gaaer igiennem den anden, Norden for liggende Mose, som forhen kaldtes Roneklint Søe, derfra igiennem Skovhuse Kohave og falder ud i Stranden ved Egehovedet, lige overfor Maderne. Samme Bæk maae have været større i de ældre Tider, medens Jungsoveds Moser vare mindre benyttede og Vandet havde friere Løb.

I Aaret 1603 havde Byen 8 Gaarde og 2 Boel. Af hver Gaard gaves 6 Grott, 8 Skpr. Havre, 12 Skilling Gesterie, 26 β. for et Boelsviin, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, 7 Høns og 20 Æg. Af hele Byen leveredes 2 Køer.

I Aaret 1661 stode disse 8 Gaarde, hver for Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 6 Fdkr. og skulde give 4 Mk. 4 β. 1 Td. 4 Skp. Havre 1 Lam, 1 Gaas, 7 Høns og 20 Æg; men i Krigen 1659 var Byen næsten bleven øde, da 6 Gaarde vare afbrændte. I Matricul Jordebogen af 1662 nedsattes de til 2 Td. 1 Fdk. Hartkorn, kunde saae Rug og Byg 5 Td., 2 Td., høste 6 Læs Høe.

I den Jordebog, som vedlagdes Commissions-Forretningen af 1714, var Gaardenes Hartkorn forhøiede, saa at den største stod for 3 Td. 6 Skp. 1 Fdkr. 1 Alb. Almindelig Landgilde var 4 Rd. 1 Mk. 10 β. og Havre 1 Td. 7 Skpr. 1½ Pot. Rugen gav almindeligen 5 a 6 Fold, Bygget 3 a 3½, Havren 3 a 4 Fold. Af Høe høstedes 10 Læs til hver Gaard. 6 Gaarde havde Frugt- og Humlehaug, til 2de var kun Haugeplads. De fleste holdt 6 a 7 Heste, 3 Køer, 8 a 10 Faar og Lam, 5 Sviin.

I Aaret 1761 havde Ambek havt 10 Gaarde; men nu har den ene af disse udparcelleret iblandt 8 Gaardmænd. Landgildet var 4 Rd. 20 β. og Hoveriepengene 72 β. 3 Huse.

I Aaret 1785 Havde Byen 9 Gaarde, hvoraf 8 vare lige store, og stode hver for 3 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1⁵/₈ Alb. Hartkorn; gav i Landgilde 4 Rd. 1 Mk. 4 β. og Hoveriepenge 3 Rd. 3 Mk. 8 β. Den niende og mindre Gaard paa 2 Td. 2 Skp. 1 Fdk. Hartkorn gav i Landgilde 2 Rd. 2 Mk. og Hoveriepenge 2 Rd. 1 Mk. 9 β. 3 Huse gave hver 2 Rd. 4 Mk.

I Følge kongelig Bevilling blev det i 1794 tilladt at nedlægge i denne Bye 2½ Gaarde, imod at dissers Jord fordeelt paa de øvrige, at der opbyggedes et vist Antal nye Huse og henlagdes 3 Td. Land til hver Huus. En Arvefæstegaard, kaldet Søebyegaard efter den første Arvefæster, blev oprettet af Ambeks og Smidstrups Jorder. Den har 170 Td. Land og som for en Deel var de ovennævnte Byers Overdrev. Dens Hartkorn er 9 Td. 4 Skp., giver 150 Rd. aarligen i Landgilde, faaer aarlig Udviisning af 4 Favne Brænde, foruden et Gavntræ paa 1 Favn. Naar en nye Arvefæster tiltræder Gaarden, betales 100 Rd. til Jungshoveds

Besidder. Kirke-Tienden af denne Gaard er 1 Td. Rug, 3 Td. Byg og 4 Td. Havre.

Af Ambeks 6 Gaardmænd vare i 1819 kun 2de gamle Fæstere, hvis Landgilde var 3 Rd. 3 Mk. 8 β. Af de nye Fæstere gav een Landgilde 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre og 3 Rd. 3 Mk. 8 β., en anden 1 Td. Rug, 2 Td. Byg og 4 Td. Havre for uden 3 Rd. 3 Mk. 8 β.; en tredie 2 Td. Rug, 4 Td. Byg og 3 Td. Havre, og den 4de gav 1 Td. Rug, 2 Td. 5 Skp. Byg og 3 Tdr. Havre, foruden 3 Rd. 3 Mk. 8 β. Hoveriepengene beløb sig til 20 Rd. 3 Mk. 3 β. for hver især. Hver Gaard stod for Hartkorn 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb. og 1 Skp. Skovskyld.

Paa Søbyeegaards Mark ligger Brydsmose, hvilken for et halvt Seculum siden har havt saadan Overflødighed af Vand og Siv, at Svaner byggede der og Ingen kunne komme til dem. Nu er den næsten altid tør.

Bemærkninger, hele Jungshoved Sogn vedkommende.

Skovene i dette Sogn, som i 1812 vare indfredede, beløbe sig efter Opmaaling til 367 Td. 4 Skp. Land⁵⁸). Deraf indeholdt:

Store Hestehauge og Bønsvig Kohauge..... 266 Td. 5 Skp.
Bønsvig Hovedskov..... 55 Td. 1 Skp.
Stavrebye Bøiet..... 45 Td. 6 Skp.

I Matricul Jordebogen af 1662 var Sognets Hartkorn 334 Td. 1 Skp. Det bestod af en kongelig Ladegaard, 68 Gaarde, 3 Huse og Skov til 260 Sviin. I Følge en Vurdering af 60 Rd. for Bøndergodset pr. Tønde Hartkorn og af 80 Rd. for Ladegaards Jorderne, beløb det Heles Værdie sig til 20662 Rd. 3½ Ort og 4 β.

I 1819 var Sognets tiendende Hartkorn 232 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., den frie Hovedgaardstaxt 63 Td. 7 Skp. 1 Fdkr. Sognets Hartkorn Skovskyld var 10 Td. 1 Skp., hvoraf 1 Td. 2 Skp. 2 Fdkr. 2 Alb. hørte under den frie Hovedgaards Taxt.

58) Summen af Baroniets indfredede Skove er = 1041⁵/₈ Td. Land. Jagten er i god Stand, især paa Jungshoved, hvor der gives baade Daae- og Raae-Vildt. Ved Stranden skydes stundom nogle Sælhunde. Paa Stavrebye Lyng og Roneklints Mader er Fugle-Vildt.

I Aaret 1603 bestod Sognet af 67 Gaarde 2 Halvg. 6 Boel og 11 Huse
I Aaret 1661 bestod Sognet af 67 Gaarde 3 Halvg. 2 Boel og 24 Huse
I Aaret 1714 bestod Sognet af 68 Gaarde 1 Halvg. 2 Boel og 15 Huse

I Aaret 1785 bestod Sognet af 67 Gaarde 1 Halvg. 35 Huse
I Aaret 1819 bestod Sognet af 48 Gaarde, foruden 2 Arvefæstegaarde;
104 Huse, deraf 2de Arvefæste-Huse.

Som en nødvendig Følge af det store Antal Huse er Folkemængdens Forøgelse at ansee. I 1801 var Antallet af Personer i dette Sogn 933, og det er nu uden Tvivl noget over 1000 Personer.

Inden jeg forlader Jungshoved Sogn, troer jeg at burde anføre nogle Bemærkninger angaaende dets Sædelighed og Vindskibelighed. Sikkert er det et af de Sogne i Siælland, som siden 1761 er gaaet mees frem i Sædernes Forbedring. Dets Beliggenhed paa en Halvøe ved Østersøen, hvoraf fulgte, at Strandinger ikke sieldent indtraf paa samme, havde i ældre Tider for det, ligesom for den nærliggende Øe Nyejord i Stege Sogn, været lidet gunstig i Henseende til Beboernes Agtelse for Eiendomsretten, med hvilken, især hvad Skovtyverier angaaer, det endnu ikke staaer vel til i Almuens Gemytter⁵⁹⁾. Gamle Mænds Fortællinger om Mord og Vold, fordem udøvede paa Jungshoved, maatte bringe til at raabe Vee! over den Skibbrudne eller over den omvandrende Bissekræmmer, der vovede sig herhid. Derfor geraader det nu til Indvaanernes saa megen større Ære, at alle vel Underrettede tilstaae, at Justitien har i de senere Tider ikke havt Leilighed til at vise sin straffende Myndighed i dette Sogn. Det kan nu opvise flere udmærkede Agerdyrkere iblandt dets Gaardmænd. Haugedyrkingen er bragt saavidt hos Nogle, at den forskaffer de rede Penge, som behøves til at klarere Skatter og Afgifter, og stundom et Overskud. Der skal endog gives den Huusmand, som i enkelte gode Aar har høstet 50 Td. Frugt. En Deel af Sognets unge Karle, der i Kongens Tiendeste have faaet Lyst til Søefarten, lade sig i Fredstider hyre paa Koffardie-Skibene. Nogle Huusmænd og Indsiddere besatte sig med Fiskerie, dog drives dette ikke med saa stor Fordeel, som Sognets Beliggenhed giver Leilighed til. Vandene ere temmelig flade, de give Aborrer, Flyndre, Aal og stundom Giedder. Af den sidste Slags Fisk fangedes aarligen en Deel førend Krigen begyndte 1807. Mange formode, at Skydningen fra Roneklints Batterie af det derværende svære Skyts har fordrevet dem.

59) Bonden troer, at Gud giver Træerne i Skoven Væxt, ligesaavel til umiddelbar Nytte for ham, som for Eieren. Dog vil denne Fordom snart forsvinde, naar Skovene vorde mere og mere indfredede, og naar Eierne ved at sælge af Skovene, hvor dette er tienligt, befrie Bonden fra en sørgelig Nødvendighed, stundom at forskaffe sig det paa en ulovlig Maade, som han ikke kunde erholde paa en lovlige. Dog er Skovtyveriet mere gængse i nogle Sogne, end i andre. Det hændtes for kort Tid siden, at en Jordegodseier, da han ved en Auction sagde til en Deel Bønder: „I stiale snart Skoven fra mig!“ fik det Svar: „Nei, Han faaer dog det Meste.“ En Aarsag, som bidrager til at Skovtyverie er sieldnere paa Baroniet, end i Omegnen, er vist ogsaa den, at nuværende Besidder foruden aarlig Udviisning af Brænde og Tørv til Beboerne, tillige giver dem det fornødne Bygningstømmer.

3.

Pr stoe Sogn.

Heri ligger Nysøe Hovedgaard. Den skønne og tillige beqvemme Beliggenhed, som Nysøe har, udmærker den fremfor de fleste Herregaarde i Siælland. Af det Foregaaende er det allerede bekiendt, at Hovedbygningen er af Grundmuur opført i Aaret 1673 af Jens Lauritsen, kongelig Pensionarius paa Vordingborg Amt. En Bekræftelse derpaa give ogsaa 2de Inscriptioner paa bygningens Frontispice, den ene mod Ladegaarden med disse Ord: **„Jens Lauritsen. Barbara Vilders. Anno 1673“**. Den anden mod Haven: **„Gud verre æred, Aar 1673 lod Jens Lauritsen og hans Hustrue Barbara Vilders dette bygge“**.

Paa det Sted, hvor Nysøe nu staaer, var forhen Morads, Vand og Tuer, saa at Qvæget stundom omkom der; Hovedbygningen staaer paa et Sted, hvor der var en stor Vanding, kaldet Nysøe ⁶⁰), og som tildeels blev opfyldt med Gruus og Jord af en Høi, der laae, hvor nu Haugen er. Denne Forklaring afgave nogle Tingsvidner i Aaret 1689. Den nuværende Besidder af Baroniet har i sit Væрге et Skiøde af 1648, underskrevet af Rigens Raad, hvorved der tilskiødedes Lauritz Nielsen et ved Præstøe liggende øde Jordsmon, kaldet Klosterhaugen, hvoraf aarligen gaves en Tønde Løg eller 5 Ort, paa det Vilkaar, at han paa samme Jord skulde lade bygge; ligeledes haves Frederik den 3dies Confirmation og Skiøde til Borgemester Lauritz Nielsen i Præstøe paa en saakaldet „øde Morads-Plads“, hvis Navn Nysøe, uden for Præsøe, dateret 8de Junii 1651. I Følge dette Skiøde kostede Pladsen, omtrent 30000 Qvadatalen, 30 Slettedaler. Jens Lauritsen, som siden efter byggede Hovedgaarden, havde arvet disse Pladserefter sin Fader Laurits Nielsen og sin Broder Søren Lauritsen. Hovedbygningens Facade, som ligger mod Sonden, ud til Haugen, er 52 Al. i Længde og omtrent 16 a 17 Al. i Høide fra Grundstenen til Gesimsen; den er 15½ Al. dyb. Ud til Gaarden ligge de 2de Fløie, hvilke, ligesom Bygningen, ere 2 Etager, foruden en stor, meget beqvemt indrettet Kielder, hvori Kiøkken, Domestikværelser og andre til Oeconomien hørende Liligheder. Det nuværende baade indvendige og udvendige smukke Udseende og beqvemme Indretning fik Bygningen i Geheimeraad Brochenhuuses Tid. I Frontispicen ud til Gaarden og til Haugen

er et godt stort Uhr, ved hvilket en Kirsten Kimer og Peer Døver synes at gjøre deres Tieneste ved Qvarteer og fuldt Slag.

I ældre Tider skal Hovedbygningen have været aldeles omgivet af Vand og en Vindelbroe været ud imod Ladegaarden. Nu har den paa de 3de Sider en temmelig bred Park, da Brochenhuus lod den 4de Side opfylde, brolægge, beplante med 2de Rader Træer, og adskille fra Ladegaarden ved Plankeværk.

Til Ladegaarden høre: 2de Længder af Bindingsværk, 12 Al. dybe, den ene 23 og den anden 22 Fag lang. I den østre Længde er Contoir, Bolig for Forvalteren, Gartneren o. fl. Beqvemmeligheder. I den vestre Længde boer Forpagteren og er Meieriet. Endvidere en stor grundmuret Lade, 2 Hestestalde og 2 Qvægstalde tilligemed flere mindre Bygninger. Et Korn-Magazin til Tiende og Landgilde Kornet, 2 Tømmer-Huse. Hoved-Indkiørselen er imod Nord, igiennem en grundmuret Port, oven over hvilken der fordum har staaet et Taarn, hvori Bønderne maatte poenitere, naar de havde forseeet sig.

Bygningerne ere i 1793 taxerede til 20800 Rd., for hvilken Sum de bleve assurerede i den for Landet 1792 oprettede Brand-Casse. Nu er Summen for Brand-Taxationen 33290 Rd.

60) Saaledes har ogsaa ved Skielskiør ligget et Nysøe, Navnet paa et Sted i Byens Mark ved Overdrevsledet, hvor der har været en lille Søe. Peter Friis Edwardsens Beskrivelse over Skielskiør.

Haugen er temmelige stor, anlagt paa hollandsk Viis med snorrette brede Gange og stive Hækker. I dens østre Deel er ovenpaa en god grundmuret Jordkielder til Kiøkkenurter anlagt en høi Bakke med hækker, kaldet Sneglebakken efter dens Form, og ovenpaa samme staaer et levende Lysthuus, hvorfra er en smuk Udsigt over Præstøe Fiord og dens Omegn. I Haugens vestre Deel er en meget stor cirkelrund Buegang af Lindetræer, tæt sammenvoxede, og rundt omkring samme et Partie sieldne Træer og Buskvæxter. Til Haugen høre Drivhuse for Blomster og Frugter, Espaliers og mere, som pleier at findes i de Herregaardes Hauger, hvis Besiddere have Lyst og Evne til at bringe det med Haugevæsenet, end almindeligt. Foruden Parken har Haugen nogle mindre Vandbeholdninger, til hvilke Vandet kan ledes i de fugtige Aar, da den ligger noget lavt. For skarpe Vinde er den meget betrygget derved, at den er omgivet af en Deel store og smaae Træer, hvorimellem ere anlagte Spadseregange.

Fra Haugens sydlige Deel fører en meget skøn Allee af Lindetræer ud til den Vesterbroe, en Samling af Huse, der ligge Vesten for Præstøe, i hvilke Haandværkerne boe, som arbeide paa Nysøe. Denne Allee bestaaer af 73 (forhen 77) Lindetræer paa hver Side og er omtrent 710 Al. Lang. Paa det Sted, hvor Alleen

og den tæt ved samme liggende Mark nu ere, skal, efter et Tingsvidnes Udsagn i Aaret 1689 have ligget nogle Hauger med Frugttræer, hvilke Præstøe Borgere tilforn havde havt i Fæste fra Vordingborg Slot, og kaldtes Klosterhaugerne.

Nord-Vest for Nysø Hauge ligger en Lystskov, hvis Areal er 9 Td. Land, og hvori ere Spadseregange efter engelsk Anlæg. Midt igiennem denne Skov gaaer en Allee af Lindetræer ud til Landeveien.

Til Nysø har i ældre Tider hørt et Teglblænderie, som skal have ligget ved Stranden.

Nysø frie Hovedgaards Taxt er, i Følge Matriculen af 1686, 22 Td. 7 Skp. - Fdk. 1 Alb. Ager og Eng; 4 Skp. 2 Fdkr. 2 Alb. Skovskyld. Under Hovedgaarden hører endvidere af contribuabelt (skatter og afgifter til staten) Hartkorn 4 Td. 1 Skp. 2 Fdkr. Ager og Eng, 2 Skpr. Skovskyld. I Aaret 1742 havde Nysø kun 3de Marker, som kaldtes Møllemarken, Mellemarken og Nørremarken, hvilke 3de Marker i en beskreven Retssag af 1718 siges, at bestaae af de forhenværende 19 Klosterhauger, 10 mageskiftede Jorder og den Deel af Præstøe Overdrev, som i 1676 var indgrøftet, som Gods, der var udlagt Jens Lauritsen. I 1742 nævnes de 2de Skove, som hørte til Gaarden, at være Hollænderskoven og Trollevraaen eller Foelehaugen. Dertil kom et Vænge, kaldet Oregaard og nogle Enge paa den store Holm i Bolefiorden ⁶¹). I Aaret 1797 bleve 9 Marker drevne, nemlig Jiskielder-Marken, Allee-, Friborg-, Mølle-, Nørre-, Trollevraae-, Uglemose-, Hollænder- og Strand-Marken. Sædskiftet var, naar det 1ste Aar er Brak, det 2det Hvede; 3, Byg; 4, Rug; 5, Havre og Kløver; 6, Kløver-Slet; 7, Græs; 8, Græs; 9, Græs. Disse 9 Sædekobler udgjorde tilsammen omtrent 263 Td. Agerland. I Aaret 1805 er tilkommet en nye Mark, Ryddeskovs-Marken, omtrent af samme Størrelse, som en af de ældre Marker.

Forpagtnings-Afgiften var i 1788 den Sum 1200 Rd. foruden 20 Td. Havre og flere Natural-Præstationer. Indtil 1ste Mai 1806 var den 1820 Rd. foruden Rd. 20 Td. Havre, 32 Læs Høe, 24 Læs Rughalm, 16 Læs til Strøelse, 15 Læs Langhalm, Græsning til 10 Heste, 10 Køer, 9 Faaer; foring om Vinteren til 10 Køer og 9 Faar ⁶²). Nu drives Gaardens Avling for Besidderens egen Regning. af Eng har Nysø, foruden et Stykke i Møllemarken og Uglemosemarken, den betydelige Oregaards Eng og 8 Enge paa den store Holm. Indtil 1780 hørte et Stykke Jord i Præstøe, kaldet Klostermarken, til Nysø; men blev i det Aar mageskiftet imod nogen Jord paa Overdrevet.

Til Gaardens Drift gjøres Hoverie af Skibbinge, Endegaarde og Broskov Byer, og af de fleste Gaarde i Amedrup Bye. Hoveriet er bestemt ved Foreningen af 18de Mai 1792 og 22de August 1796.

De Hovmarker, som nu drives under Nysø Hovedgaards Taxt, have forudm hørt under Vordingborg Lehn og havdes i Leie af Præstøe Borgere, der benyttede dem til græsning. I Aaret 1658 bleve de udlagte til Søren Lauritsen i Pant for Rigens Gield. Før Valdemar IVdes Tid hørte de til Skovkloster i Nestved; men da dette ønskede sig befriet fra Kongens Besøgelse, naar han giefte det med sine Tienere, Heste og Hunde, overlod Klosteret ham til Vederlag Engene ved Tudebølle, (2: nuværende Tubæksmølle, og Engene deromkring) Faxinge og Præstøe med sit Fang, 1353 ⁶⁵). Saaledes kom de under Vordingborg Slot og Lehn; men om nogle af disse Jorder ere senere lagte til det i Præstøe forhen værende St. Antonii Kloster og ved Reformationen ere komne igien til Vordingborg Lehn, derom har jeg ikke kunnet finde noget Vidnesbyrd. Da Præstøe Jorder 1658 pantsattes til Søren Lauritsen, vare de 21 i Tallet og bortleiedes til Præstøe Indvaanere, som gave 3 Mark og 4 Hvid for enhver af de ringere, og 5 Mark 2 Skill. 2 Hvid for enhver af de bedre. Af 19 Klosterhauger udenfor Byen gaves 5 Mark 1 β. 1 Alb., nemlig 19 Alb. eller Hvid af hver Hauge. For græsgang gave samtlige Borgere 2 Td. Rostokker Øl aarligen. I Jordebogen over Prinds Georgs Landgilde af Vordingborg Amt i Aaret 1682 omtales 15 Præstøe Jorder, altsaa vare de forøgede med 4 Jorder siden 1658; thi i Følge Kong Kristian den 5tes Bevilling, at Nysø Hovedgaard maatte oprettes, var det af 10 Præstøe Jorder med tilliggende Skov, af Klosterhaugen og 19 Hauger uden for Byen, af Præstøe Overdrev og en Jord fra Oregaard at Hovedgaardstaxtens 20 Td. 2¹/₁₆ Skp. udbragtes. Siden efter fik Præstøe noget af Overdrevet igien tilbage, imod at det betalte aarligen til Nysø 11 Slettedaler, hvilke nu betales med 7 Rd. 2 Mk. De Refusioner, som udredes af Nysø Gaard, ere: Til Sognepræsten i Præstøe, som Tiende, 1 Rd. 1 Mk. 8 β. og 3 Favne Brænde. I Følge en Bevilling af Christian 5te, dat. 1ste Febr. 1687, skal Sognepræsten i Præstøe have af de ovenfor omtalte 10 Jorder 24 Skilling aarligen af hver Jord. Til Chordegneren gives aarlig en Refusion af 2 Rd. 4 Mk. og 1 Favne Brænde. Til Skoleholderen i Skibbinge 1 Rd. 5 Mk. 8 β. og 3 Favne Brænde; som Degn faaer han 2 Favne Brænde. For Vedligeholdelse af Begravelsen, som Nysø har i Præstøe Kirke, gives aarligen 2 Td. Byg. Jens Lauritzen havde nemlig i Aaret 1671 ladet bygge paa den østre Ende af Kirkens Nordre Kapel en Begravelse, og ved sit Gavebrev af 12te Septbr. 1671 paalagt Nysø Gaards tilkommende Eiere aarligen at levere 2 Td. Byg til Kirken, imod at den skulde sørge for Begravelsens Vedligeholdelse. Nysø besiddere have i Kirken en lukket Stoel med særskilt Indgang fra Kirkegaarden; hvilken Stoel kiøbtes dertil i Aaret 1777 af Geheimeraad Brochenhuus.

- 61) Disse Enge købtes til Gaarden i Aaret 1725.
- 62) 1806 den 1ste Mai bestod Hollænderiet af 67 Stkr. Køer og 3 Tyre. Dette Antal er nu forøget næsten til 100 Stkr. Inventarii Sædekorn var: Hvede 32 Tdr., Rug 30 Tdr. 6 Skp., Byg 39 Td., Havre 54 Td.
- 63) In libro donationum monasterii beati Petri Nestved. & Skovcloster, in ss. rr. dd. Tom. IV. pag. 341. Heraf sees tydeligen, at Præstøe indtil Aaret 1353 ei endnu har været Kiøbsted. Det fik ogsaa først i Aaret 1403 Kiøbstedes Privilegier, da det tilforn var et fiskerleie for Beldringe Kloster.

Til Hovedgaarden hører i dette Sogn en stor Skov, kaldet Hollænderskoven, som paa 3de Sider omflydes af Præstøe Fiord og paa den 4de, mod Vesten, begrændses af Hovmarkerne og Præstøe Byes Jorder paa Overdrevet. Denne Skov var forhen deelt i 2de Dele, af hvilke den ene brugtes til Græsgang for Hollænderiet, og den anden var indhegnet, som Fredskov. Nu er den hele Skov Fredskov og i den Deel af samme, som ligger nærmest Nysø Gaard og ved Stranden, ere anlagte nogle smukke Spadseregange, forsynede med Bænke, Borde, ja endog en Skorsteen er placeret i Nærheden. Det Veed, som fældes i Hollænderskoven, skal være fortrinligt til Gavntømmer. Den har megen god Egeskov, hvoraf i 1808 og 1818 fældedes en betydelig Deel til Flaadens Tieneste. En Planteskole er anlagt i 1818, hvorfra i sin Tid skulle udplantes saavel Naaletræer, som andre Arter af Skovtræer, især unge Eger. Hollænderskovens Areal var I Aaret 1812 = 169 Td. Land.

Paa Hovedgaardstaxtens Jorder ere byggede en Deel Huse. Hvor den ovenfor omtalte Vesterbroe nu er, har allerede 1689 været nogle Huse, som i dette Aar ved en Landstingsdom bleve bestemte, at høre under Præstøe Sogn, fordi de i nogen Tid havde søgt Beldringe Kirke. I disse Huse boede alle Slags Haandværkere, ja endog en Teglbrænder og en Skipper, i Aaret 1742. Af 23 Huse, som stode der og ved Hovmarkerne, betalte 12 for Hoverie og i Afgift tilsammen 106 Slettedaler. I 1761 vare kun 20, og i 1796 kun 16 Vaaninger paa Hovedgaardens Jorder. Nu ligge 3 Huse, hørende til Nysø, ved Ole Hanskroe (saa kaldet efter Ole Hansen, som boede der 1689, til hvilken Tid de kaldtes Hollænderhuse). Ved Trollevraamarken 1 Huus, 1 Huus kaldet Statfornær, 2 Huse, kaldte Friborg- eller Qvindebierghusene, 1 Huus kaldet Møllehjørnehuset, og ved Enden af Nysø Allee 11 Familier, for det meste Haandværkere, i ligesaamange Huse med Haugeplads, men hvoraf 2 og 2 stode tæt sammen. De Fleste have et Stykke Jord ved Husene, foruden deres Hauge.

4.

Beldringe Sogn.

Heri ligge *Oregaards–Husene* og *Oregaards Vænge*.

I de ældre Tider kaldte man i Siælland de Agre Or–Agre, som ikke indbefattedes under den sædvanlige Drift, Trevangsbruget, men som afbenyttedes meest til Græsning, dog ogsaa stundom besaaedes. Deraf har Oregaard og Oregaards Vænge formodentligen deres Navne. At der, hvor Oregaards–Husene nu staae, har lagt en Gaard, sees af Vordingborg Lehns Jordebog for 1661, hvori Oregaarden nævnes iblandt det Gods, som 1658 var bleven udlagt til Søren Lauritsen i Pant for Rigens Gield. Gaardens Afgift var 1 Td. Smør og 1 Pund (4 Td.) Byg aarlig. I Matriculen for 1662 staaer den for Hartkorn 5 Td. 5 Skp., og Skov til 4 Sviins Olden; kunde saae Rug og Byg 7 Td., Havre 6 Td., høstede 60 Læs Høe. I Aaret 1671 tilskiødede Jens Lauritsen sig denne Gaard i Stedet for 3de andre, nemlig een i Rønnebek og 2 i Sandbye Sogn.

I Aaret 1763 vare her 4 Huse med Jord; nu ere der 2 Huse med Jord. Hartkornet er 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. Ager og Eng, og 2 Skp. Skovskyld ufrit. Den store Eng ved Oregaards Skoven har maaskee foraarsaget den høie Ansættelse til Hartkorn.

Det indfredede Stykke Skov, som her ligger, bestaaer af god ung Ege– og Bøgeskov, og indeslutter et Areal af 40 Td. 1 Skp. Land.

5.

Baarse Sogn.

Af dette Sogn hører til Nysø en liden Bye, kaldet Broskov. Byen har formodentligen sit Navn af Broen, nemlig Evenbroe 64), som ligger nærved den, og af den Skov, som forhen stod paa en Deel af Byens Jorder; men er nu næsten Bortryddet.

64) Naar man fra Vindbyeholdt passerer Tappernøie Kroe og reiser mod Sønden, er Evenbroe let at finde. Denne Broe har sit Navn af en gammel Bye, som laae nær ved den. og heed Effuen, ligesom det Vand, der fra Præstøe–Fiord gaaer inden for Broen og skiller Oregaards–Engen fra Broskov Bye og Engelholms Gods. I ældre Tider laae her en Vandmølle, kaldet Kongens Mølle, som hørte under Vordingborg

Lehn. I Aaret 1658 havde Effuen Bye 3 Gaarde og 5 Huse. Maaskee Bredeshauge og Tappernøie Kroe ere byggede paa denne Byes Jorder.

Da Byen i Aaret 1658 pantsattes til Søren Lauritsen, udgiorde den 3 Gaarde og 1 Huus. I Matriculen af 1662 siges den at være pantsat til Jens Lauritsen, til hvem Broderen maaskee i dette Aar havde overdraget sin Ret. Den anføres, da at have havt 4 smmae Gaarde og 1 Boel. Den største af disse stod for Hartkorn 2 Td. 1 Skp.; kunde saae 4 Td. Rug, 3 Rd. Havre og høste 8 Læs Høe. Af denne betaltes 1 Td. Smør, 1 Td. Havre og 1 Mark 11 Hvid. Skoven til Byen var vurderet til 26 Sviins Olden.

Der høre til Byen, efter Udskiftningen i 1796, 3 Gaarde og 3 Huse. De 3 Gaarde giøre Hoverie til Nysøe kun for 2 Gaarde. Hver staaer for Hartkorn 2 Td. 6 Skp. 2 Fdk. $2\frac{2}{3}$ Alb. og Skovskyld 1 Skp. $1\frac{1}{3}$ Alb. I Landgilde betalte de 2de 2 Td. Rug, 4 Td. Byg og 3 Td. Havre, og den 3die 1 Td. 4 Skp. Rug, 4 Td. Byg og 3 Td. Havre. Alle tre give i Smaaredsel 1 lam, 1 Gaas, 2 Høns og 40 Æg. I 1818 bleve Gaardenes Hartkorn noget forandret, da 3 af de i samme Bye nu værende 4 Huuselodder have faaet Jord af dem, i Stedet for den Græsningsret til en Koe og 2de Faar, som Gaardmændene skulde præstere; men som ofte gav Anledning til Trætte.

6.

Allerslev Sogn.

Af dette Sogn hører til Baroniet en Bye, kaldet Ammedrup, i ældre Tider Ammetorp, og var maaskee en Torp eller udflyttet Bye fra Allerslev ⁶⁵). Navnene Ammedrup, Ammætorp, Asminderup, Ammindrup gielde om flere Byer især i Siælland og Skaane. Ligesom det er mulig, at Byen Asmundatorp i Skaane har sit Navn af en Asmund, saaledes kunde det ogsaa være antageligt, at en Asmund, hvilket Navn flere Personer vides at have havt i de ældre Tider, udflyttede vor Ammedrup fra Allerslev. At der i denne Byes Egn har boet Helte, paa hvem hine gamle Heltenavne kunde passe, vise de mange tildeels store Gravhøie, som ligge paa Ammedrup og Allerslev Byers Marker.

65) Allerslev, Allisløv, Allerslef, i ældre Documenter Alffuersløff, ere Navne, som forekomme paa flere Steder i Siælland. De kunne maaskee deriveres af lef, et gl. dansk Ord, som i danske Atlas forklares ved: Skiul, Opholdssted. Antiquaren Broocmann forklarer det ved: egen Jord, Arv. I saa Fald var Navnet paa denne Bye

maaskee oprundet af det Nomen proprium: Abils eller af Alffuer, Alver, hvilke ere gl. danske Navne, og betydede Abilses eller Alvers Eiendom. Antages derimod lev, lef, løf og løv ikke at betegne andet, end vort nuværende Løv, kunde denne Benævnelse hentyde paa, at de Byer, der skrives med denne Endestavelse, have fra ældre tider havt Skov; saa at Allisløv betydede det Sted, hvortil der laae en Skov, som var fælleds eller ligsom: „Alles.“

Denne Bye har fra de ældre Tider hørt under Vordingborg Lehn. Efter Matricul Jordebogen af 1662 bestod den af 11 Gaarde og 4 Huse. Iblandt Gaardene vare 3 Eiendomsgaarde, af hvilke een stod for Hartkorn 9 Td. 5½ Skp.; kunde saae 20 Td. Rug og Byg, 15 Td. Havre og høste 18 Læs Høe. Den havde Skov til 22 Sviins Olden. Fæstegaardene vare paa 2 a 3 Td. Hartkorn og kunde saae: 4 Td. Rug og Byg, 4 Td. Havre og høste 4 Læs Høe. 2 Gaarde vare ødelagte i Krigen 1659. I Aaret 1667 fik U. F. Gyldenløwe en Gaard i Ammedrup, som blev ham for Gield udlagt af Claus Grubbe. I Jordebogen af 1682 omtales en Secretair Tausen, som besad de 2de Eiendomsgaarde. I Aaret 1714 kiøbte Nysøes daværende Eier, Commerceraad Voigt, den største Eiendomsgaard i Ammedrup, som stod for Hartkorn 11 Td. 6 Skp. - Fdk. 2 Alb., tilligemed 3 Huse for den Sum 569 Rd. i autorisede Pengesedler.

I Aaret 1742 hørte af denne Bye til Nysøe kun 3 Gaarde, over hvilke, ligsom over andre Selveiergaarde i Vordingborg Amt Kongen havde Herligheden; men de betalte Landgilde til Nysøe. 4 Huse.

11 Gaarde, som forhen havde været Ryttergaarde, bleve af Brochenhuus i Aaret 1763 forenede med de øvrige 3 Gaarde og lagte til Nysøe Gods. I Aaret 1785 havde Byen 9 hele Gaarde, hver med Hartkorn: 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 1⁶/₇ Alb. og Skovskyld 1 Skp. 2 Fdk. -²/₇ Alb., og gave i Landgilde: Rug 1 Td., Byg 2 Td., Havre 1 Td. 4 Skp., og de 3de af disse gjorde ikke Hoverie. De 3 Halvgaarde stode, hver for Hartkorn 2 Td. 3 Fdk. 2³/₇ Alb. og Skovskyld 3 Fdk. -¹/₇ Alb., og gav i Landgilde 4 Skp. Rug, 1 Td. Byg, 6 Skp. Havre. Præstens Mensalbonde gav af 1 Skp. 2³/₇ Alb. Hartkorn, 1 Rd. Landgilde. 12 Huse.

I Aaret 1819 havde Ammedrup 11 hele Gaarde og en Halvgaard. 8 Heelgaarde stode for Hartkorn: 3 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Eng, Landgildet var meget forskielligt efter Gaardenes Beskaffenhed. 2 Gaardmænd gave hver i Landgilde: Rug 2 Td., Byg 5 Td., Havre 2 Td. og 3 Rd. 4 Mk. 13 β., hvilket var Maximum ⁶⁶), og 3 Gaardmænd gave hver 1 Td. Rug, 2 Td. Byg, 1 Td. 4 Skp. Havre, som var Minimum. 2 Heelgaarde og Halvgaarden betalte Hoveri-Penge. 12 Huse, af hvilke de 11 havde Jord.

66) En Udflyttet Gaard, staaende for Hartkorn 3 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1⁷/₈ Alb. giver nu i Landgilde 4 Td. Rug, 4 Td. Byg og 4 Td. Havre, foruden Hoveriepenge 24 Rd. - Mk. 6 β.

Skoven til Ammedrup, som kaldes Lillemarkskov, staaer for 3 Td. - Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Skovskyld og dens Areal er 94 Td. 3 Skp. Land. Den var næsten omhugget i Krigens Tid 1659. Af Skov-Protokollen for 1730 sees, at den bestod af maadelig og meest ung Bøgeskov. Over-Skoven eiedes i Fæledsskab af Nysø Eier, en Selveier og Allerslev Kirke; Underskoven var Kongens, og den sagdes at bestaae af nogle Tjørnebuske. Nu er den en meget god Skov, med mange skønne unge Træer. Der sørges for de aabne Pladers Besaaening med Agern, siden den er blevet Fredskov⁶⁷). 6 Gaarde i Ammedrup, som havde Græsningsret i Skoven, gotgiøres hver 1 Td. Rug i deres Landgilde-Afgift.

Paa denne Byes Marker findes adskillige Gravhøie. Een af disse, kaldet Riishøi, blev udgravet i 1817 og en Beskrivelse over den staaer i Antiqvariske Annalers 3die Binds 1ste Hefte. Guulhøi og Ravnehøi, Grisehøi og fl. saadanne findes endnu.

I Lillemarks-Skoven er en svær Banke, nu bevoxet med Træer, som kaldes Toftebjerg⁶⁸). Nær ved den ligge 2 Gravhøie med Steen omkring, af hvilke een hedder Lille Tokesbjerg Skraaes over for disse Høie ligge paa en Mark tæt ved hverandre, paa Oremandsgaards Gods, de saakaldte Nihøie, hvilket udviser, at i Oldtiden har denne Egn været beboet, og muligheden er engang et Slag leveret paa disse Marker imellem Egnens Drot og en Viking, der var seilet ind i Landet ved Noret og gaaet op ad den nu saakaldte Rævhøls Mose, som forhen var seilbar.

67) Saaledes blev i et Aar efter foregaaende Pløining nysået 33 Tdr. Agern.

68) "Det var muligt, at disse Høie kunne have været benævnte efter en Toke. Imidlertid kaldtes i ældre Tider ogsaa enkelte afsides liggende Stykker Jord, der hørte til Præstegaardene og laae paa Holme og Bakker, hvor de ikke saa vel kunde opdyrkes med det Navn: Toke Jorder.

Af Allerslev Bye hører til Baroniet et Huus med Jord, som staaer for Hartkorn: 5 Skp. $1\frac{8}{9}$ Alb., giver 12 Rd. i Landgilde, og 8 Rd. og 4 Arbejdsdage i Huus-Afgift.

Nysøe Gods har til forskiellige Tider indbefattet snart mere, snart mindre Bøndergods. I 1686 hørte til Nysøe Gaard af Everdrup Sogn og Bye flere Gaarde, hvis Hartkorn tilsammen udgjorde 34 Td. 4 Alb. Ager og Eng; 9 Td. - Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. I Toxverd Sogn 2 Gaarde og en liden Vandmølle, med Hartkorn 10 Td. 3 Skp. 1 Fdk., Mølleskyld 5 Td. I Snesere Sogn, Siolte Bye, 2 Huse med Jord.

I 1785 hørte endnu under Nysøe Gods: 2 Gaarde i Lundbye Sogn med Hartkorn 5 Td. 7 Skp. 3 Fdkr. 1 Alb. og Skovskyld 2 Fdkr. 2 Alb.. I Øster-Egitsborg Sogn: Valleboegaarden og Kræmmervænge, som udgiorde 2 Gaarde med Skov; desuden 2 Huse.

Disse Eiendomme ere enten sogte fra Godset, eller mageskiftede for andet Gods.

I Aaret 1819 var Baroniets Hartkorns Sum følgende: Nysøe Gods: 205 Td. 4 Skp. 2 Fdkr. $-\frac{20}{63}$ Alb. Hartkorn Ager og Eng, og 15 Td. 7 Skp. 3 Fdkr. $2\frac{5}{9}$ Alb. Hartkorn Skovskyld. Jungshoved Gods: 266 Td. 2 Skp. 1 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn Ager og Eng. 10 Td. 1 Skp. - Fdkr. - Alb. Hartkorn Skovskyld. Frie Hovedgaards Taxt for begge Godser: 86 Td. 6 Skp. 1 Fdkr. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn: og 1 Td. 7 Skp. 1 Fdkr. 1 Alb. Hartkorn Skovskyld. Det tiendeydende Hartkorn beløb sig til 409 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

Heraf sees, at Baroniets Hartkorn er ikke fuldstændigt, da det paa Grund af Forordningen af 25de Mai 1671 skulde være 1000 Td. Derfor er det ved Geheimeraad Stampes Testamente og en senere tilkommen kongelig Resolution bestemt, at aarligen af Stamhusets Besidder oplægges 500 Rd., og naar en Capital er samlet, købes Jordegods, som henlægges til Baroniet, indtil det vorder fuldtændigt.

Bilag No. 1.

-----

*Copia aff W. Knud Rud Jørgensen till Wedbye,
hans Forlenings Breff paa Jungshoffuit Slot. 30
Aprilis 1602. ¹⁾*

Wi Christiann thend fierde, med Guds Naade Dannemarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug udi Slesuig, Holstein, Stormarre och Dittmersche, Greffue udi Oldenborrig och Delmenhaarst, giøre alle Witterligt, at Wi aff Wor synderlige

Gunst och Naade, saa och for Troschab och willige Tieneste, som Os Elschelige Knud Rud til Wedbye, vor Mand och Tienner, Os och Riget hertill giort och beuist haffuer och hereffter trolig giøre och beuisse maa och schall, haffue unde och forlene och nu med dette wort obenne Breff unde och forlenne forn. Knud Rud med Wort och Cronens Slott och Lehn Jungshoffuit med dis tilliggende Bønder och Tiennere, Wist och Vwist, inthett Undertagendis, att schulle haffue, niude, bruge och beholde, indtill saa længe Wi anderledis derom tilsigendis worder.

- 1) Under Afskrivningen af dette Lehnsbrev er den gamle Orthographie saa meget, som muligt, beholdt. Interpunctionen er for Tydeligheds Skyld tilsat, da der i Originalen næsten aldeles ingen fandtes.

Dog att forn. Knud Rud schall giffue Os och Cronen aff forn. Lehn och deß visse arlige Rente och Indkompst, effter Jordebogens Lydelse, Tho Hundere Daler, och dennem arligen paa hans egen Bekostning att lade leuere udi vort Rentekammer, dißligeste schal hand tienne Os och Riget aff forn. Lehn med Tho Gerusterheste inden Riget paa hans egen och uden Riget paa Vor Bekostning. Och huis Afflen, af Foderningen och huis andenn Fordell, der paa Ladegaarden falde kunde, maa hand sig sielf tilbeste bruge och beholde, och derimod aldelis ingen Omkostning paa samme Ladegaard Os i nogen Maade tilschriffue. Medens huis thend uvisse Rente och Indkompst, som sig paa samme Lehn tildrage kunde, som ehr Stedsmaaell, Hoßboendhold, Arffs Foerloff, Rømningsguodis och huis, som opberis for Windfelder, dervdaff haffye Vi nadigst vntt och bewilget hannem thend tiende partt att maa for sig silff niude och beholde, och for thend øffrige Part aff forn. vuisse Rente og Indkomst, saavell som och for Told, Sisse ²⁾), Vrag og huis som opberis for Rudhogges schouff der selges, det aldsammen schall komme Os aldenne thill Beste. Doch haffuer Vi nadigst bewilget forn. Knud Rud, att maa paa Wore och Cronens Schouffue arlig, naar Olden ehr, bekomme fri Olden till hans hiemfødde Suin paa Slottets underliggende Ladegaarde, och samme Suin vdi Olden Registerne arlig indschriffues, huor mange di ehre; och his Oldengield anlanger, schal dermed saledis udi Regnschabet forholdis, att hoes huer Mands Naffn, som Suin paa Cronens Schouffue till Olden indslaer, schal anteignis, huor mange Suin hannem till Olden aff Lensmanden bewilget bliffuer, och huis Suin, som udi saa Maader paa Wor og Cronens Wegenne till Oldengield annammede bliffuer, schall schriffueren udi Regnschabet anteigne, huilke deraff ehr gamble och huilcke unge Suin ehr, och haffue Indseende, att Os scheer derudi Schiell och Rett; saavel som och serdelis tage Beviens paa Fleskchet aff de gamble, och serdelis aff de unge Suin, naar thed hiid til Slottet thill

Wortt Behoff fremschicket bliffuer. Och scal forn. Knud Rud thed saledis vdi Agt haffue, att udi ald, huis Sagefald og Gardfestening, som hand paa Voer Vegne der i Lehnet annammer, afftinges schall, afftvinges og annammes di tuennde Parter udi Pendinge, och then tredie vdi Øxenn, efftersom Stedsmalet eller Sagefaldet sig høitt eller lidet beløbe kand. Sameledis schall hand were pligtig, att haffue goed Tilstun til Woer og Cronens Jorder och Egendom, att thend icke med Vret derfra heffdis eller forwendis. Och dersom hand kand formercke nogenn Joerd och Egendom, lidet eller møget, att were derfra kommet med Vrett, tha schall fornæffnde Knud Rud talle thed ind igienn med Loug, Doem och Rett, saa frembt hand icke sielf will stande os derfor till Rette. Hand schall och frede Schouffuen der i Lehnet och aldelis intet dervdi lade hugge till Vpligt eller Schouffschade i nogen Maade. Dissligeste schall hand haffue goed Tilsium med wore och Cronens Vildtbanne och dervdi aldelis intet jage eller jage laade, schiude eller schiude laade, vden huor hand paa Woer og Cronens haffuer Loed och Deell, och er tilfellids med Adelen och ehr Adelens eget Arffueguods. Och holde Bønnderne, der till Lehnet liggendis ehre, ved Loug, Schiell och Rett, och tennem aldelis intet udfoerrette imod Lougen eller Jordebogen, eller med nogen nye Paleg desuerge i nogen Maade. Huilcke forn. Knud Ruds Afgift och Regenschab schall begyndede och angaa fra Sanctorum Philippi och Jacobi Apostolorum Dag Anno 1602, och endis till Aars Dagen dernest efter Ao. 1603, och saaledis frembdelis forfølgis, Aær fra Aær, medens och ald thend Stund Vi hannem med same Lehn forlenne will. Thi forbiude Wi alle, ihuo di helleste ehr eller were kand, serdelis Wore Fogder, Embidzmend och alle Andere forn. Knud Rud herimod paa Wort och Cronens Lehn Jungshoffuit eller nogen dens Rentte og rette Tilliggelse, efftersm foreschreffuit staaer, at hindere eller udi nogen Maader Forfang att giøre. Vnder Wor Hyldeste och Naade. Ciffuet paa Vorrt Slott Kiøpnehaffn. thend 30 Aprilis Ao. 1602.

Vnder wortt Signett.

Christiann.

Bilag No. 2.

Kongl. Maytt. Regenschab aff Jungshoffuidt Slott fra Philippi Jacobi Dag 1603 till Aarsdagen 1604³⁾.

Indtegt och Vdgifft
aff Jungshoffuidt Slott fra Philippi Jacobi Dag 1603,
til Aarsdagen igien Ao. 1604.

⁴⁾ (Mønnten bereignis, den, som nu gaaer, iiij Mk. eller 33 β £bs.
[Lydbsk] paa 1 entind Dall. ⁵⁾.)

Beholdning aff forleden Aars Regenschab aff Jungshoffuidt fra
Ao. 1602 till Philippi Jacobi 1603, som nu føris til fuld Indtegt.

Pendinge . . . . . ⁶⁾ XXXiiij½ Daler j Mk. vij½ β.

Indtegt Pendinge, som ehr giffuidt aff Jungshoffuidt Slot
thette Aær Ao. 1603.

Erlig och Velbyrdige Mand Knud Rud til Vedbye,
Høffuedsmand paa Jungshoffuede Slot, hans arlig Affgiffth aff
Jungshoffuede effter Kong. Maytt. Forlenings Vreffs Lydelse fra
Philippi Jakobi Dag 1603, och til Philippi Jacobi Dag 1604.

Pendinge . . . . . ij^{er} Daler. [200 Dalere]

3) Det er: fra 1ste Mai 1603 til 1ste Mai 1604.

4) De Stykker, som indesluttes af to runde Klammer, ere de ved Regnskabet senere tilføiede Notater, formodentligen af en Revisor, hvo denne end har været.

5) I Beregningerne selv regnes altid 64 β paa Daleren.

2) For den, som ikke er vant til i gamle Regnskaber at læse de dengang brugelige Tal-Tegn, tiener det til Underretning, at et Tegn, som nærmest ligner det græske x betyder 10; et v er 5; Tallet 1, 2, 3, 4 betegnes ved i, ij, iij, iiij, dog anbefales, at Stregerne forbindes med hverandre. Man seer snart, at de ere romerske Tal med gothiske Bogstaver. Et Hundrede udtrykkes ved et Tegn: ct, som er forkortelse af det latinske centum ∷: 100. Et L betyder 50. Et j med en Streg over betyder ½, et v. med en Streg over er 4½; jx med Streg over 8½. Til denne Maade at betegne ½ paa, havdes ingen Typer i Trykkeriet, hvorfor denne Brøk her har faaet sit nu brugelige Tegn.

2) Stedsmall eller Stedsmaal er det samme, som Indfæstning. Derved forstaaes den Sum Penge, som Bonden giver, førent han modtager sin Gaard til Brug og Besiddelse, til den, som er hans Herskab eller er i dettes Sted. Hvad Størrelsen af Indfæstningernes Summer i hine Tider angaaer, da sees, at den har været meget forskiellig; den høieste nemlig var 40 Daler, den ringeste 2½ Daler. At der gaves 40 Daler i Indfæstning for en Gaard paa Nioer ∷: Øen Nyjord, som ligger imellem Jungshoved og Møen, og som nu staaer under Jurisdictionen i Stege, leder til den Formodning, at Gaardene paa Nyjord vare udmærket gode fremfor de andre Gaarde i Lehnnet. Men seer man hen til Jordebogs Afgifterne af denne Øes Gaarde, og Sammenligner dem med andre, da findes at Bael og Viemose Byer i Kallehave

Sogn vare meget mere opdyrkede, saafremt Afgifterne af vedkommende Lehsnmænd ere blevne fastsatte i Forhold til Gaardenes Frugtbarhed. For en stor Deel kan vel Aarsagen til saa høi en Indfæstning af en Gaard paa Nyjord søges deri, at Indvaanerne ere paa en Øe mindre besværede med Hoverie, og dernæst have de endnu i disse Tider ikke ringe Fortieneste ved Strandinger, for hvilke Nyjord er vel situeret; i ældre Tider har denne Indtægt vist nok været større.

Indtegt Pendinge,	
som er giffuidt till Stedtsmall ⁷⁾ aff huis Gaarde och	
Boliger, som udi thette Aær ehr bortfest Ao. 1603.	
18 Maji	feste Jens Pedersenn i Egebierrig thend Gaard paa Nioer, som Hemming Pedersen affdøde for Pendinge..... XL Daler.
26 Maji	feste Niels Jeppesenn thend øde Gaard i Balluf, som Laurids Møller tilførne ibode, for Pendinge..... iij Daler.
24 Julij	feste Pouell Hansenn i Meer thend Gaard i Rebelle, som Hans Drucken tilførne haffde, for Pendinge..... vj Daler.
28 September	feste Niels Lauers thend Gaard i Staffuerbye, som Michell Jude afflømte, som stoed slett øde, for Pendinge..... vj Daler.
4 Novembris	feste Hans Pedersenn i Balluf halffparten aff thend gaard ibm, som Peder Aagesen iboede, som for sin Armod schuld maatte thend opgiffue, for Pendinge..... viij Daler.
27 December	feste Pouell Hansenn i Runeklinte thend Gaard ibdm, som hans Fader, Hans Nielsen affdøde, for Pendinge..... XX Daler.
30 Martii	feste Lauers Rasmussen i Allersløff thend Gaard ibm, som Mattis Jensenn affflømte, for Pendinge..... iij Daler.
1 Aprilis	feste Niels Jeppesenn thend Gaard i Viemoesse, som Iffuer Pedersenn afdøde, for Pendinge..... X Daler.
Samme Dag	feste Mattis Jensenn i Allersløff thend øde Gaard i Tjørnehoffuede, som Lauers Tuesen affflømte, for Pendinge..... ii½ Daler.
6 Aprilis	feste Hans Pedersenn i Bøensuig Hemming Pedersenns Halvgaarde ibm, som han Halvparten oplod for hannem, for Pendinge..... vj Daler.
13 Aprilis	feste Jens Oleffsen i Krageuig Halvparten af hans Faders Oleff Terschers Gaard ibm, som han oplod for hannem, for Pendinge..... viij Daler.
thend 18. aprilis	feste Marrin Nielses i Smidstrup thend Gaard ibm, som hendis hoffboend Nis Ebbesenn affdøde

och hereffter att tage till sig i Gaarden en
Hoffboend under samme Festning for
Pendinge..... Xv Daler.

**Summa beløber for Gaardfestning thette
1603 Aar.**

Pendinge..... j^{ct} XXviii½
Daler.

1. (Beløff: neste forgangne Aar ij^{ct} XXiX Daler.)
2. (Tilkommer Lehnsmanden heraff thend 10. Pendinge, efter hans Forlennings Breffs Lydelse, som herefter findes, till Afkorttning.)

Pendinge opboridt till Sagefald, ⁸⁾
thetteAar Ao.1603.

thend 17de Junij Ao. 1603 afftinget Hans Kremer i Viemoesse for et Suin, han fordolte och solde for Oleff Iffuerssen i Vimoesse, derfor

Pendinge..... XX Daler.

- 8) Ved Sagekald forstaaed de Straffe-Bøder, som Lehnsmændene og Adelsen havde Ret til at Fordre af Bonden, naar han havde forbrudt sig. Der gaves ogsaa Sagekald med Ret over Hals og Haand.

16 Arilis Ao. 1604 aftinget Boe Ibsenn i Endegaarde for Vlydighed med sin Heste og Vogenn, att hand icke vilde sløtte och søhre W. Knud Rud, derfor

Pendinge..... v Orts ⁹⁾.

Summa paa forn. Sagefald, som
er falden thette Aar, ehr

Pendinge..... XXj Daler j mr.

1. (Bleff ingen Regb. giordt for Sagefald i neste forgangen Aar.)
2. (Bekommer Lensmanden heraff thend 10 Pendinge.)

Pendinge opborridt till Forløff ¹⁰⁾.

3 Januari Ao. 1604 fløtte Peder Beckmand i Smidstrup af Jungshoffued Lehne och till Allersløff paa Turebyelehne gaff till Førerløff..... iij mr.

(Førløeff beløff neste forgangen Aar .....jX Mk.)

Pendinge opborridt till Hoßbondhold ¹¹).

Peder Lauersen i Smidstrup..... ij mr.
Jacob Lauersen ibm..... ij mr.
Oleff Lauersen ibm ..... ij mr.
Mats Hansenn ibm..... ij mr.
Niels Persenn i Schouffhuse..... ij mr.
Hanns Søffrensen i Staffuerbye ¹²)..... ij mr.

Summa paa forn. Hoffboendhold
thette Aar, ehr
Pendinge..... iij½ Dlr.
1. (Forgangen Aar beløff thet iij Daler.)
2. (Tilkommer Lenssmanden af thette 10 Pendinge.)

- 9) Af Summen sees, at den Mulct af 5 Ortis maa være = 1 Dlr. 1 Mk.
- 10) Førløf, Foerløf og Førløf ere 3 Benævnelser beslægtede med det nu brugelige Ord: Forlov. I nærværende Regnskab tages det i sin oprindelige Betydning om den Sum, som Bonden skulde udrede til Jorddrotten, naar han fløttede fra sin Stavn til et andet Gods. Naar det kaldes Arvs Førløff, da forstaaes derved den Recognition, som Arvingerne maatte give, naar de fra et Gods vilde bortføre det, som de havde arvet, til et andet Sted.
- 11) Hosboendhold, hvilket Ord i Videnskabernes Selskabs Ordbog synes at have faaet en urigtig Forklaring, nemlig den, som gjelder om Førløf, var i Skaane den Indfæstning, som den Tids Arvefæstere maatte givem naar de tiltraadte Gaarden. Men i denne Betydning staaer Ordet ikke i nærværende Regnskab, fordi de anførte Summer ere for smaae. Rimeligviis er Hoesbondhold den specielle Afgift, som paalagdes visse Gaarde, især Hovgaardene, i Stedet for den særskilte Forpligtelse, der hvilede paa dem, til at modtage Huusbonden; Giesterie gieldt om Alle.
- 12) Ingen af disse 7 Bønder nævnes i Jordebogen for samme Aar. Enten have de altsaa besiddet Hovgaarde, som stode i en særskilt Forbindelse med Lehnsmænd og hans Indtægter, eller de vare af de saakaldte jordeigne Bønder. Dog synes det sidste mindre antageligt, da der paa den Tid neppe fandtes jordeigne Bønder i Sielland. Om disse Mænd have haft Gaarde eller ikkun Boel, kan ikke sees.

Indtegt Pendinge for vindfalden Bøge-
och Egeschouff, som er soldt thette Aar.

- 1) 1 Maj Ao. 1604 haffuer Niels Persen i Runeklintte giort Rede for huis vindfalden schouff, som hand haffuer soldt siden Philippi Jacobi Dag 1603, af større Hestehaffue och høi Veng, efter hans hosliggendis Quitantsis Lydelse for
Pendinge..... ij Dlr. j mr iij½
ß.

- 2) Samme Dag Peder Boesenn i Staffuerbye for Vindfalden
schouff, som ehr falden i forn. Tid paa Staffuerbye och
Bøensuig Fang for
Pendinge.....¹³⁾ iij Ortsdlr.
Xiv½ β.
- 3) Bruun Nielsen i Egebierrig for vindgalden Schouff af
Vesterschouff i thette Aær siden Philippi Jacobi Dag 1603
til Aærsdagen 1604 soldt efter hans Seddels Lydelse for
Pendinge..... vij Rigsdlr.
- 4) Lauers Black i Krageuig, Schoufffoged offuer
Tiørnehoffuede, Giedderøed och Krageuigs Fang, efter hans
Seddels Lydelse soldt for
Pendinge..... ij Dlr. ort
Xij½ β.

Summa paa forn. Vindfalden schouff, som ehr
soldt thette Aær, beløber udi
Pendinge..... Xij Dlr. Xiiij½

β

-
1. (Schoufffogdernes forseiglede Beuisser her hoess
offuergiffues.)
  2. (Beløff forgangen Aær - viij Dlr. j Mk. v β.)
  3. (Tillkommer Lenssmanden heraff 10de Parten.)

- 13) Her giøres Forskiel paa Orts Dlr. og Rigsdaler. Summeringen forårsager noget
Bryderie. Men af et andet Sted i Regnskabet sees, at Ortisdaler er det samme, som
1 Mark = ¼ Daler.

Effterne. Suin haffuer verridt paa
Jungshoffuidts Slodts Schoffue paa Olden,
thette Aær, och ehr tagett deraff til Oldengield¹⁴⁾, som
effterfølger
Ao. 1603.

Jungshoffuidts Øe taxeridt och satt for
v^{ct} Suin i thed høieste.

Velbyrdige Knud Rudts hiemfødde Suin paa Slottens
 underliggendis Ladegaarde, som hans Velbyrdighed effter Kong.
 Maytt Forlennings Breffs Lydese haffuer fri paa Olden, ehr
 Suin j^{ct} XL. Oldengield ... Xiiij Suin.
 Hr. Chrsten Christensenn, Sogneprest til Jungshoffuidt,
 Suin XX. Oldengield ¹⁵⁾ .. ij Suin.

Smidstrup.

Hans Boesen	4 Suin	ij mr.
Boe Persenn	1 Suin	½ Mk.
Henning Lauersenn	10 Suin	j Suin.
Nis Ebbesen	9 } Oldengield	j Suin.
Anders Rasmssen	1 }	
Boe Jensenn i Ennegaarder och Oleff Jensenn	10 Suin	j Suin.

Stienstrup.

Rasmus Lauersenn	10 Suin	j Suin.
Rasmus Hansenn	10 Suin	j Suin.
Michell Madssøn	8 Suin }	
Rasmus Madssøn	7 Suin }	Oldengield iij Suin.
Hans Bertelsenn	8 Suin }	
Brun Nielsenn i Egebierrig	7 Suin }	
Carrine Her Lauerzis udi Prestøø aff	10 Suin	j Suin.
Olef Henningsen i Vallensved aff	10 Suin	j Suin.
Peder Henningsen i Egebierrig af	20 Suin	ij Suin.
Niels Brandt i Schouffhuse aff	10 Suin	j Suin.
Peder Hansenn ibm	10 Suin	j Suin.

14) Ved Oldengield forstaaes den Afgift, som betaltes for at faae Sviin paa Olden. Den betaltes for hvert Antal af 10 Stykker med et Sviin; og ved Antallet derunder med Penge.

15) Saavel Lehnsmændens som Præstens Oldengield ansættes i det Følgende, som Udgifter for Lehnet, da de havde det anførte antal Sviin frit paa Olden.

Ambeck.

Henning Boesen aff	20 Suin	ij Suin.
Hans Rasmussen aff	10 Suin	j Suin.
Hermant Nielsen aff	10 Suin	j Suin.
Nis Rasmusen	8 Suin }	
Hanns Erichsen	2 Suin }	j Suin.
Henning Ibsen aff	10 Suin	j Suin.
Hans Nielsen aff	10 Suin	j Suin.
Han Rasmussen i Valdeboe aff	10 Suin	j Suin.

Niels Møller i Tubellemølle aff 20 Suin ..... ij Suin.

Runneklinte.

Niels Persenn aff 10 Suin ..... j Suin.
Hans Persenn aff 10 Suin ..... j Suin.
Boe Hansenn aff 10 Suin ..... j Suin.
Rasmus Krageuig aff 10 Suin ..... j Suin.
Jens Huid i Farup aff 10 Suin ..... j Suin.

Bøensvig.

Henning Olessen 7 Suin }
Jacob Mortensen 3 Suin } Oldengield ..... j Suin.
Henning Pedersen aff 5 Suin }
Peder Pedersenn 5 Suin } ..... j Suin.
Michall Pedersenn af 10 Suin ..... j Suin.
Jørgen Nielsen aff 5 Suin ..... ij¹/₂ Mk.

Summa ehr tagenn til Oldengield aff forn. v^{ct} 16) Suin,
som haffuer verridt paa Jungshoffuedis Øe paa Olden.

Pendinge ..... v mr.
Suin ..... XLjX.

(Tingsvidne aff Jungshoffuidts Birketing overgiffuet, dat. 15
Septbr. 1603, som formelder ohm Jungshnffuidts Øe, at verre
Olden til v^{ct} Suin.)

Vimosse Schouff taxeridt och satt for 700 Suin och haffuer veridt
derpaa 730 af disse efftern.

[I denne Afdeling af Regnskabet opregnes, af hvilke disse
730 Sviin ere indsatte til Olden. Da her kun forekommer et
Register paa en Mængde almindelige Bøndernavne, har jeg
forbigaaet dem. De Bønder, som havde ladet deres Sviin indsætte
i denne Skov, vare fra Byerne „Balluf, Vimoese, Øerne Nijoerdt,
Bogøø, Møenn, og nogle fra Stubbekiøbing.“]

Tjørnehoffuidt, Giedderød och Kragenigs
Fang taxeret och satt for 400 Suin ¹⁷⁾).

- 16) Det er: 500 Sviin.
 17) Denne Fang eller Skov hørte kun for en Deel til Jungshoved Lehn; et Document er desangaaende udfærdiget af 7 Synsmænd, for at bestemme Lehnets Part. I dette Document sees, at 1603 var Henrik Lerke til Overgaard Lehnsmand paa Vordingborg, Mogens Giøe paa Turebye, Ditlef Holk paa Tryggevelde, og Holger Gagge til Frøss øf, Domprovst i Roeskilde; hvilke tilligemed en Jomfrue Ingeborg Bilde havde Part i denne Skov.

Summa ehr tagen til Oldengield af forn. 400 Suin
 Pendinge ..... Xv Slette Daler.
 Oldenn Suin ..... XXviiij.

[De Bønder, som havde erlagt denne Oldengield vare fra „Tiørnehoffuidt, Giedderød, Allersløff, Krageuig, Meer, Riisbye, og af Velbyrdige Herlof Dae til Snedinge“]

Summa Summarum offuer ald forne.Oldengield, som ehr taget aff 1630 Suin, som haffuer verridt paa Jungshoffuedis Slodts Schouffue paa Olden thette Aær, deraff Oldengield:

Pendinge ..... Xvj Slettedaler j Mk.
 Suin ..... j^{1/2}ct.

(Beløff neste forgangene Aær till XLiiij Suin.
 Kommer Hs. Konn. Maytt. aldenne tilbeste.)

Summa Summarum paa wisse Afgifft,
 disligeste paa ald Vuisse Indkompst, som ehr falden
 till Jungshoffuidt Slott, beløber tilhobe thette
 1603 Aær.

Pendinge   iij^{ct} Xviiij gamle Dlr. j^{1/2} β. Lbs.
 Oldensuin   j^{1/2}ct.

Udgifft emod forn. Indtegt
 thette Aær Ao. 1603.

Velbyrdige Knud Rud till Wedbye, Høffuidtsmand paa Jungshoffuett Slott, hans tiende Part aff ald Vuisse Indkompst, som ehr falden her paa Lehnet effter Kong. Maytt. Forlennings Breffs Lydelse ehr vdi thette Aær Ao. 1603.

Stedismaell, Sagefald, Hossboendhoeld; Foerloff och for vindfalden Bøge och Egeschouff tilhobe thed Vuisse.

Pendinge ..... ij^{ct} Xvj Dlr. Xiiij β.
 Deraff V. Knud Rudts Tiende Pending ehr

Pendinge ..... Xvj½ Dlr. vij½ ß

Effterne. ehr leveridt Claues Mechelborrig,
Prouiantschriffuer thette Aar Ao. 1603.

---

30 Octobris ehr forsennt herfra Jungshoffuede och till
Kiøpnehaffn, som var tagenn aff Bønderne till
Oldengield her paa Lehnet, som Claues
Mechelborrig, Prouiantschriffuer haffuer
annammed effter hans Quitancies Lydelsse:
Gamble Suin ..... j^{ct} XXviiij.
(Claus Mekhelenborgs forseiglede og underschreffue
Quitanßie offuergiven, och ehr saa vdi
Teignebogen anschreffuen.)

Ehr sielffdød middelertid di bleff tilhobe
samblet, der Oldengield bleff tagenn, och paa
Veien der di dref med dennem till Kiøpnehaffn,
som Tingsvinde scall vduisse, som derpaa
udgiffuet ehr til Jungshoffuede Birketing, thend 4
May Ao. 1604.

Suin ..... v.
(Herpaa Tingsvinde offuergiffuen, udgiffuet
af Junshoffuide Birketing. dat. 4 Mai Ao. 1604.)

Efterne. Suin haffuer Velbyrdige Knud Rud fri
uden Affgift paa Olden, som er føert til fulde Integt,
i lige Maader Sognepresten, Birckefogden och Bondefogderne,
effter gammel Sedevanne paa Kong. Maytt. gode Behag
ehr i lige Maader thette Aær bevilget, kortis derfor, som effterfølger:
Ao. 1603.

Velbyrdige Mand, Knud Rud, Høffuedsmand paa
Jungshoffuede, haffuer Kong. Maytt. Forlenningsbreff, at hand
arlig maa haffue, naar der ehr Olden, sin hiemfødde Suin paa
Slottens Ladegaard paa Olden, uden Affgift, haffuer vdi thette
Aær hafft paa Olden j^{ct} XL Suin, som ehr bereignet till Indtegt,
och Oldengield deraff kortis derfor, som nu her igien føres til
Udgifft:

Oldensuin ..... Xiiij.

Herr Chresten Chrestensen, Sogneprest til
Jungshoffuede, haffuer arligen af Arrilds Tid hafft fri paa
Schouffuen, naar der ehr falden nogenn Olden paa Lehnet et Tal
Suin uden Afgifft och derhøes tre Suin afftegte Oldengield, som i

forleden Aær icke matte gottgiøris vdi Kong. Maytt.
Regenschab: ehr hannem derfor aff W. Knud Rud paa Kong.
Maytt. gode Behag, bewilget 20 Suin paa Olden uden Afgifft,
kortis derfor:

Fede Suin ..... ij.

(Knud Ruds unterschreffne Beuis er herpaa offuergiffuen.)

Peder Nielsenn Birckefogidt haffuer i lige maader hafft
udi forleden Aaringer 10 Suin paa Olden uden Afgifft, haffuer
vdi thette Aær hafft 8 Suin, kortis derfor

Pendinge ..... iiij mr.

Lauers Black, Schoufffogidt, boendis i Krageuig, haffuer
i lige maader arligen hafft 10 Suin, haffuer vdi thette Aær hafft
7 Suin, kortis derfor paa Kong. Maytt. gode Behag

Pendinge ..... iij½ mr.

Niels Pedersenn i Runeklinte, Schoufffogide, haffuer
arligen hafft ett Tal Suin fri paa Olden, uden Afgifft, som
hannem vdi thette Aær paa Kong. Maytt. gode Behag och ehr
bevilget, fordi di er bereignet till Indtegt, kortis her til Udgifft

Olden Suin ..... j.

Summa paa huis, som ehr bevilget paa
Kong. Maytt. gode Behag, som her føres til Udgift
thette Aær ehr:

Pendinge ..... vij½ mr.

Oldensuin ..... Xvij.

Pendinge, vdgiffuidt for huis, som ehr kosst og
bekostedt paa Jungshoffuede Slot, thette Aær ¹⁸⁾):
28 Septembris giffuet Niels Jensenn, Borgmester vdi Prestø for
ett halff Hundere Tagstehn, som bleff hendet paa
thed østere Huus paa Slottet, som verred haffuer
affblest, derfor

Pendinge ..... ij mr.

29 Septembris giffuet Peder Muermesteri Vimosse for en Dags
Arbeide han paa sin egen Kost ophengde forn.
Tagstehn, och forbederet Taget paa attschellige
Steder, som Kalcken vaer afffalden, derfor

Pendinge ..... j mr.

20 Decembris giffuet Chresten Fries, Pottemager, boendis i
Snessere, for enn Jernfaruede Kackeloffuenn ¹⁹⁾),
som bleff opsat paa Fruerstuenn paa thend Jern
Offuen, som i forleden Aærs Regenschab var
bekosted til Slottet, baade for Potterne og Arbed at
opsette, tilhobe:

Pendinge ..... iij½ Dlr. j mr.

- 18) Heraf vil man kunne lære at kiende Arbeids-Løns og Bygningsmaterialiers Priis i hine Tider.
 19) Dette viser, at man dengang har, formodentligen for oeconomic Brug, sat en Leer-Ovn ovenpaa Jern-Ovnen.

Samme Dag giffuet Corfits Lauersøn, Glaermester, boendis vdi Neslede, for Firehundere halff fembtessindstiffue och nie Ruder aff hans eget glaes, som hand paa attschellige Steder her paa Jungshoffuede Slott ²⁰⁾ haffuer forbederet Vindduverne med, for huerre tho Ruder enn Schilling Dansche, ehr effter hans Quittances Lydelsse
 Pendinge ..... iij Dlr. j½ Mk. j½ B.

Summa paa huis, som ehr bekosted paa Jungshoffuede Slodtsbygning thette Aær 1603, ehr
 Pendinge ..... vij Dlr. j½ mr. j½ B.

Pendinge, vdiffuidt for huis, som ehr kosst och bekostedt paa Tubelle Molles Bygenings Behoff thette Aær 1603.

Thend 22 Septembris giffuet Morriß Nielsenn, Borger vdi Landskrone for 2 Møllestehne paa tolff Spand, hand paa sin egenn Bekostening haffuer hiidførett til Ordingborrig, som kom til Tubelle Mølle, derfor
 Pendinge ..... XXXij Rigsdaler.

Samme Dag giffuet Eiller Jacopsenn, Borgemester vdi Ordingborrig for tho Tylter Deller, som bleff dreffuen enn Husgaffuell udaff ved Vandhiullenne i Tubelle Mølle, for Tylten vij Ortisdlr., ehr
 Pendinge ..... iij½ Dlr.

- 20) Af denne Glarmesters Beviis sees, hvilke Værelser, Kamre o. s.v. der den Gang have været paa det saakaldte Jungshoved Slot. Her nævnes „Vinterstuen, Fruerstuen, Fadeburet, Brøgerset, Stegerset, Børnestuen, Schredderstuen, Borrestuen, Suennekamret, det lille Kammer, Understuen, Deistuen, Milkekamret og Badstuen.“ Ligeledes omtales Vindeltrappen og en Carnap ud til Ladegaarden. De mange Ruders Indsættelse gjør det troligt, at Slottet ikke har været ret beboet i nogen Tid, forinden Knud Rud modtog det.

Endnu giffuet forn. Eiller Jacopsenn for j^{ct} Somb, som bleff forbrugt til Gaffuelen och till Suerdbaend i Tubelle Mølle.
 Pendinge ..... j mr. iij B.

24 Septembris giffuet Svend Nielsenn, boendis vdi Prestøø for ½ Tylt store Stenlegter till Suerdbaend till Sparrene i Møllerhuset, støcket 2 B., ehr

Pendinge ..... Xij β.

25 Septembris giffuet Peder Boesenn i Staffuerbye for j^{ct}vij Mk. Stang Jernn, som bleff forbederet thed gamble Seigell i thed største Quernn med, i lige Maader Langjernet och Møllengselens Tappe till thend største Quern, hver Mk. 1 β. ehr

Pendinge ..... iij½ Mk. j β.

For iij Mk. Egstaell, som Langjernet bleff forbederet med, hver Mk. a iij β., ehr

Pendinge ..... ½ Mk. j β.

Forn. Dag giffuet Hans Pouelsen i Diurleff, for att hand stelffiede paa hans egen Kost opschruffuet haffuer Tubelle Mølle Hus, som Quernen vdi staaer, som war brosten aff Bindingen och stuncken, och thend igien opsette paa nye Pelle og anderstaender, och indlagde vdi Møllegaffuelen och Møllegrund fire nye Bielcker, och forbederet Møllehuset med nye Foedstøcker, nye Stolper och nye Mellembaend, saa och opdreff enn nye Møllegaffuel vd till Møllehiollene, saa och indlagde tre nye Bielker i Møllehuset, och vdtoeg di brostene, og forfærdiget Huset med nye Suerdbaend og støfflet thed igien med nye Lerstager, i lige Maader lagde nye Bielker i Vandladet, som Hiulene vdi gahr, och thed bebandt med nye Løessholter, och andett, som der vaer brøsthølden paa, derfor til Kost och Løn:

Pendinge ..... Xvij Dlr.

Samme Dag giffuet Hanns Persenn och Lange Rasmus i Schiuinge, for att di vdi tho Dage gjorde Leer till att slae Vegenne till igien, som var udslaget, her om Dagenn til Kost och Løn fiorten Schilling, ehr

Pendinge ..... iij½ mr.

Giffuet Jørgenn Møller i Kongens Mølle ved Eubroe ²¹⁾ for att hand vdi 8 Søgne Dage sielf andenn tillhugget och indlagde di tho nye Mølle Stehne i Tubelle Mølle, som bleff køfft vdi Landskronne, och dennem kom i rett Lagh och Gang, huer om Dagenn til Kost og Løn Xvij β., ehr vdi forn. 8 Dage ²²⁾ iij½ Dlr.

Giffuet Jep Rasmussen i Lekinge for att hand sielffanden vdi fire Dage tilhugget enn nye Mølleagsell till thend andenn Quernn i forn. Tubelle Mølle, huer om Dagen till Kost och Løn 18 β. ehr

Pendinge ..... j Dlr. ½ mr.

Haffuer Niels Møller i Tubellemølle giffuet viij Karle for deris Vmag, att di hialp att indlegge forn. Mølleafsell, til Øll

Pendinge ..... ij mr.

25 Septembris giffuet Jenns Smid i Belderinde, for att han gjorde ett nyt Seigll, bødede paa thed gamble Jernn, ochsaa nyt Jern XXiij Mk. i lige Maader forbederet Lang Jernet med 16 Mk. Jern och 3 Mk. Stael. Och forbederet Tapenne med 17 Mk. Jern, derfor till Arbedsløn

Pendinge ..... vj mr.

Summa ehr bekostedt paa Tubelle Mølles
Bøgening thette Aær:
Pendinge ..... LXij½ Dlr. ij β.

- 21) Heraf sees, at en Mølle har staaet ved Even-Broe, men af hvilken ny ingen Spoer findes.
22) Heraf sees tydeligen, at der regnedes 64 β. paa en Daler; thi 4½ Daler var = 228 β. = 36✕
8. Schlegel i Samlung zur danischen Geschichte u. s. w. 1 Band 1ster Stud, pag. 31,
siger, at der gik dengang 56 β. paa Daleren, og 14 β. paa en Ort; hvilket ikke stemmer
med nærværende Regnskab.

Pendinge vdgiffuet og bekostedt
paa Sagbye Mølle thette Aar Ao. 1603.

2den Julii 1603 giffuet Niels Møller i Sagby Mølle halffparten aff huis
hand haffuer vdlagt och bekostet paa Sagbye Mølle med
Tømmermen och Saugscherer, som haffuer giort ett nytt
Vandlad, som Møllehiolene vdi gahr, i lige Maader tilhuggede
en nye Mølleagsell med fire nye Arme och indlagt i forn.
Mølle, saa och forbederet Møllegaffuelen med nye Bielker vd
till Møllehiulene, derfor thend halffpart effter hans Quitancies
Lydelsse ehr:

Pendinge ..... iiij Daler j Mk. vj½ β.

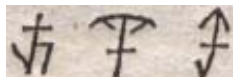
Pendinge vdgiffuet vdi atschellige Maader
thette Aar 1603.

---

28 October: giffuet Niels Jensenn, Jep Iffuersen och Peder
Weffuer Viemosse for deres Umag, at di dreff Kong.
Maytt. Oldensuin, som vaer j^{ct} XXX Støcker fra
Jungshoffuede och till Kiøpnehaffn, som vaer tagenn till
Oldengield ²³).

Pendinge ..... vj mr.

- 23) Det fortiener at
underskrevet deres
kaldes deres
midt under Beviset:

bemærkes, at disse 3 Bønder have
Beviis med trende Mærker, som i Beviset
Karmærker; de see saaledes ud og staae

Under de fleste andre Beviser staae Segl uden vedføiet Navn. Saadanne Mærker, i
hvilke Korses Tegn ofte er Kiendeligst, bruges nu ikke mere her i Egnen af Almuen,
og er en Følge af Skole-Underviisningen, hvorved det hos Pluraliteten er bragt saa
vidt, at den i det mindste kan skrive sit Navn.

Endnu for thre Tøender haffre, som bleff køfft og giffuet
Suinene under Veienn, for Tønnden 3 Mk., ehr

Pendinge ..... j¹/₂ Dlr. j mr.

Thend ij Novembris affreiste jeg Malte Nielsen, Fogidt paa
Jungshoffuede herfra Slottet og til Kiøpnehaffn med Kong. Maytt.
Schatt, som udgaffues af Lehet til St. Martini Dag 1603.
Fortehret vdi Kiøpnehaffn middelertid att Mandtallet bleff
offuerlagt og førind jeg bekom Quitancie, ilige maader fremb og
tilbage, tilhobe:

Pendinge ..... ij¹/₂ Dlr. j mr.

Summa

ehrvdgiffuet i attschillige Maader:

Pendinge ..... vij Dlr.

Summarum offuer ald. forn. Vdgiffu
paa Kong. Maytt. Wegenne her paa Jungshoffuidt
fra Philippi Jacobi Dag 1603 til Aarsdagen 1604.

Pendinge ..... LXXXXjX

gamble DaK

Suin ..... j¹/₂^{ct} vij β. och

ij & Lbs.

Ligned och Laugt, Vdgiffu emod
Inndtegten, bliffuer Knud Rud, Kong. Maytt.
paa thette hans offuergiffuene Regnb. skyldig:
Gamble Dall. ²⁴⁾ iij^{ct}Xvij¹/₂ Dlr. X¹/₂ β. och iij & Lbs.

24) 3: 318¹/₂ Daler 10¹/₂ β. og 3 Penge Lybsk.

Bilag No. 3.

---

*Kong Frederik den 3dies Commissorium til de 5
Embedsmænd, hvilke det overdroges at affatte
rigtige Jordebøger over alt Jordegods, som
fandtes i Vordingborgs, Møens, Junghoveds og
Tryggevelde Lehner ²⁵⁾.*

Wy Fredrich dennd tredie o. s. v. hilsse Eder oß Elschelige Jørgen Friss til Lindholm, Wor Mand och Thiener, M. Bertel Bartholimus Professor, M. Hanß Claussen Rosing, Hansi Adtke Borgemestee i Slangrup, och Capiteyn Rhode, kierligen med Gud och Wor Naade. Wider, at eftersom Wi af første Begyndelse vdi denne woris Arffue Regierings Tilstand med største Omhøgelighed og Forsorge naadigst haffuer efftertenckt, huorledis disse besuerlige Tidens hønt udkreffuede Subsidier til Vore Rigers og Landes Conservation, och wore kiere Undersaatteres felleds Velferd best muligt kunde modereris, at denn ene for den anden ikke schulde prægraveris, men saa wit muligt offuer alt en dørggaaende Lighed fande treffes og observeris: Saa haffuer Wi derfor naad. for got besunden en richtig och fuldkommen Matricul paa al Eyendomb offuer det hele Rige uden forskel at lade forfatte, och til diss Behouff adschillige Sange naad anbefalet rigtige Jordebøger af Landet at indschieke, saavel som och Kiøbstedernis Taxering ved visse Commissarier at lade foretage, men effterdi Wi naad erfare at det, som saaledes stöckewiis forrettes, ved en eller anden Retardement och Mangel det hele Merck opholder, icke til ringe Præjudiz vdi huis Wi til woris kiere Undersatters Bedste og Welstand naad. eragte at forordne, da paa det slig nødvendig Werck foruden widere Forhal kann naae sin behørige Perfection och desidererede gode Effeckt, Thi haffue Wi Eder hermed naad. vilde committere och forordne, saa och udi Kraft af dette woris obne Breff hermed committerer och alworligen anbefaler, at I straxen begiffue Eder i egen Person offueraldt udi effterschreffue Lehne, nemlig Wordingborrig, Joensshoffuit, Møen, Sorøe och Tryggewelde, och endnu tuende Ridefougder och tuende Herrizfoudger, som udi samme Lehne boer och diss Lenlighed best forfahren eragtes, til Eder tager och siden samtlig med al Flid grandsche och grandgiffueligen forfare, først paa Landet om ald Godß och Eyendomb, foruden nogen forchel, i huem det och tilhører, enten Wii sielf eller nogen anden ded eyer och besider, saaledes at I underdan. forfare udi allerrigtigste Maader saadanne Jordebøger, huorudi udførligen och omstendeligen kunde forfaris, huad udi huert Herridt, Bierk och Sogn Indtet undertagen er beliggende, fra Bye til Bye, Torp eller ringeste Bøgening, saa wit derudi findes, wehre sig wore Ladegaarde, adelige Seedegaarde, samt Bønders hele Gaarde, Tredningsgaarde, halffue Gaarde, Bol, samt Fiedingsgaarde och Husse, item Møller med Affl og uden Affl, og ded effter den Maade saasom Landet var fuldkommen besat, och Godset ved sin fuldkomme Magt og Welstand, doch derhos tegnet, huorledes ded nu sig befinder, huoreffter Wi siden efter Tidernes Tilstand alding naadigst Wille moderere, och at I hos enhuer Sted specificerer och forklarer, huad os Adelen, Geistligheden,

Capitellerne, Kirker, Scholer, Hospitaler, Prester, Deigne, den borgerlige Stand eller andre, ingen undtagen, enten ved Eye, Arff, Mageskiffte, Pandt eller udi andre Maader tilkammer, med des aarlige wiffe Landgilde, til Os eller Hoßbonden, til Bunde schyld, Kirke, eller Prest. Item deß Giesteripligt, Sckouffue, Fiskewand och ald anden Herlighed och Eyendomb hoß huer Gaard forklares. Huor meget aarligen af al Slags Korn kan saaes och huor megen Høe kan affles. Iligemaade Schouffuerne til huor mange Suins Olden, och ded offueraldt med Woris Ladegaarde, saa och Adelen's Seedegaarde, samt des Tilbehør och Eyendomb, intet undertagen, enhuer seerdellest udi Hartkorn anslagen efter den Taxt, udi Sødshinde Schiffte pleyer at schee. Saavel som och effter Godseß Beschaffenhed, efftersom dervdi megen Ulighed paa Schyld och Herlighed befindes, derhos setter, huis I eragter huer Tønde Hartkorn paa huer Sted I seer Kan være wærdt effter Seduane udi kiøb och Sall, saauidt sligt det rigtigste og beste muligt kand forfares, med rigtig Summarum offuer huert Sogn og Herridt udi Hartkorn anslagen og taxeridt, i alle Maader, som forskreffuet staaer. Belangende Kiøbstederne under samme Lehner beliggende, haffue I Eder i lige Maader til enhuer at begiffue, och baade om huis allerede derudi effter Woris forrige derpaa udgiffne Commission er bleffuen foretaget, udførligen at indformere, och derpaa fuldkommen Effterretning at affatte. Saavel som och huis derudi endnu kunde befindes at were uforretted, dette straxen foretage, och effter foreschreffne Commissions Indhold taxere alle Kiøbstedgaarde och Bøgninger, i huem de aff alle Stender uden Forschel tilhører eller de beboes aff, och at I considererer deres Weerdt saaledes, at derpaa Forschel giøres, effter deres Situation, enten den er mere eller mindre bequem for Trafique, och om Eiermanden deraf nyder nogen Leie eller och alene dend blote inhabitation, med Henseende til noget wiffe Procento til Bøgeningernes aarlige Reparation och Wedligeholdelse. Saaledes udi Agt tage de dertil liggende Jorder og Eyendomb, saa och at I taxerer Kiøbstederne udi sig siellff, saa och huer Borgers Næring och Brug, huoreffter I en wiffe og billig Proportion haffuer at giøre imellem Kiøbstederne i sig siellff, huilcket I aldt foruden nogen Forsømmelse och Ophold haffuer at foretage och med al Flid uden nogen Persons Ansellse retteligen og forsvarligen at effectuere. Saa at samme Eders Forretning det snarest muligt og i ded seneste inden thou Maaneder under Eders hender og Zigneter udi Woris Schatkammer kunde indschicktes. Ladendeß Eder derudi ingen Forfald uden Guds Gewaltt forhindre, och dersom det offuer Forhaabning schulle hendes, at saaledes noget icke kunde møde, da de øffrige, som til Steede er, en anden god Mand i der udbliuffuendes Steed til sig at tage, och alligewel denne Woris naad. Befalling fylddestgiøre och effterkomme. Wi wille ochsaa alle och snhuer Adel, Gastlige och Werdblige hermed naad.

Haffue adwaaret, at enhuer bemeldte Woris Commissarier udi
 forskreffne woris naad. Befalling tilbørligen assisterer, och huis
 Effterretning aff enhuer begieris, den uden Forhaling meddele
 saa, som enhuer for sig agter at suare och were bekiendt, om
 nogen Urigtighed eller Forhindring hos nogen hervdi schulle
 befindes, huoreffter enhver Wedkommende sig underdanigst
 haffuer at rette, och deris underd. Ferveur och Æmulation udi
 Woris Tieneste at paakiende lade. Forbliffuendes de Samtlige med
 Kongl. Huld och Naade Welbeuogen. Giffuet paa Woris Kongl.
 Residensß udi Kiøbenhaffuen dend 12te Novemb. Anno 1661.

Vnder wort Zignet.

Frederich R.

(L. S.)

**Som et Anhang til dette Commissorium kan
 tilføies den Taxt, hvorefter bemeldte
 Matricul-Jordebog af 1662 er forfattet ²⁶⁾.**

1 Tønde Rug	Lige mod hverandre og imod 1 Td. Hartkorn beregnet til 6 Skp. Paa en Tønde	
1 dito Byg.....		— —
2 dito Havre.....		— —
1 dito Boghvede.....		— —
3 Faar		— —
6 Lam		— —
12 Gies.....		— —
24 Høns.....		— —
24 Snese Æg.....		— —
24 Sviins Olden.....		— —
2 Mark eller		— —
32 Skilling Landgildepeng.....		— —
32 Skilling Æridßpenge ²⁷⁾		— —
32 Skilling Ledingspenge ²⁸⁾		— —
32 Skilling Herregesterie.....		— —
32 Skilling Gaardspenge.....		— —
32 Skilling og Juleskat ²⁹⁾		— —
1 Foernød	hver mod 1 Tønde Hartkorn.	

1 Td. Meel	— —
Vandmølleskyld	— —
1 Stald-Oxe	4 Td. Hartkorn
1 Boelgalt eller Boel-Sviin	3 Td. Hartkorn
1 Td. Boghvedegryn	2 Td. Hartkorn.
1 Td. Smør	12 Td. Hartkorn.

1 β. Grot	2 Skp. 1 Fdk. Hartkorn.
1 Lødemark	2 Td. 2 Skp. Hartkorn.
1 Engelsk Skill.	1 Alb. Hartkorn.
1 Td. Aal	4 Td. Hartkorn.
1 Td. Honning	6 Td. Hartkorn.
1 Td. Salt	2 Td. Hartkorn.
11 Voede Torsk	1 Td. Hartkorn.
12 Traver Koste	1 Td. Hartkorn.
4 Læs Høe	1 Td. Hartkorn.
6 Læs Kul	1 Td. Hartkorn.

1 feed Koe	3 Td. Hartkorn.
1 Græs Sviin	Hvert imod 1 Td. Hartkorn.
1 Sommer Sviin	— —
1 Skov Sviin	— —

Aarlig Sæde-Land.

3 Td. Rug ell. Byg	Lige mod hverandre og hvert imod en Tønde Hartkorn.
6 Td. Havre	— —
9 Skp. Boghvede	— —
24 Læs Engbund	— —

Gadehuse regnes ikke

Mønten beregnes 1 Rd. .... 96 β.

- 26) Denne Taxtes nøiere Betragtning kan lære, hvor forskiellig Natural-Producternes Værdie var til den Tid, imod den Værdie, som de nu have; og desuden hvor forskielligt Forholdet var imellem dem indbyrdes, fra hvad det nu er.
- 27) Æridβ Penge er det samme, som Landgildepeng og Gaardspenge. (Arendt Berntsens 2 Bog pag. 82, 91.)
- 28) Gaves sædvanligen kun af Selveiergaarde og til Kongens Skatkammer, for Fred og Forsvar
- 29) Juleskat var et vist Quantum Foder, som Bonden skulde levere sit Herskab ved Juletider, dog kun i visse Egne.

Bilag No. 4.

Følgende Extract af „Kongens Jordebog paa Vordingborg Amt, saavidt til Contributionens Udgifter i Hartkorn anslaaes“, dat. Vordingborg Slot den 24de Augusti 1662, vil vise, hvorvidt man i samme Aar, som Matricul Jordebogen af 1662 forfattedes, fulgte denne Taxt i alle dens Dele.

Penge 435 Rd. 2 Ort 12 B er	.....Hartkorn 290 Td. 2½ Skp. 2 Alb.
Meel 3½ Læst 3 Pund	.....dito 75 Td.
Rug 7½ Læst 5 Pund 7½ Skp.	.....dito 317 Td. 5½ Skp.
Byg 45 Læster 4½ Pund 4½ Skp.	.....dito 2178 Td. 4½ Skp.
Havre 842½ Td. 2 Skp. 1½ Fdk. ½ Ott.	421 Td. 2½ Skp. 1¾ Ott.
Ærter 1½ Td. ½ Skp. 1 Fdkr.	.....dito 2 Td. 4½ Skp.
Smør 3 Læster 2½ Td. ¼ Ott. 2 Skaalpd.	dito 462 Td. 2¼ Skp.
Aal 2 Td.	.....dito 8 Td.
Sild 5½ Td.	.....dito 11 Td.
Honning 1½ Td. 1 ² / ₃ Fdkr.	.....dito 11½ Td.
Rostokker Øl 6 Td.	.....dito 12 Td.
Staldøxenhold 1 Stk.	.....dito 1 Td.
Foernødshold 55 Stkr.	.....dito 27½ Td.
Høe 1 Læs	.....dito — Td. 1 Skp.
Kornsække 3	.....dito 2 Skp. 1 Fdk.
Vogne 1	.....dito 2 Td.
Køer 88¾	.....dito 265 Td. 2 Skp.
Kalve 2	.....dito 4 Skp.
Boelsviin 165	.....dito 495 Td.
Faar 172	.....dito 57 Td. 2 Skp.
Lam 389	.....dito 64 Td. 5 Skp.
Giæs 517	.....dito 43 Td. ½ Skp.
Høns 871	.....dito 36 Td. 1½ Skp. 1 Fdk.
Æg 9 Oel 20 Æg	.....dito 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk.
Kul 3 Læster	..... 3 Td.
Kongens Skove bleve i dette Amt vurderede til 2189 Sviins	
Olden	er Hartkorn 45 Td. 3 ⁵ / ₈ Skp.
Eiendoms Skovene til 271 Sviins	Olden er 5 Td. 3 ⁷ / ₈ Skp.
Summa Hartkorn Skovskyld	
	51 Td. 1½ Skp.

Summen af Bøndergodsets og ovedgaardenes
Hartkorn var 4840 Td. ½ Skp.

Navneord:

Aalekiste–Jorden
Aalholms Lehn
Aas, hvad derved forstaaes
Agnes, Erik Plovpenning's Datter
Agnetes Kloster i Roeskilde
Allerslev Bye
Alstedgaard
Ambek Bye
Ammedrup Bye
Andersen, Ebbe, Lehnsmand
Anna, Dronning i England
Antonii Kloster i Præstøe
Antvorskov Gods
Arenstorff, v. Friederich
Asdam
Askebrænderhøien

Baarse Bye og Sogn
Baarse Herred
Bael (Balluf, Balle) Bye
Banner, Niels, Lehnsmand
Barnewiß, v. Jægermester
Bartholin, Bertel, Professor
Bavnehøie
Begravelser i Præstøe Kirke
    Capel i Junghoved Kirke
    Capel i Skibbinge Kirke
Beldringe Hovedgaard
Beldringe Kloster
Beldringe Sogn
Beregningsmaade i ældre Tider, af Korn
Beregningsmaade i ældre Tider, af Mynten
Blangsløv Bye
Boelsviins Pendinge, hvad derved forstaaes
Bolefiord
Bregentved
Brochenhuus, Henrik Adam
Broskov Bye
Broskov Skoven, som hørte dertil
Bruun, Niels, Væbner
Brydsmose

Bydelsbach, Otto, Lehnsmand
Bydelsbach, Valdemar
Bøiet, en Skov ved Stavrebye
Bønsvig Bye
Bønsvig Topographie
Bønsvig Hovedskov
Bønsvig Kohauge

Cataster (Jordebog) Valdemar 2dens
Christian den 2den
Christian den 3die
Christian den 4de
Clausen, Gregorius, Renteskriver

Danmarksholmen
Daniel, David, Capitain
Danneskiold Samsøe, Catharina Christina, fød v. Holstein
Døbefade

Ebbesen, Anders, Lehnsmand
Effuerdrup (Æwerthorp, Everdrup)
Egebjerg Bye
Egebjerg Topographie
Egebjerg Kohauge
Egehoved
Egelund
Ellekragemark og Agre
Else, Frue
Endegaarde Bye
Endegaarde Topograhi
Engelbreth, Justitsraad
Even eller Effuen
Even Broe

Fagerholt
Fallenkamp, Peter
Faxinge Bye
Faxinge Overdrev
Fedd
Feeschatt (Fæskat) gaves i Landgilde
Fiskerie
Foernød, en Landgilde-Afgift
Forløf eller Foerloff
Frederik den 1ste

Frederik den 2den
Frederik den 3die
Fredtsgaards Lehn
Friis, Jørgen, Rigsraad
Frukt-Avl
Frydendal (forhen Torbenfeldt)
Fuglesangshuse
Fuglesangsmark

Gabel, Geheimeraad
Gabnøe eller Gaunøe
Georg (Jørgen) Prinds af Danmark
Giedde, Ove, Lehnsmand
Giedderød Bye
Giesteri eller Gesterie, hvad derved forstaaes
Giese, Casper Joachim, Etatsraad
Gildehuus i Bønsvig
Gildehuus i Baarse
Gilde i Præstøe
Gisle Sogn (i Fyen)
Gisselfelde
Giøe, Pernille
Graabrødre Kirke i Odense
Grathe, Svend
Gravhøie
Grot og Skilling Grot, hvad derved forstodes
Grubendal, Claus
Grubbe, Eiler, Kantsler
Grubbe, Christian
Grubbe, Sivert
Grubbe, Margaretha
Grubbe, Claus
Gudme Herred i Fyen
Guldbierg
Guulhøi
Gurre, det lille
Gyldenløve, Ulrik Christian
Gyldenløve, Ulrik Frederik
Gyldenstjerne, Jytte
Gyldenstjerne, Erik Hardenberg
Gyngerne (Giøngerne)

Hammer, Peder, Ridefoged
Hamp-Agre, Hampeland
Hansen, Hans, Proviantskriver
Hartkorn, Baroniets, i Fred. 3. Tid

Hattebye eller Haddebye
Hestehauge, store, en Skov
Hertug Agre
Hiort, Hans Chr., Generalkrigscom.
Holbekgaard
Holbekvænge
Holk, v. Gustav, Greve
Hollænderskoven
Holme (i Præstøe Fiord)
Holmegaard
Holstein, v. Niels Rosenkrands
Holstein, v. Elisabeth
Holsten, v. J. G. Overhofmester
Hosbondhold, hvad derved forstaaes
Hougaard
Hoverie–Foreningerne for Nysø Gods
Hoverie–Foreningerne for Jungshoved Gods
Høfdingsgaards Gods
Høisspiel
Hørbyegaard

Indeboed, hvad derved forstaaes

Jome eller Jume, Jomsborgs ældste Navn

Jomfruhøien

Jonge, Nicolai, Præst i Allerslev

Juleskat

Jung

Jungshoved:

Om Navnet og dets geogr. Forhold

Lehnet og dets Indtægter

Den gamle Slotsladegaard

Slottet og Slotsbanken

Nye Hovedgaard

Kirkerne

Tienderne

Sognets Hartkorn, forhen og nu

Haugedyrkning, Fiskerie

Præstegaard

Birketing

Juel, Niels, Admiral

Juel, Vincens, til Hesselmeed

Justesen, Niels

Jutta, Erik Plovpenning's Datter

Kaas, Niels, Kantsler

Kaas, Jørgen, til Gudumlund
Kalkværk
Kallehave Bye
Kallehave Sogn
Kidhaugen
Kiøng Sogn
Klein, Anders, Præst
Klemmebrev Christian den 3dies
Klostergods
Klosterhaugerne ved Præstøe
Knudsbye, ved Vordingborg
Kongsted Sogn
Kongsted Kirke
Koppager
Krag, v. Erik, Geheimeraad
Kragevig
Kræmmervænge (Hammer Sogn)

Langebeks Mølle

Langesaad Skov
Lauritsen, Søren
Lauritsen, Jens
Lauritsen, Niels
Lauritsen, Laurids
Ledings-Penge
Lehn, Pante-Lehn
Lehn paa Afgift
Lehn paa Regnskab
Lehn paa Genannt
Lehnsbrev
Lehnsprotokollen af 1597
Lehnsprotokollen af 1632
Lehnsprotokollen af 1646
Lehnsregnskab
Lekkende (Lekkinge) Lehn
Lekkende Ladegaarde
Lillehøien ved Roneklint
Lillemarks-Skov
Lindenov, Christoffer, Admiral
Lindersvold
Lundbye Sogn og Bye
Lundbyetorp
Lundegaard
Lykke, Frue Kirstine
Lystrup
Lyßov, Hugo
Løgismose

Mader, ved Roneklint
Manglehøi (Maglehøi)
Malmøehuus Lehn
Mandehoved (Pynt af Stevns)
Mantix, Hans Jacobsen
Margarethe, Dronning
Mark Sølv og Mark Penge, hvad de udgiorde 1234
Mark Sølv og Mark Penge, hvad de udgiorde 1603
Mark Sølv og Mark Penge, hvad de udgiorde 1506
Mehrn Sogn
Mislehøi
Mogensen, Ebbe
Moltike, Eberhard
Morten, Præst
Mytteshoved (Møtteshoved)
Møen
Møllerhøi

Nebel, en Bye
Nielsen, Laurids, Borgemester
Nihøie
Noret
Numsen, Matthias, Oberst
Nyord, en Øe
Nysøe Hovedgaard
    Om Navnet
    Af hvem bygget og forbedret
    Haugen, Alleen, Lystskovene
    Ladegaarden og dens Drift
    Hvortil Jorderne hørte forhen
    Refusionerne, til hvem og hvilke
Næsekonger, menes at have havt Tilhold paa Jungshoved

Offersted i Bønsvig Skov
Oldengield, hvad derved forstaaes
Orcheberg
Oregaardshuse
Oregaards Vænge
Oremandsgaards Gods
Osten, v. Prinds Georgs Over-Kammerer
Oxe, Peder, Lehnsmand
Oxeholmen

Padeborg Lehn

Parsbog, Christopher, Greve

Parsbog, Enevold, Geheimeraad

Peder, Bisp i Roskilde

Pernille, Frue

Plessen, v. Chr. Siegf. Geheimeraad og Prinds Georgs Kæmmerer

Plessen, v. Generallieutenant

Poulsen, Svend, en Eventyrer

Præstøe Kiøbsted

Fiord

Jorder

Overdrev

Kirke

Lat. Skole

Qvindebierghuset

Ravnehøi

Ravnemøllen

Ravnstrup

Reeds (Ridß) Jfr. Birgitte

Reeds Frederik, Lehnsmand

Reeds Jørgen

Reiersen, Niels Lunde, Etatsraad

Revsvænge

Riisbye (Baarse Sogn)

Riishøi

Ring Bye

Roeskildske Bispestoel

Roneklint Bye

Roneklint Thopografie

Rosmosen

Rosenkrands, Holger

Rosenkrands, Mette, Fru

Rosenkrands, Palle Axelsen

Rosenkrands, Niels Pallesen

Rosenspar, Steen

Rostgaard, Krigscommissarius

Rud, Johannes eler Jens

Rud, Knud, Jørgensen

Rudhoggers Skov, hvad der er

Runes (Rones) Banke

Runes Mark

Rytterdistrict (Jungshoved)

Rævholms Mose

Rømningsgods, hvad det er

Sagebye Mølle
Sagefald, hvad derved forstaaes
Sagn
Sallerup Bye
Scheel, Otto, Rigsraad
Sehestedt, v. Chr. Over-Secretair
Sehestedt, Hannibal
Skaningehafn (Kallehave)
Skibbinge Bye, dens Navn
    Kirke
    Kirkeskov
    Tiender
    Topograhie
    Sognets Hartkorn m. m.
    øverste og nederste Hestehauge
Skielskiør
Skilling Grot, hvad derved forstaaes
    Penge
    Korn
Skoler i Skibbinge
Skoler i Roneklint
Skoler i Steenstrup
Skove, Summen af Fredskov
Skove i Jungshoved Sogn
Skove i Skibbinge Sogn
Skove i Præstøe Sogn
Skove i Allerslev Sogn
Skove i Beldringe Sogn
Skovhuse Bye
Skovhuse Kohauge
Skovhuse Byens Topographie
Skovkloster ved Nestved
Skuderupgaard (nu Lilliendal)
Smidstrup Bye
Smidstrup Hovgaarde
Smidstrup Kohauge
Smidstrup Byens Topographie
Smidstrup Hovgaardenes
Snertinge Bye
Snesere Sogn og Bye
Snesere Søe
Souverænitetens Indførelse virkede paa Lehnsindretningen
Sophie, Frue, Ebbe Mogensens
Sorøe, St. Mariæ Kloster og Kirke
Sparresholm

Staaerstubben
Stampe, Henrik, Statsminister
Stampe, Holger
Stampe, Carl Adolf
Stampenborg, hvorfor det kaldtes saa
Statfornær, et Huus
Stavrebye
    Stavrebye Lyng
    Stavrebye Topographie
Staves Nakke
Steding, Oberst
Stedsmaal, hvad derved forstaaes
Steensbye
Steenseholt
Steensved Skov
Stegeborg
Steenstrup Bye
Steenstrup Topographie
Stevns
Stuebye
Styrishavn
Sverdborg
Svave, Else
Svave, Peder til Giorslev
Sæbyegaard
Sædkifte paa Hovedgaarden
Søbyegaard, et Arvefæste

Tausen, Secretair
Thestrup, Peter, Justitsraad
Thingsteder
Thygestrup (nu Kongsdal)
Tiørnehoved
Tokemarken
Tokesbjerg
Tocke-Jorder
Torbenfeldt
Totterupholm (nu Rosendal)
Toverholt
Trolle, Byrge, Lehnsmand
Trollevraae
Tromaal, hvad derved forstaaes
Trostrup, Jens Ibsen
Tryggevelde
Tubeks Mølle
Tubebølle
Tolløse

Uglemosen
Urne, Dorthe
Urne, Sigvart

Valdemar, den 2den
4de Atterdag
Valkendorf, Christopher
Valleboegaard
Valløe
Vegt, (Smør) hvad derved forstaaes
Vemmeltofte
Vesterbroe
Vesterløse Holme
Vidpending, hvad derved forstaaes
Vidhavre
Viemose Bye
Vieregg, v. Claus Heinrich
Viking, antages at have havt Tilhold paa Jungshoved
Villumsen, Rasmus, Præst
Voigt, Johan Nicolai, Commercerraad
Vordingborg Amt, Lehn og Slot
Vorm, Johannes, Etatsraad

Ændegard, (Endegaarde Bye)
Æridß Penge

Øre Jord, hvad derved forstaaes
Ørsløv Bye
Ørsløv Gaard